

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'DEKİ İSLAMCI DERGİLERDE İRAN İSLAM
DEVİRİMİ ALGISI**

Yüksek Lisans Tezi

Sümeyye ARSLAN

Çorum 2023

TÜRKİYE'DEKİ İSLAMCI DERGİLERDE İRAN İSLAM DEVRİMİ ALGISI

Sümeyye ARSLAN

**Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Cemil HAKYEMEZ

ÇORUM-2023

Sümeyye ARSLAN tarafından hazırlanan “Türkiye’deki İslamcı Dergilerde İnan İslam Devrimi Algısı” adlı tez çalışması 15/09/2023 tarihinde aşğıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliğı ile Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Temel İslam Bilimleri/İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalında Yüksek Lisans olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Cemil HAKYEMEZ

.....

Doç. Dr. Habip DEMİR

.....

Doç. Dr. Ümit TORU

.....

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../..... tarih ve ..... sayılı kararı ile Sümeyye ARSLAN ’ın Temel İslam Bilimleri/İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalında Yüksek Lisans derecesi alması onanmıştır.

(İmza)

Prof. Dr. Muhammed Asif YOLDAŞ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü V.

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim.

Sümeyye ARSLAN

TÜRKİYE'DEKİ İSLAMCI DERGİLERDE İRAN İSLAM DEVRİMİ ALGISI

Sümeyye ARSLAN

ORCID:0009-0009-3627-6096

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans

Ekim 2023

ÖZET

Tezimizin amacı, İran İslam Devrimi sonrasında Türkiye’de yayınlanan İslamcı dergilerdeki İran ve Şiilik algısı ve bunun günümüze kadar geçirdiği değişimi ortaya koymak ve analiz etmektir. 1979 yılında Humeyni önderliğinde gerçekleştirilen İran İslam Devrimi’nin İslam dünyası üzerinde etkisi büyüktür. İran Şahı pek çok konuda Batı’yı örnek almış ve bu yönde çalışmalar yapmıştır. Şah’ın Batı tarzı yönetimi din âlimleri ve halk tarafından istenmemiş ve bu yüzden İranlılar tarafından Şah’a karşı büyük bir devrim gerçekleştirilmiştir. Bu devrimin sonucunda da İran’ın yönetim şekli değişmiştir.

Yirminci asrın en önemli hadiselerinden biri olarak değerlendirilen ve İran’ın adını “İran İslam Cumhuriyeti’ne dönüştüren İran İslam Devrimi, İslam dünyasında ciddi bir heyecan dalgası yaratmıştır. İslam dünyasında Devrim’e yönelik olumlu ve olumsuz muhtelif yaklaşımların benimsendiğini söylemek mümkündür. Bunların takibinin yapılabileceği kaynakların başında İslamcı dergiler gelmektedir. Türkiye’de Devrim’e, İran’a ve Şiî düşünceye yönelik fikirlerin değişim sürecini de tespit etmek ancak bu ve benzeri yayınlar sayesinde mümkün olacaktır. Devrim’in Türkiye’deki yansımalarını bütüncül bir bakış açısı ve süreç takibi ile analiz etmek, İran-Türkiye ilişkilerinin seyrinin anlaşılmasına da önemli bir katkı sunacaktır.

Anahtar Kavramlar: İran İslam Devrimi, İslamcı Dergiler, Humeyni, Şah, Şia, İran, İslamcılık

Bilim Kodu:60404

THE PERCEPTION OF THE IRAN ISLAMIC REVOLUTION IN ISLAMIC JOURNALS IN TURKEY

Sümeyye ARSLAN

ORCID: 0009-0009-3627-6096

HITIT UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL

Master of Science

October 2023

ABSTRACT

The aim of our thesis is to reveal and analyze the perception of Iran and Shiism in Islamist journals published in Turkey after the Iranian Islamic Revolution and the changes it has undergone until today. The 1979 Islamic Revolution in Iran led by Khomeini had a great impact on the Islamic world. The Shah of Iran took the West as an example in many matters and made efforts in this direction. The Shah's Western-style rule was not wanted by the religious scholars and the people, and therefore a great revolution was carried out by the Iranians against the Shah. As a result of this revolution, Iran's form of government changed.

The Islamic Revolution of Iran, which is considered one of the most important events of the twentieth century and changed the name of Iran to the Islamic Republic of Iran, created a serious wave of excitement in the Islamic world. It is possible to say that various positive and negative approaches to the Revolution have been adopted in the Islamic world. Islamist journals are among the primary sources where these can be followed. It is only through these and similar publications that it will be possible to determine the process of change in the ideas about the Revolution, Iran and Shiite thought in Turkey. Analyzing the reflections of the Revolution in Turkey from a holistic perspective and following the process will also make a significant contribution to understanding the course of Iran-Turkey relations.

Key Words: Iran Islamic Revolution, Islamist Journals, Humeyni, Shah, Shia, Iran, Islamism

Science Code:60404

TEŞEKKÜR

Konu belirleme süreci ve çalışma boyunca beni yönlendiren, karşılaştığım zorlukları bilgi ve tecrübesiyle aşmamda yardımcı olan, hayatıma kattığı önemi asla unutmayacağım kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Cemil HAKYEMEZ'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca yine çalışma süresince desteğini gördüğüm Dr. Arş. Gör. Betül YURTALAN'a, tezi okuyup katkı sunan jüri üyeleri Doç. Dr. Habip DEMİR, Doç. Dr. Ümit TORU ve Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ATEŞYÜREK' teşekkür ederim. Ayrıca araştırma sürecinde kaynakların temini ve kullanımı konusunda kolaylık sağlayan ve yardımlarını esirgemeyen İSAM ve İLEM yetkililerine teşekkür ederim.

123K253 Numaralı "İran İslam Devrimi Sonrası Türkiye'deki İslamcı Dergilerde İran Algısı" adlı 1002/A Hızlı Destek Projesi kapsamında tez çalışmama maddi destek sağlayan TÜBİTAK'a teşekkür ederim.

Son olarak her zaman yanımda hissettiğim ve desteklerini hiç esirgemeyen babam Ahmet, ve annem Elfidan'a sonsuz sevgi ve saygılarımı sunarım. Ayrıca bu süreçte bana destek olan kardeşlerim Yunus Emre, Muhammet ve Yusuf İslam'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Sümeyye ARSLAN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	v
ABSTRACT	vii
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İRAN İSLAM DEVRİMİ

1.1. İran İslam Devrimi Nedenleri	7
1.2. Devrim'in Oluşumu	10
1.3. Devrim'in Türkiye'deki Yansımaları	12

İKİNCİ BÖLÜM

DERGİLERDE İRAN ALGISI

2.1. Tarikat ve Cemaat Dergileri	15
2.1.1. Anadolu Gençlik	15
2.1.2. Yeni Furkan	18
2.1.3. Ribat	19
2.1.4. İnzar	20
2.1.5. Fedai	21
2.1.6. Rihle	22
2.1.7. Baran	23
2.2. Edebi Dergiler	25
2.2.1. Girişim	25
2.2.2. Hilal	28
2.2.3. İslam	30

2.2.4. İslami Hareket	32
2.2.5. Maveria	34
2.2.6. Bilgi ve Düşünce	36
2.2.7. Haksöz.....	38
2.2.8. Tevhid	40
2.2.9. Yeniden Millî Mücadele.....	41
2.2.10. Mostar	43
2.2.11. Yeni Zemin	44
2.2.12. İslami Düşünce	45
2.3. Entelektüel Aksiyoner Dergiler	48
2.3.1. Bilgi ve Hikmet.....	48
2.3.2. Genç Birikim.....	49
2.3.3. Umran	51
2.3.4. Vuslat.....	54
2.3.5. İktibas	56
2.4. Akademik Dergiler	58
2.4.1. Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi.....	58
2.4.2. İran Çalışmaları Dergisi	59
SONUÇ	62
KAYNAKÇA	67

KISALTMALAR

İDP	İslami Dergiler Projesi
İLEM	İlmi Etüdler Derneği
TDV	Türk Diyanet Vakfı
SAVAK	İran İstihbarat ve Devlet Güvenlik Örgütü
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGD	Anadolu Gençlik Derneği
BM	Birleşmiş Milletler
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
İRİB	İran Radyo Televizyon Kurumu
CIA	Merkezi İstihbarat Teşkilatı
Prof.	Profesör
Doç.	Doçent
Arş. Gör.	Araştırma Görevlisi
Öğr.	Öğretim
Dr.	Doktor
çev.	Çeviren
ed.	Editör
bkz.	Bakınız

GİRİŞ

A) Araştırmanın Konusu ve Önemi

Çalışmamızın temel konusu, 1979 yılında gerçekleşen İran İslam Devrimi sonrasında Türkiye’de yayınlanan İslamcı dergilerdeki İran ve Şiilik algısı ve bunun günümüze kadar geçirdiği değişimi ortaya koymak ve analiz etmektir.

20. asrın en önemli hadiselerinden biri olarak değerlendirilen ve İran’ın adını “İran İslam Cumhuriyeti’ne dönüştüren İran İslam Devrimi, İslam dünyasında ciddi bir heyecan dalgası yaratmıştır.¹ İran İslam Cumhuriyeti anayasasınının 11. maddesinde bütün Müslümanların tek bir ümmet olduğuna, İran İslam Cumhuriyeti’nin, İslam dünyasının siyasi, iktisadi ve kültürel birliği gerçekleşinceye kadar çaba göstereceğine vurgu yapılması ve Devrim’i gerçekleştiren Humeyni’nin (1902-1989) mezhepler üstü bir dil kullanma çabası bu süreçte oldukça etkili olmuştur.²

İran İslam Devrimi’nin ardından, öteden beri İran ile gerilim halinde olan Suudilerin dahi gelişmelere olumlu yaklaştığı anlaşılmaktadır. Hâlbuki temelleri uzak bir geçmişe uzanan bölgesel rekabet ve Şii-Sünnî gerilimi gibi nedenlerden dolayı iki ülke ilişkileri genelde olumsuz seyretmekteydi. Suudi yöneticiler, Devrim sonrasında İslami kurallara uygun bir sistemin kurulmasından bir hayli mutlu olduklarını, gelecekte ilişkilerinin bu esaslar çerçevesinde olumlu bir sürece gireceğini ifade etmişlerdir.³

Her ne kadar çok kısa bir süre sonra ilişkiler yeniden bozulmaya başlayacak olsa da Devrim’e dair bu olumlu yaklaşım oldukça dikkat çekicidir. İran İslam Devrimi, dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de büyük bir etki meydana getirmiştir. En genel ifadeyle farklı kesimler tarafından Devrim’e yönelik olumlu ve olumsuz muhtelif yaklaşımların benimsendiğini söylemek mümkündür. Devrimden sonra Humeyni’nin İran’da kurmuş olduğu İslam Devleti’nin Türkiye’deki yansımaları da bu doğrultuda çeşitli yönleriyle araştırmaya müsait ve hatta muhtaç bir konudur.

---

¹ Hasan Onat, “İran İslam Devrimi ve Şi’ilik”, *e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi* 6/2 (31 Aralık 2013), 224.

² Onat, “İran İslam Devrimi ve Şi’ilik”, 230-231.

³ Ünal Gündoğan, *İran ve Ortadoğu* (Ankara: Adres Yayınları, 2010).

Türkiye-İran ilişkileri ve Ortadoğu'daki gelişmeler açısından siyasi, dinî, sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlarıyla önemli olan bu konunun Türkiye'deki İslamcı çevrede bulunduğu yankının ve Şîî-Sünnî ilişkilerine etkisinin de etraflıca incelenmesi gerekmektedir. Türkiye'de İran İslam Devrimi özelinde basılan kitaplar ile dönemin gazete haberleri ve köşe yazıları da önemli birer kaynak niteliği taşımakla birlikte İslamcı dergiler bu noktada öne çıkan en önemli belgelerdir. İslamcı düşüncenin oluşumunda ve gelişiminde önemli bir işleve sahip olan ve İslamcı yayıncılığın en önemli bileşenlerinden biri sayılan dergiler, Osmanlı'nın son döneminden bugünün Türkiye'sine kadarki düşünce yapısının da dışa vurumu olarak görülebilir.

İlmi Etüdler Derneği (İLEM), 2013 yılında İslamcı Dergiler Projesi'ni (İDP) başlatarak 1908-2010 yılları arasında yayınlanmış İslamcı dergileri gün yüzüne çıkarmak ve incelemek üzere çalışmalara başlamıştır. Bu proje, araştırmacıların ilgili dergilere erişimini kolaylaştırarak yeni çalışmaların hızlanmasına aracılık etmiştir. Çalışmamızda, bu projenin sunduğu imkânlar da değerlendirilerek ilgili dergilerdeki İslam Devrimi algısının takibi yapılacak ve bu sürecin Türkiye'deki İran ve Şiilik algısına etkileri irdelenecektir. Dolayısıyla projemizin konu itibarıyla İran ve Şiilik araştırmaları ile İslamcılık araştırmalarına dâhil olan iki ana sacayağından oluştuğunu ve her iki alana da katkı sunmayı hedeflediğini ifade etmek mümkündür.

İran Devrimi'nin Türkiye'deki İslamcı yayınlar üzerindeki etkilerine yönelik çalışmalar oldukça sınırlıdır.⁴ Çalışmamıza da kaynaklık eden bu çalışmalarda bir ya da birkaç dergi merkeze alınmıştır. Çalışmamızın ilgili literatürden ayrılan en önemli yönü, daha kapsamlı olması ve Türkiye'de yayınlanan İslamcı dergilerdeki İran algısını bütüncül bir şekilde ortaya koyma çabasıdır. Yayınların günümüze kadar incelenecek olması ise fikrî takibi sağlayacaktır. Zira İran Devrimi'nin hemen ardından İran'da ve diğer İslam ülkelerinde yaşanan heyecan ve kitlelerin devrim algısı zaman içerisinde değişiklik göstermiştir. Bunun sebeplerini her bölge ve ülke için ayrı ayrı tartışmak gerekmektedir. Ancak Humeyni'nin "İslam" vurgulu üst dili, onun vefatından sonra bölgede etkisini büyük ölçüde kaybetmiş ve İran İslam Devleti, zamanla kendi dışındaki İslam ülkelerine devrim ihracı yapmaya çalışan bir meta dönüşmüştür. Bu, bir anlamda Şîî fikirleri yayma çabasına karşılık gelmektedir.⁵ Bu çaba Türkiye'nin de içerisinde olduğu pek çok ülkede bir karşılık bulamamışsa da Devrim'e ve İran'a yönelik yaklaşım biçimlerinde belirleyici olmuştur. Tezimize konu olan

---

⁴ Nail Elhan, "İran Devrimi ve Türkiye'de İslamî Entelektüellik Devrim'in İslamcı Yayınlar Üzerindeki Etkisi", *Bir Başka Hayata Karşı 1980 Sonrası İslamcı Dergilerde Meseleler, Kavramlar ve İsimler*, 2 Cilt (İstanbul: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2019).

⁵ Onat, "İran İslam Devrimi ve Şi'ilik", 230-231.

dergilerin 1979 yılından günümüze kadar kronolojik olarak incelenmesi neticesinde, Türkiye’de Devrim’e, İran’a ve Şîî düşünceye yönelik fikirlerin değişim sürecini de tespit etmek mümkün olacaktır. Devrim’in Türkiye’deki yansımalarını bütüncül bir bakış açısı ve süreç takibi ile analiz etmek, İran-Türkiye ilişkilerinin seyrinin anlaşılmasına da önemli derecede veriler sunacaktır.

Çalışmamız, Türkiye’deki İslamcılık düşüncesine ve gelişimine yönelik olması bakımından da oldukça önemlidir. İslamcılık çok konuşulan bir konu olmakla birlikte hala bütün yönleriyle anlaşılabilmiş bir yapı değildir. Zaman zaman birbirine tamamen zıt görüşleri benimseyen farklı kesimler İslamcılık ortak paydasında birleşmektedir. Çalışmamızda, İslamcı dergilerdeki farklı eğilimler göz önünde bulundurulacak ve çeşitli grupların Devrim’e yönelik yaklaşımları karşılaştırılacaktır. Çalışma kapsamında inceleyeceğimiz İslamcı dergilerin bir kısmı edebi, bir kısmı aksiyoner, bazıları ise akademiktir. Öte yandan İslamcı dergiler arasında çeşitli tarikat ve cemaat dergileri de bulunmaktadır. Bu yaklaşım farklılıklarının Devrim, İran ve Şiilik algısındaki etkileri de önem arz etmektedir. Bu tespitler, farklı eğilimleri olan İslamcıların zihniyet analizini yapmaya ve bu zihniyetin değişim süreçlerini ortaya koymaya imkân sağlayacaktır. Bu çerçevede tezimiz, İDP ile son yıllarda hız kazanan İslamcılık çalışmalarında çok değinilmeyen bir konu olan Devrim ve Şiilik algısına dair önemli veriler sunacaktır.

Çalışmamızın özgün yönlerinden bir diğeri, Şîî-Sünnî ilişkileri özelinde dinî ve mezhebi boyutun temel unsur olarak merkezde tutulacak olmasıdır. İran İslam Devrimi’nin Türkiye’deki etkilerine dair muhtelif alanlarda müstakil çalışmalar yapılmakta ve her biri alandaki boşluğu farklı yönleriyle doldurmaya katkı sunmaktadır. Birbirine kaynaklık da eden bu araştırmalar, çalışmanın yapıldığı disipline ve yöntemlerine de paralel olarak farklı sorunsalları öne çıkarmakta ve çeşitli bakış açıları geliştirmektedir. Bu noktada İslam Mezhepleri Tarihi perspektifinden yapılacak bu çalışmanın kapsamı, öncelediği sorular ve değerlendirmeleri bağlamında özgün olduğunu ve İran-Türkiye ilişkileri, Sünnî-Şîî gerilimi ve Ortadoğu’nun geleceği gibi gündemde olan meselelere katkı sağlamaya aday olduğunu ifade etmek mümkündür.

B) Araştırmanın Kaynakları ve Metodu

Çalışmamızın temelinde, öncelikle İran İslam Devrimi’nden sonra İran algısının Türkiye’deki İslamcı dergilerde nasıl yer aldığı konusu yer almaktadır. Bu sınırlar içinde

1979'dan sonra yayınlanan dergi ve kitap arşivleri taranarak buradaki yazarların İran İslam Devrimi'nden sonra İran hakkındaki düşünceleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Literatür taramasından elde edilen bilgiler konu başlıklarına göre tasnif edilerek değerlendirilmiştir.

Çalışmamız, 1979 yılında gerçekleşen İran İslam Devrimi'nin Türkiye'deki etkilerini, Devrim'in gerçekleştiği zamandan günümüze kadar Türkiye'de yayınlanan İslamcı dergiler üzerinden takip edecektir. Bu doğrultuda, ilgili yayınlardaki İran ve Şiilik algısı ve bunun değişim süreçleri incelenecek ve değerlendirilecektir. Çalışmamızın yapısına uygun olarak, sosyal bilimler alanında sıklıkla başvuru nitel araştırma desenine dayalı literatür taraması ve içerik analizi yöntemleri ana yöntem olarak tercih edilmiştir. Çalışmamızın temel sorusu, İran İslam Devrimi'nden sonra Türkiye'deki İslamcı dergilerde İran ve Şiilik algısının nasıl olduğu ve bunun değişim süreçleri olduğundan ilgili metinler içerik analizi yöntemi doğrultusunda tahlil edilecektir.

Bu çerçevede, öncelikle titiz bir literatür taraması yürütülmüştür. Çalışmanın ana metinleri olan İslamcı dergileri online olarak kullanıma sunan İslamcı Dergiler Projesi (İDP) temel başvuru kaynağımız olmuştur. Bu doğrultuda öncelikle ana kaynaklara yönelik bir literatür taraması yapılmış ve İDP içerisinde 393 dergi tespit edilmiştir. Bu dergilerden 1979 yılı İran İslam Devrimi sonrası yayın yapan dergiler incelenmiş ve 24 tanesinde İran ve Şiiliğe dair incelenecek ölçüde malumat bulunduğu tespit edilmiştir. Bu proje kapsamında olmayan 2 dergi de konumuz ve araştırma sorumuz açısından önemli nitelikte olduğundan çalışmamıza dâhil edilmiştir. Neticede 26 dergi örneklem olarak seçilmiş ve projenin ana kaynağı olarak belirlenmiştir.

Veri analizi ve sınıflandırmasının ilk aşamasında ilgili dergiler incelenmiş; geçişkenliklerin mümkün olduğu ve keskin ayrımların güçlüğü göz önünde bulundurulmak ve vurgulanmak suretiyle dergilerin türüne yönelik tasnif yoluna gidilmiştir. Bu doğrultuda; tarikat ve cemaat dergileri, edebi dergiler, entelektüel aksiyoner dergiler ve akademik dergiler olmak üzere dördü bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu sayede, İslamcılık ortak paydasında buluşmakla birlikte farklı kesimlerin İran ve Şiilik algısını tahlil etmek ve karşılaştırmak amaçlanmıştır. Ayrıca bu sınıflandırmanın, metinlerin üretildiği bağlamın ve kim tarafından, hangi geleneğe yaslanılarak yazıldığının tespitine de imkân sağlayacağı öngörülmüştür.

Yapılan sınıflandırmaya göre ana kaynağımız olan dergileri şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Tarikat ve Cemaat Dergileri; Anadolu Gençlik, Yeni Furkan, Ribat, İnzar, Fedai, Rihle, Baran.
- Edebi Dergiler; Girişim, Hilal, İslam Aylık Mecmua, İslami Hareket, Maveria, Bilgi ve Düşünce, Haksöz, Tevhid, Yeniden Millî Mücadele, Mostar, Yeni Zemin, İslami Düşünce.
- Entelektüel Aksiyoner Dergiler, Genç Birikim, Umran, Vuslat, Bilgi ve Hikmet, İktibas.
- Akademik Dergiler, İran Çalışmaları Dergisi, Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi.

Çalışmanın ikinci aşamasında veri analizi yapılacak, ilgili dergi, kitap ve makale arşivleri kronolojik bir şekilde taranarak yazarların İran İslam Devleti hakkındaki düşünceleri tespit edilip değerlendirilecektir. Çalışmamız farklı disiplinleri de ilgilendiren bir araştırma sorusundan hareket etmekle birlikte İslâm Mezhepleri Tarihi alanında yapılmaktadır. İslâm Mezhepleri Tarihi disiplininde ele alınan konuları zaman-mekân bağlamında, fikir-hadise irtibatı çerçevesinde betimleyici metotla ve tarafsız gözle ortaya koymak temel prensiptir.⁶ Bu ilke, fikirlerin hangi zaman ve mekânda, hangi olaylarla irtibatlı olarak doğduklarını ve geliştiklerini, hangi olayları nasıl etkilediklerini tespit etmek anlamına gelmektedir.⁷ İran İslâm Devrimi gibi önemli bir olay neticesindeki algı biçimini ve bunun zamanla geçirdiği dönüşümü takip edecek olan çalışmamızda kuşkusuz bu temel ilkeler benimsenmiştir.

Dergiler 1979'dan günümüze kronolojik bir şekilde incelenmiş ve Devrim'e yakın tarihten günümüze kadar İran algısının seyri takip edilmiştir. Yayınlar incelenirken fikir-hadise irtibatını kurmak amacıyla bir yandan da Türkiye'nin iç siyaseti ve yaşanan politik gelişmelerin bu değişim süreçlerinde etkili olup olmadığı sorgulanmıştır. Ana kaynaklarımız İslamcı dergiler olmakla birlikte fikir-hadise irtibatı doğrultusunda tahlil ve tespitler yapmak amacıyla İran İslam Devrimi'ne ve Devrim'in etkilerine dair müstakil çalışmalar da incelenmiştir. Bu doğrultuda, Devrim ve genelde geniş coğrafyadaki, özelde ise Türkiye'deki etkilerine dair bir literatür taraması yapılmış ve çalışmalar gözden geçirilmiştir. İkincil kaynaklar olarak nitelendirebileceğimiz bu çalışmaların oluşturduğu birikimden hem süreci anlama hem de dergilerdeki metinleri analiz etmede faydalanılmıştır.

⁶ Hasan Onat-Sönmez Kutlu, "İslam Mezhepleri Tarihi", *İslam Mezhepleri Tarihi El Kitabı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2019), 19-21.

⁷ Prof. Muhammed b. Tavit et-Tanci, *İslam Düşüncesi Üzerine Makaleler*, ed. Sönmez Kutlu (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011).

Tüm bu yöntem ve ilkeler ışığında İslamcı dergilerdeki metinler analiz edilmiş olup İran İslam Devrimi'nden sonra İran algısına dair yaklaşımlar ortaya konmuş ve değerlendirilmiştir. Ön çalışmalar neticesinde dergilerde; müspet yaklaşımlar, menfi yaklaşımlar ve tarafsız yaklaşımlar tespit edilmiştir. Analizlerin bu çerçevede yapılması öngörülmüştür.

BİRİNCİ BÖLÜM

İRAN İSLAM DEVRİMİ

İran İslam Devrimi 1979 yılında Ayetullah Humeyni önderliğinde gerçekleşmiştir. Devrim, Şah Muhammed Rıza'nın Batı'yı örnek alarak çıkardığı reformlar sonucunda din adamlarının ve halkın ayaklanması sonucu meydana gelmiştir. Olaylar başladığında Ayetullah Humeyni Fransa'da sürgündeydi. İran halkının ve din adamlarının ayaklandığını duyan Humeyni Fransa'dan dönmüştür. Neticede İran İslam Devrimi başarılı olmuştur ve Şah Muhammed Rıza yurt dışına kaçmıştır. Bu sayede Şah'ın monarşi yönetimi yıkılmış ve yerine Humeyni tarafından teokratik yönetim anlayışı benimsenmiştir.

1.1. İran İslam Devrimi'nin Nedenleri

Rıza Han (1878-1944)'ın 1925 yılında yaptığı askeri darbe sonucu İran'da Kaçarlar Dönemi sona ermiş ve Pehleviler Dönemi başlamıştır.⁸ Aynı dönemlerde Osmanlı Hanedanlığı da yıkılmış ve Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Rıza Han, ilkin cumhuriyeti benimsemiş gözükmeyle birlikte ulemanın da etkisiyle⁹ İran'da Kaçarlar Dönemi'nde uygulanan monarşi yönetimini devam ettirerek Şahlığını ilan etmiş ve tahta geçmiştir.¹⁰ Rıza Han tahta geçtikten sonra ilk başlarda ulema ile iyi anlaşmış¹¹ fakat sonradan halkı ve ulemayı bastırarak hedeflediği ülkeyi inşa etmeye başlamıştır.¹²

Rıza Han, toplumu modernleştirmeyi kendisine amaç edinmiş ve buna engel olabilecek ulema ve dini grupların hükümet üzerindeki gücünü etkisiz hale getirmek¹³ için bazı yenilikler yapmıştır. Hukuk alanında, eğitim alanında, giyim ile ilgili alanlarda Batı'yı örnek almıştır. Ayrıca âlim statüsü elde edebilmeleri için din adamlarına bazı yeni şartlar getirmiştir.¹⁴ Yapılan bu yenilikler ulemanın gücünün azalmasına neden olduğu için onlar da yeniliklere tepki göstermişlerdir. Fakat Rıza Şah, karşı çıkan ulemayı bazı şiddet içerici

⁸ Recep Yürük, *İran İslam Devrimi 2500 Yıllık Monarşinin Yıkılışı* (İstanbul: Urzeni Yayınevi, 2020), 74.

⁹ Ayşegül Dora Güney, *İran'da Devrim* (İstanbul: Haziran Yayınları, 1979), 35.

¹⁰ Ethem Ruhi Fırlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri* (İstanbul: Selçuk Yayınları, 1991), 329.

¹¹ Mazlum Uyar, *Başlangıçtan Günümüze Şii Politik Düşüncesi* (İstanbul: Matbuat Yayıncılık, 2020), 278.

¹² Yürük, *İran İslam Devrimi*, 74-75.

¹³ Uyar, *Başlangıçtan Günümüze Şii Politik Düşüncesi*, 281-283.

¹⁴ Fırlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, 329-330.

yöntemlerle sindirmiş ve siyasetten uzaklaştırmıştır.¹⁵ Bununla birlikte Rıza Şah'ın kendisi de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra müttefiklerin İran'a girmesiyle 17 Eylül 1941 yılında tahtan indirilip sürgüne gönderilmiştir. Yerine oğlu Muhammed Rıza Şah getirilmiştir.¹⁶

Muhammed Rıza Şah Pehlevi (1919-1980), 1953 yılında 13 Ağustos'ta Musaddık'ı görevden aldıktan sonra halk tarafından aldığı tepki yüzünden kaçmış, ancak 22 Ağustos'ta tekrar görevine geri dönmüştür.¹⁷ 1960'lı yılların başlarında siyasi gücünü bir hayli arttırmıştı. 1970'li yıllara gelindiğinde ise gücünün çok olmasından dolayı büyüklük hissine kapılmıştır. Bunun sonucunda Şehinşah yani Şahların Şahı unvanını kullanmaya başlamıştır. Ayetullah Humeyni (1902-1989)'ye göre; kralların kralı unvanını eski İranlı hükümdarlar kullanmıştı ve Allah'ın sevmediği bir unvandır. İslam, monarşi yönetim anlayışını ve zulüm saraylarını yıkmak için gelmiştir.¹⁸

Muhammed Rıza Şah, 1961-1963 yılları arasında "Ak Devrim" adıyla bir sosyo-ekonomik reform programı başlatmış ve bunun sonucunda 9 Ocak 1962 tarihinde referandum ilan etmiştir. Bu referandumun reform bildirisinde; feodal sistemin kaldırılması veya toprak reformu yapılması, ülkedeki tüm ormanların millileştirilmesi, hükümet fabrikalarının hisse satışının kabulü, işçilerin de fabrikalarda kazanılan gelirden pay alması, seçim reformları bağlamında kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi, mecburi eğitim kapsamında okuma yazma ordularının kurulması maddelerinin olduğu yasa tasarıları yer almaktadır. Batılı devletler ve Sovyetler Birliği, Şah'ın reform hareketine destek veriyorlardı. Fakat ulemanın çoğu Şah'ın bu reformuna karşı çıkmıştır. Yine de Şah, reformu halk oylamasına sunmuş ve kabul edildiğini de ilan etmiştir. Ulemaya göre İslam anayasasında halk oylamasına yer yoktur ve Şah'ın yapmış olduğu toprak reformları İslam hukukuna aykırıdır. Bu yüzden Şah'ın reform hareketini kabul edilemez bulmuşlardır. Ayetullah Humeyni de bu referandumu tanımamış ve batının etkisiyle oluşan reformları kabul etmediğini ilan etmiştir.¹⁹ Bu olaydan sonra Humeyni önce hapsedilmiş sonra da sürgüne gönderilmiştir. Şah rejimine açıkça meydan okuyabildiği için, İslam Devrimi'nin sembolü olmuştur. Fakat tam o dönemde Fransa'da sürgünde olduğu için Devrim'in öznesi olamamıştır.²⁰ "İslam Devrimi"ne bizzat kendisi katılamamıştır.

---

¹⁵Fığlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, 330-331.

¹⁶Nevval Çizgen, *İki Ülke İki Devri Türkiye İran* (İstanbul: Say Yayınları, 1994), 43.

¹⁷Rıza Kurtuluş, "Muhammed Rızâ Şah Pehlevî", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: DİB, 2005), 30/565-566.

¹⁸Selçuk Demirkilinç, "Psikopolitik Boyutuyla İran Devrimi", *Şarkiyat* 9/1 (30 Nisan 2017), 35-36.

¹⁹M. Serkan Tafluoğlu, *Humeyni İran İslam Devrimi* (Ankara: Kripto Kitaplar, 2010), 120-121.

²⁰Mehmet Talha Paşaoğlu, "İslamî Devrim Nedir?: 1979 İran Örneği", *İnsan ve İnsan* 6/20 (26 Nisan 2019), 320.

Ulema ile Muhammed Rıza Şah arasında anlaşmazlık üç temel mesele üzerinde başlamıştır. Bunlar; İslam dininin sapık inançları olmamalı ve özüne bağlı olmalı, Kur'an-ı Kerim'e el basarak yemin edilmeli, kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmemelidir. Bu şartlar Şah'ın reform hareketleriyle lağvedildiği için ulema yenilikleri kabul etmek istememiştir.²¹ Ulusal Cephe ise Şah'ın reform hareketini memnuniyetle karşıladıklarını ama anayasaya karşı olduğundan dolayı desteklemeyeceklerini ilan etmiştir.²²

1963 yılından sonraki 13 yılda İran'ın ekonomik gücü gittikçe artmaya başlamıştı. Şah, petrol üretiminin kontrolünü devralmış ve OPEC'in müdahalesiyle petrol fiyatları 1973 yılından sonra birden dört kat artmıştır. Petrolden gelen gelirlerin hepsi ekonomik gelişme için kullanılmıştır.²³

Petrol gelirlerinin etkisiyle İran o yıllarda başarılı bir kalkınma dönemi geçirmiştir. Fakat kısmen de bu sebepten dolayı huzursuzluğun artış gösterdiği bir ülke olmuştur. Amerikalılar İran'da yaşamaya başlamışlardır. Özellikle İran'ın başkenti Tahran'da danışman, uzman veya başka kimliklerle bulunmuşlardı. Orada kendilerini İran halkından üstün görmüşlerdir. İranlı kadınların Batı tarzı kıyafetler giyerek sokaklarda dolaşması ve genç erkeklerin onları seyretmesi, kadınların afişlerde açık resimlerinin olması vb. sebepler şehrin eski geleneksel aile yaşamı anlayışına uymuyordu.²⁴ Bu yüzden de İran'da özellikle muhafazakâr kesimdeki huzursuzluk giderek artmıştır.

Ulema, bu ve benzeri olayları şiir ve edebiyatla protesto ediyor ve aynı zamanda da büyük kitlelere ulaşmakta hiçbir sıkıntı çekmiyordu. Protestolar 1978'de görünür halde yapılmaya başlandı. Uzun süren aşamalardan sonra 1979 yılında İslam Devrimi ismi altında din adamları, halk ve her kesimden insanın da bulunduğu büyük bir protesto yapılmıştır.²⁵ Halk sokaklara dökülerek Şah'ın görevinden istifa etmesini haykırmıştır. Bunun üzerine Muhammed Rıza Şah, 16 Ocak 1979 yılında İran'dan kaçıp Mısır'a yerleşmek zorunda kalmıştır.²⁶ Ve böylece Ayetullah Humeyni'nin önderlik ettiği İslam Devrimi amacına ulaşmıştır.

---

²¹Taflioğlu, *Humeyni İran İslam Devrimi*, 121-122.

²²Nuran Kılavuz, "İran İslam Devrimi'ne Giden Süreçte Rex Sineması Faciası ve Etkileri", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 9/26 (17 Mart 2021), 199.

²³Michael Axworthy, *Devrimci İran İslam Cumhuriyeti'nin Tarihi*, çev. Ali Karatay (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2020), 91.

²⁴Detaylı bilgi için bkz. Axworthy, *Devrimci İran İslam Cumhuriyeti'nin Tarihi*, 97-103.

²⁵Behrooz Moazami, *İran'da Devlet, Din ve Devrim*, çev. Bahar Bilgen (İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2019), 233.

²⁶Kurtuluş, "Muhammed Rızâ Şah Pehlevî", 30/566.

1.2. Devrim'in Oluşumu

İran İslam Devrimi'ne zemin hazırlayan sebepler, 1979 yılından önce meydana gelen bazı gelişmelerdir. İslam Devrimi düşüncesini ilk gündeme getiren Ali Şeriatî'dir. Kendisi siyasal İslam'ın en önemli düşünürlerindedir. Genç yaşında Allah'a İnanan Sosyalistler hareketine üye olmuştur. Musaddık'ın Milli Hareket'ini desteklemiş ve o yönde çalışmalarda bulunmuştur.²⁷

Ali Şeriatî, hem Batı'yı olduğu gibi taklit eden laik anlayışa hem de geleneksel dinî liderliğe karşı çıkmıştır.²⁸ Bu yüzden gençlere hitap eden devrimci ve dinamik bir söylem geliştirmişti. Yani devrimci söylemi sol kesimden alıp Müslüman genç kesimin söylemi olarak değiştirme başarısını göstermiştir. Kısacası Ali Şeriatî halkın olumlu düşünmediği reform söylemi yerine gençlerin aklına İslam Devrimi söylemini koymuştur. Şii mezhebinin İslam anlayışını da devrimci bir hareket olarak görmüştür.²⁹

Ali Şeriatî bu tür kültürel faaliyetlere devam edip İran gençliğini İslâmî bir devrime doğru motive ederken, gidişattan endişe duyan Muhammed Rıza Şah da İran halkına kendini kabul ettirmek için babasının ulemaya ve İran halkına uyguladığı baskıcı politikaları hafifletmiştir. Bu sayede ulema tekrar güçlenmeye başlamıştır. Muhammed Rıza Şah da ulema ile arasında bir yakınlık kurmuş ve bu durum 1960 yılına kadar devam etmiştir. Fakat Şah, İran'ı çağdaşlaştırmak isteyince bu yakınlık çatışmaya dönüşmüştür.³⁰ Bu çatışma dönemleri içinde İmam Humeyni ortaya çıkmış ve Şah'a karşı protestolar yapmıştır. Bu olaylar üzerine Şah, Ak Devrim'den bir süre sonra 1963 yılında İmam Humeyni'yi tutuklamış ve sürgüne göndermiştir.³¹

Rıza Han'ın başlattığı sonra Muhammed Rıza Şah'ın yönetimi babasından devraldığı Pehleviler döneminde uygulanan baskıcı politikalar³² sonucunda Ayetullah Humeyni

---

²⁷Tafloğlu, *Humeyni İran İslam Devrimi*, 112.

²⁸Necdet Subaşı, "Ali Şeriatî", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: DİB, 2010), 37/578.

²⁹Tafloğlu, *Humeyni İran İslam Devrimi*, 112-113.

³⁰Fırlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, 331-332.

³¹Janet Afary -Kevin B. Anderson, *Foucault ve İran Devrimi*, çev. Mehmet Doğan (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2015), 85-87.

³²Yürük, *İran İslam Devrimi*, 74.

önderliğinde ve o dönem ulemanın desteğiyle 1979 yılında İran halkı ayaklanmıştır.³³ Bu ayaklanmanın sonucunda İmam Humeyni 1 Şubat 1979 tarihinde İran İslam Devrimi'nin kumandanı olarak sürgünden ülkesine geri dönmüştür.³⁴ İki hafta sonra 16 Şubat 1979 tarihinde Şah'a bağlı olan kuvvetler Humeyni'nin kontrolüne geçmiştir.³⁵ Ve böylece Pehleviler dönemi son bulmuş ve İran'da Şii mezhebine bağlı bir İslam devleti kurulmuştur. Milliyetçilik, Marksizm ve İslamcılık/Şeriat görüşleri de İslam devriminde önemli rol oynamıştır.³⁶ Fakat Halkın Mücahitleri Örgütü ile Humeyni yandaşları etrafında örgütlenen İslami güçler, milliyetçilik ve Marksizm'e göre İran İslam Devriminde daha başarılı olmuştur.³⁷

Ayetullah Humeyni'nin görüşlerinden yola çıkarak gerçekleşen İran İslam Devrimi sonrasında İran'da kurulan İslam devletinin yönetimi şaha, sultana ve imparatorluğa bağlı olmamıştır.³⁸ Ayetullah Humeyni, Şah dönemindeki devlet kurumlarını laik sistemden çıkartıp İslamlaştırmaya çalışmıştır. Humeyni'ye bağlı ve Şia hizmetkârı diye anılan İran'daki bir kısım insandan oluşan topluluk, İran toplumunda kendilerine karşı oluşabilecek tehlikeleri önlemiş ve böylece hep beraber yeni sistemi oluşturmaya başlamışlardır. İran'da şeriat sistemine dayalı yeni bir İslam hükümeti kurulmuştur.³⁹ İran, 2500 yıllık monarşi ile yönetildikten sonra İslam cumhuriyetine dönüşmüş ve teokratik bir yönetim anlayışını benimsemiştir.⁴⁰

Devrimle birlikte oluşturulan 1979 anayasasına göre devletin temel kurumları Rehber ve Cumhurbaşkanı olarak iki kişiden oluşmaktadır. Rehber, ülkenin en yetkili kişisidir. İran İslam Cumhuriyeti'nin ilk rehberi İmam Humeyni'dir. Ulema sınıfının en üstüdür ve ülkenin genel siyasetini oluşturmaktadır. Cumhurbaşkanı ise, dini liderden yani rehberden sonraki en yetkili kişidir. Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilir ve bu seçim dört yılda bir tekrarlanır.⁴¹ İran'da bu iki devlet başkanı arasında iktidarın asıl sahibi dini liderdir.⁴²

³³Asaf Hüseyin, *İranda Devrim ve Karşı Devrim*, çev. Taha Cevdet (İstanbul: Pınar Yayınları, 1988), 206-207.

³⁴Peter Chelkowski -Hamid Dabashi, *Bir Devrimi Sahnelemek İran İslam Cumhuriyeti'nde Propaganda Sanatı*, çev. Anıl Birer (İstanbul: The Kitap Yayınları, 2018), 25.

³⁵Nurhan Aydın - Tuba Geçener, "İslam Devrimi ve Humeyni Dönemi Türkiye-İran İlişkileri", *Modern İran Tarihi Kaçar Hanedanı'ndan İslam Devrimi'ne* (İstanbul: Selenge Yayınları, 2021), 438.

³⁶Chelkowski - Dabashi, *Bir Devrimi Sahnelemek*, 25.

³⁷Chelkowski - Dabashi, *Bir Devrimi Sahnelemek*, 25.

³⁸Asiye Tıgılı, *İran'da Entelektüel Dinî Düşünce Hareketi* (İstanbul: Mana Yayınları, 2017), 72.

³⁹Uyar, *Başlangıçtan Günümüze Şii Politik Düşüncesi*, 332-333.

⁴⁰Leyla Kahraman, "İranlı Kadınların Toplumsal ve Siyasal Profili", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 17/2 (31 Ekim 2014), 75.

⁴¹Ahmet Cülük, "İran İslam Devrimi ve Ulemanın Zaferi", *Güvenlik Çalışmaları Dergisi* 20/1 (01 Haziran 2018), 98.

⁴²Kahraman, "İranlı Kadınların Toplumsal ve Siyasal Profili", 75.

Cumhurbaşkanı sadece iki defa seçilme hakkına sahiptir. Ancak Ayetullah Humeyni'nin vefatından sonra 1989 yılında yapılan anayasa değişikliğiyle birlikte cumhurbaşkanına verilen yetkiler çoğaltılmıştır.⁴³

1.3. Devrim'in Türkiye'deki Yansımaları

Türkiye ile İran arasındaki ilişkiler çok eski dönemlere dayanmaktadır. Türkler ve İranlılar komşu topluluklar olarak binlerce yıldır aynı coğrafyayı paylaşmaktadırlar. Bu ilişkiler bazen mücadele bazen de dostluk olarak tanımlanabilmektedir.⁴⁴ Benzer bölgelerde yaşamaları onları bazı ortak değerler etrafında buluşturabilmiştir. İran'ın Safeviler döneminde Şiiliği resmi mezhep olarak kabul etmesi Osmanlı Devleti'ni din ve mezhep alanında önemli derecede etkilemiştir. Bu etki sonucunda ilk dönemlere nispeten daha serbest bir yapıda olan Osmanlı Sünniliği, Safevilerden etkilenerek daha sığ bir tarza geçiş yapmıştır.⁴⁵

Pehleviler Dönemi'nde Türkiye ile İran arasındaki dostluk gelişmiş ve İran, Batılılaşma yolunda önemli mesafeler kat eden Türkiye'yi örnek almaya başlamıştır. İran Şahı Rıza Şah, Türkiye'den esinlenerek Atatürk'ün Türkiye'de yapmış olduğu bazı yenilikleri kendi ülkesinde gerçekleştirmek için reformlar yapmıştır.⁴⁶ Fakat bu icraatlarının din adamlarıyla arasını açmasına sebep olması nedeniyle gönüllerini alabilmek için onların Türkiye vb. ülkelerde Şiiliği yayma girişimlerine destek vermiştir. Bu oyun sonunda başarılı olmasa bile Türkiye İran'a karşı şüphe duymaya başlamıştır.⁴⁷ Ancak İran İslam Devrimi'yle birlikte Pehleviler dönemi son bulmuş ve Humeyni dönemi başlamıştır.⁴⁸ Bu dönemde İran'ın iç ve dış politikalarında önemli değişiklikler olmuştur.⁴⁹ Bununla birlikte Humeyni rejimi Türkiye'nin göstermiş olduğu dostluk çağrısına cevap vermemiş ve Humeyni ile arkadaşları Türkiye'ye karşı dostça olmayan birtakım sözler sarf etmişlerdir.⁵⁰

Türkiye, devrimden hemen iki gün sonra yeni kurulan İran İslam Devleti'ni tanıdığını ilan etmiştir.⁵¹ Buna karşı Humeyni rejimi ise ilk dönemlerinde bu ilgiye aynıyla cevap

⁴³Cülük, "İran İslam Devrimi ve Ulemanın Zaferi", 98.

⁴⁴Detaylı bilgi için bkz. Mehmet Saray, *Türk-İran Münasebetlerinde Şiiliğin Rolü*, 88-93, 98

⁴⁵Cemil Hakyemez, *Osmanlı İran İlişkileri ve Sünni-Şii İttifakı* (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2016), 178.

⁴⁶Saray, *Türk-İran Münasebetlerinde Şiiliğin Rolü*, 88.

⁴⁷Saray, *Türk-İran Münasebetlerinde Şiiliğin Rolü*, 98-99.

⁴⁸Saray, *Türk-İran Münasebetlerinde Şiiliğin Rolü*, 102.

⁴⁹Aydın - Geçener, "İslam Devrimi ve Humeyni Dönemi Türkiye-İran İlişkileri", 431.

⁵⁰Saray, *Türk-İran Münasebetlerinde Şiiliğin Rolü*, 102.

⁵¹Aydın - Geçener, "İslam Devrimi ve Humeyni Dönemi Türkiye-İran İlişkileri", 439.

vermemiştir.⁵² Fakat Devrimden sonra Türkiye ile İran arasındaki özellikle ekonomi alanındaki ilişkiler Şah döneminden daha ileri boyuta ulaşmıştır.⁵³ Toplum olarak bakıldığında ise Türk halkının bazı kesimleri Humeyni'nin İran'daki İslamcılık politikasından etkilenmiş,⁵⁴ bazı kesimler ise İran'da kurulan yeni İslam devletinin Türkiye'deki laiklik ilkesine karşı bir tehdit olarak görmüştür.⁵⁵

Türkiye'de "Türkiye İran olacak mı?"⁵⁶ "Türkiye'ye şeriat mı gelecek?"⁵⁷ sorusu siyasal gündemde büyük yankı uyandırmıştır. Bu soru, 28 Şubat 1997 tarihinde ülkenin önemli bir kesiminin sözcülüğünü yaptığı bir iddiaya dönüşmüştür. Zamanla sorunun etkisi azalsa bile tümünden yok olmamıştır. Bununla birlikte İran İslam Devrimi'nin Türkiye üzerindeki etkisi bunlarla sınırlı kalmamış daha önemli bir boyuta ulaşmıştır.⁵⁸

Kısacası Türkiye, İran Devrimi'nden hem uluslararası ilişkiler hem de din anlayışı açısından önemli derecede etkilenmiştir. Türkiye'de İslami yayıncılık 1979 İran İslam Devrimiyle birlikte hız kazanmıştır. Bu dönem 28 Şubat 1997 tarihine kadar devam etmiştir. Bu sürede, yerleşik dini anlayışa karşı çıkan görüşler olmuştur. Bunlar tasavvufu eleştirmiş veya Cuma namazının resmi mekânlarda kılınmasına karşı çıkmışlardır. Bu düşüncedeki insanların iddiaları, kula kulluk etmenin son bulmasıyla beraber Allah'a kulluk etmenin ve Kuran'ın ön planda olduğu bir din anlayışına dayanmaktaydı. Dinde taklitçi yaklaşımdan uzaklaşarak Kur'an'a dönüşü esas aldığını düşünen bu kesim, İrancı⁵⁹ ya da Radikal İslamcı olarak anılmıştır.⁶⁰

Şii mezhebinin etkisi altında gerçekleşen İran İslam Devrimi bu şekilde önemli bir taraftar kitlesi elde etmekle birlikte Türkiye'deki pek çok sivil İslami hareket tarafından hedef haline getirilmekten de geri kalmamıştır. Fakat Türkiye'de Şiilik meselesinde ön yargısı olmayan ve devrimi benimseyen söz konusu kesimin dışında bir İslami entelektüel grup da oluşmuştur.⁶¹

---

⁵²Saray, *Türk-İran Münasebetlerinde Şiiliğin Rolü*, 102.

⁵³Aydın - Geçener, "İslam Devrimi ve Humeyni Dönemi Türkiye-İran İlişkileri", 439.

⁵⁴Nail Elhan, "İran Devrimi'nin Türkiye'de Yansımaları: 'İrancı' ve 'İrancı' İslamcılık", *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 3/2 (31 Aralık 2016), 30.

⁵⁵Nail Elhan, "İran Devrimi'ni Okumak: Türkiye'de Basılan İran Devrimi Konulu Kitaplar Üzerine Bir Değerlendirme", *Mülkiye Dergisi* 43/4 (14 Aralık 2019), 709.

⁵⁶Elhan, "İran Devrimi ve Türkiye'de İslamî Entelektüellik Devrim'in İslamcı Yayınlar Üzerindeki Etkisi", 451.

⁵⁷Elhan, "İran Devrimi'nin Türkiye'de Yansımaları: 'İrancı' ve 'İrancı' İslamcılık", 31.

⁵⁸Elhan, "İran Devrimi'ni Okumak", 709.

⁵⁹Elhan, "İran Devrimi'nin Türkiye'de Yansımaları: 'İrancı' ve 'İrancı' İslamcılık", 28-57.

⁶⁰Elhan, "İran Devrimi ve Türkiye'de İslamî Entelektüellik Devrim'in İslamcı Yayınlar Üzerindeki Etkisi", 445-449.

⁶¹Elhan, "İran Devrimi ve Türkiye'de İslamî Entelektüellik Devrim'in İslamcı Yayınlar Üzerindeki Etkisi", 451.

İran İslam Devrim ile ilgili müspet görüş serdedenler sadece Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne mensup bazı kesimlerle sınırlı olmamıştır. Hindistanlı gazeteci yazar Kelim Siddiki'ye göre İran Devrimi mezheplerin ve mezhepçiliği aşmıştır. Böylelikle devrimi oluşturan Şii ilahiyatı, Şii mezhebinin de kullanmış ve kurban etmiştir.⁶² Algar'a göre ise Şiiler ile Sünniler arasında bir birlik oluşturmak Humeyni'nin en önem verdiği meselelerden biriydi. Ki Humeyni, Sünni mezhebine mensup bir imamın arkasında Şii mezhebine mensup kişilerin kıldığı namazı caiz görmüştür.⁶³ Sünni mezhebine mensup kişilerin inancında hak mezhep Sünnilik, Şii mezhebine göre ise Şiiliktir.⁶⁴ Bu düşünceye Fırka-i Naciye hadisini değerlendirerek sahip olmuşlardır. Hadisin her mezhep tarafından kendi çıkarlarına göre değerlendirilmesini Cemil Hakyemez "Sünni-Şii İlişkilerinin Aktüel Durumu" isimli makalesinde 'mezhep fanatıklığı'⁶⁵ kelimesiyle tasvir etmiştir. Hasan Onat "İslam Ortak Paydası ve Mezhep Gerçeği" isimli kitabında bu durumun yanlış bir tutum olduğunu ve İslam'ın Mezhepler üstü bir yaklaşım gerektirdiğini belirtmiştir.⁶⁶

Konuyla ilgili görüş belirten diğer araştırmacıların önemli bir kısmına göre Humeyni, Şii İslam'ına yeni bir boyut getirmiş olup böylece Devrim'de beraber hareket ettiği insanlardan ayrılmıştır; İslam'da sol düşünceye karşı koymuş ve anayasaya Velayet-i Fakih anlayışını getirerek teokratik bir toplum oluşturmayı amaçlamıştır. Humeyni bunu başarmış ve İran İslam Devleti'ni kurmuştur.⁶⁷

Sonuç olarak; İran'da Devrim ideolojisinin önde gelen şahısları olan Murtaza Mutahhari, Ayetullah Humeyni, Ali Şerîatî, Muhammet Beheştî ve Irak'taki Şii otorite Muhammet Bakır es-Sadr gibi kişilerin eserlerinin Türkçeye tercüme edilmesi ve bu eserlerin yaygınlaşması Türkiye'de güçlü olan Sünni anlayışların etkilenmesine sebep olmuştur.⁶⁸

---

⁶²Kelim Siddiki, *İslam Devriminin Aşamaları*, çev. Selami Alagöz (İstanbul: Ekin Yayınları, 1997), 94-95.

⁶³Hamid Algar, "Humeyni", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: DİB, 1988), 18/363.

⁶⁴ Cemil Hakyemez, "Sünni Şii İlişkilerinin Aktüel Durumu", *Gerilim ve Çatışma Arasında Mezhep*, ed. Mustafa Tekin (Ankara: Eskiye Yayınları, 2017), 237.

⁶⁵ Hakyemez, "Sünni Şii İlişkilerinin Aktüel Durumu", 237.

⁶⁶ Hasan Onat, *İslâm Ortak Paydası ve Mezhep Gerçeği* (İstanbul: Endülüs Yayınları, 2020).

⁶⁷Nasır Nîray - Didem Deniz, "İran İslam Cumhuriyeti: Tarihi, Siyaseti ve Demokrasisi", *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi* 6/2 (01 Mayıs 2010), 25-26.

⁶⁸Murat Özer, "İrancılığın Türkiye Serüveni", *Kriter Dergisi* 43 (Şubat 2020).

İKİNCİ BÖLÜM

DERGİLERDE İRAN ALGISI

İslamcılık Hareketi 19. yy. ortalarında Osmanlı dönemine dayanmaktadır. Osmanlı Devleti Osmanlıcılık ideolojisinin etkisinin kaybolmasından dolayı Müslüman halkı elinde tutmak amacıyla İslamcılık ideolojisini öne çıkartmıştır.⁶⁹

Çalışmamızın bu bölümünde, konunun asıl kısmını oluşturan 1979 yılından sonra yayınlanan İslamcı dergiler incelenecektir. İslamcı Dergiler, İslamcılık düşüncesinin zaman içinde kaybolmamasını engelleyen⁷⁰ ve yayınladıkları dönemin sosyal, kültürel, edebi, toplumsal, dini ve siyasi olayları gündeme getiren önemli kaynaklardır.⁷¹ Kısacası İslamcı dergiler, İslamcılık düşüncesinin ayrıntılı bir şekilde ele alındığı yayınlardır. Dört ayrı kısımda ele alacağımız bu bölüme ilk olarak tarikat ve cemaat dergileriyle başlamayı düşündük.

2.1. Tarikat ve Cemaatlerin Dergileri

2.1.1. Anadolu Gençlik

- Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 2000-2016 / Ankara
- Derginin Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: Hasan Bitmez

Anadolu Gençlik dergisi, Millî görüş ideolojisine sahip Anadolu Gençlik Derneği (AGD) tarafından çıkarılmıştır. Dergi, 2000 yılının şubat ayında yayın hayatına başlamış ve 2016 yılına kadar devam etmiştir. *Anadolu Gençlik* dergisinin içeriğinde dinî, siyasi ve aktüel yazılar bulunmakta ve sayfalarında sadece politikaya değil kültür-sanat, mizah, sağlık, spor gibi farklı alanlara da yer vermektedir. Başlangıçta derginin sahibi ve yazı işleri müdürü Hasan Bitmez iken, daha sonra 12. sayıdan 141. sayıya kadar yazı işleri görevini Ali Özdemir yapmış, sahipliğini ise 52. sayıdan 152. sayıya kadar Hüseyin Şahin üstlenmiştir

⁶⁹ Hakyemez, "Sünni Şii İlişkilerinin Aktüel Durumu", 224-225.

⁷⁰ Hatice Budak, "İslamcı Dergicilik: Vahdetin İçinde Bir Ses 'İslam'ın İlk Emri Oku' Dergisi", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11/1 (02 Mart 2020), 118.

⁷¹ Elif Gül Özdemir, *Türkiye'deki İslamcı Dergilerde İhvanı Müslimin Hareketinin Algılanış Biçimleri* (Çorum: Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 10.

Türkiye ve İran, yönetim şekli farklı olan komşu ülkelerdir. Türkiye, modern Batılı sistemleri benimsemiş olup anayasasına göre laik bir devlettir. İran ise şahlık döneminde Batı'yı örnek alan bir yönetime sahipken İran İslam Devrimi ile birlikte İslami bir devlet olduğunu beyan etmiştir. Fakat zamanla dini bir baskı unsuru olarak kullanınca İranlı gençler ülkelerindeki bu baskıcı politikaya karşı çıkmışlardır. *Anadolu Gençlik* dergisinin Eylül 2004 yılının 56. sayısında Ekrem Özdemir "İranlı Gençlerin Gözü Türkiye'de" isimli makalesinde İran rejimini ve Türkiye'yi karşılaştırarak İranlı gençlerin laik yönetim şeklini benimseyen Türkiye hakkındaki görüşlerine yer vermiştir.

Özdemir'e göre, iç ve dış basınında yer alan yayınlar sayesinde İranlı gençler modern hayata ve bu hayatı yaşayan komşu ülkelere ilgi duymaktadır. Feminizm İran kadınına sokağa dökmek amacıyla İran'ı da etkisi altına almıştır. 1980-1998 yılları arası Türkiye'de İran denilince bir İslam devleti akllara geliyordu. Çünkü İran İslam Devrimi bütün Müslüman ülkeleri ayağa kaldırmıştı. Fakat yirmi yıl sonra her şey çok değişmiştir. Türkiye'deki Müslümanlar hatta bütün İslam ülkeleri İslamcılıktan vazgeçmiştir. Fakat İran, İslamcı yönetimin son kalesi olarak kalmıştır.⁷²

Özdemir bu makalesinde, İran İslam Devleti'ni 2000'li yıllarda hala İslami yaşamı benimsediği için överken Türkiye'yi bu konuda eleştirmektedir. Ona göre Türk basınından Hürriyet, Milliyet, Sabah ve Akşam gibi gazeteler, İran'a ve İslami anlayışı benimseyen insanlara dair olumsuz bir algı oluşturmaktadır. Bu gazeteler, "İran rejimi toplumu bezdirmiş, isyan her an çıkabilir, molla rejiminin gücü gittikçe azalıyor, reform isteyenlerin sayısı artıyor ve gençler modern hayat istiyor" gibi ifadelerle algı yaratmaktadır. Fakat bu algılar gerçeği yansıtır nitelikte değildir.⁷³

Özdemir, makalesinin "İran'da Kadın Olmak" isimli bir alt başlığında ise; İran denilince akla ilk gelen konunun kadın olduğunu dile getirmiş ve bunun sebebi olarak da İran'da kadın olmanın zor olduğu yönündeki iddialara işaret etmiştir. Fakat Özdemir'e göre, İran'da kadın olmak yansıtıldığı kadar zor değildir. Zira İranlı kadınlar da okuma ve çalışma hakkına sahiptir. Hatta isterlerse siyasete de girebilmektedirler. Fakat ilme ve sanata daha çok önem verdikleri için, iyi derecede doktor ve ideolog yetiştirilmekle birlikte aynı derecede siyasette çok aktif rol oynayamamışlardır.⁷⁴

---

⁷² Ekrem Özdemir, "İranlı Gençlerin Gözü Türkiye'de", *Anadolu Gençlik Dergisi* 56 (Eylül 2004), 26.

⁷³ Özdemir, "İranlı Gençlerin Gözü Türkiye'de", 26-27.

⁷⁴ Özdemir, "İranlı Gençlerin Gözü Türkiye'de", 28.

Anadolu Gençlik dergisinin bir başka yazarı Yıldız Ramazanoğlu, Nisan 2007 yılında yayınlanan sayıda “Kan Kardeşimiz İranlılar” isimli makalesinde, İranlıların 1979 yılından beri tehditlere alışmış olarak yaşamlarını özgüvenli bir şekilde sürdürdüklerini, bununla birlikte Türkiye’ye de ilgilerinin gittikçe arttığını dile getirmiştir.⁷⁵ Ramazanoğlu’nun bu makalesi Özdemir’in makalesini destekler niteliktedir.

Derginin diğer bir yazarı Muhammet Esiroğlu ise, *Anadolu Gençlik* dergisinin Ekim 2012 yılında yayınlanan sayısında “Kardeş İran mı, Kalles İran mı?” isimli makalesinde, Humeyni dönemiyle Türkiye – İran arasındaki ilişkilerin farklı bir döneme geçtiğini ifade etmiştir. İranlı mollalar ve laik Türkler arasındaki ilişkiler hep soğuk olmuştur. Türkiye laikliği tehdit eden tüm eylemleri İslamcıların ve İran’ın yaptığını varsaymıştır. İran, İslam Devrimi’nden sonra Türk halkı nezdinde bir etki ve sempati kazanmıştır. Esiroğlu’na göre İran, bu sempatiyi Türkiye’yi Şiileştirmeye çalma yolunda kullanmıştır.⁷⁶ 2008 yılında Rusya ve Çin gibi devletlerin güçlerinin artması ve ABD’nin tek lider pozisyonunun son ermesi ayrıca ABD’nin Irak’taki başarısızlığı sonucunda Türkiye ve İran arasındaki ilişkiler olumlu bir yönde etkilenmiştir. Türkiye ve İran arasındaki ilişkilerin olumlu bir etkileşim içinde olmasının bir diğer sebebi ise terörist faaliyetlerinde ortak hedefte bulunmalarındır.⁷⁷

Yukarıda ifade edilenlerden anlaşıldığı kadarıyla bu dönemde dergide makaleleri yayınlanan Özdemir ve Ramazanoğlu İran’a olumlu yaklaşırken 2011 yılında başlayan Arap Baharı’nın etkisiyle Esiroğlu, dergide tam zıttı bir görüşü savunan bir yazı yazmıştır. Esiroğlu’na göre son dönemde Türkiye–İran ilişkilerindeki en önemli gelişmeler, Batı’nın İran’a karşı takındığı tutum ve Türkiye’nin bu tutuma karşı nerede durduğuyla ilişkilidir. Türkiye Batı’nın takındığı bu tutuma ortak olmasıyla Türkiye–İran arasındaki ilişkiler soğuk bir döneme geçilmiştir.⁷⁸

Anadolu Gençlik dergisi, yukarıda da görüldüğü gibi İran İslam Cumhuriyeti ile ilgili farklı görüşlere sahip yazarların bir arada toplandığı ve düşüncelerini ele aldıkları bir yayın organıdır. Dergide yazısı bulunan yazarlar makalelerini yazdıkları dönemdeki siyasi olayları dikkate alarak kaleme almışlardır. Bu duruma örnek olarak Özdemir ve Ramazanoğlu’nun makalelerini verebiliriz. Makalelerini yazdıkları dönemde Türkiye İran ilişkileri iyi olmasından kaynaklı yazılarında olumlu bir tutum sergilemişlerdir. Fakat

---

⁷⁵ Yıldız Ramazanoğlu, “Kan Kardeşimiz İranlılar”, *Anadolu Gençlik Dergisi* 87 (Nisan 2007), 31.

⁷⁶ Muhammet Esiroğlu, “Kardeş İran mı, Kalles İran mı?”, *Anadolu Gençlik Dergisi* 153 (Ekim 2012), 9.

⁷⁷ Semih Nargül, “Suriye Krizinin Türkiye–İran İlişkilerine Etkisi”, *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi* 3/12 (2020), 1014-1017.

⁷⁸ Esiroğlu, “Kardeş İran mı, Kalles İran mı?”, 9.

2011yılıının Eylül ayında dönemin Başbakanı Recep Tayip Erdoğan'ın Mısır'ı ve Libya'yı ziyaret ederek laikliği tavsiye etmesi ve bu olay karşısında İran'ın tepkisiyle birlikte Türkiye ve İran arasındaki ilişkiler soğumuştur. Bu ve benzeri meselelerden sonra dergide yazı yazan Esiroğlu ise İran'a karşı olumsuz bir tutum sergilemiştir.⁷⁹

2.1.2. Yeni Furkan

- Yayınlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 2000-2016 / İstanbul
- Derginin Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: Ümit Elönü

Furkan ismiyle 1995 yılında yayın hayatına başlayan dergi 1999'da kapatılmıştır. 2000 yılında *Yeni Furkan* ismiyle dergi tekrar yayın hayatına başlamış ve 2016'ya kadar yayımlanmaya devam etmiştir. İsmailağa cemaatinin yayın organı olan *Yeni Furkan* dergisi aylık, ilmî, içtimai ve tasavvufi bir dergi olarak toplamda 55 sayı olarak yayımlanmıştır.

Irak 5. Cumhurbaşkanı Saddam Hüseyin Abdulmecid et-Tikriti 30 Aralık 2006'da asılarak idam edilmişti. Saddam Hüseyin'in idam edilirken "Birlik olun İran'a güvenmeyin" şeklindeki sözlerini Emre Bolat *Yeni Furkan* dergisinin Ocak 2007 yılının 10. sayısında "İran'a Güvenmeyin" isimli makalesinde ele alarak Saddam Hüseyin'in ümmeti uyardığını belirtmiştir. Bolat, Saddam Hüseyin'in bu sözleri neden söylediğini açıklamaya çalışmıştır.⁸⁰

Bolat, makalesinde İran'ı ağır bir şekilde eleştirmiştir. İran'ın Irak'a uygulamış olduğu politikayı doğru bulmamıştır. İran'ın "Şii-Sünni ayrımı yoktur, Müslüman vardır" sözlerini de gündeme taşımış ve İran'ın kendini Müslüman olarak nitelendirmesini desteklemediğini söylemiştir. İran'ın bu sözüne karşılık Şii-Sünni ayrımının olmadığını, Müslüman ve münafık ayrımının olduğunu söylemiştir. Bolat, Iraklı Şii alimlerin de Farşlılardan memnun olmadığını dile getirerek makalesini bitirmiştir.⁸¹

Yine *Yeni Furkan* dergisinin yazarlarından Zübeyir Yetik ise, Ağustos-Eylül 2010 yılında yayınlanan sayıda "Böyle mi Sürüp Gider" isimli makalesinde devrimcilere karşı oldukça yumuşak bir dil kullanmıştır. O, İran'ın, İslam devrimiyle gerçek bir İslami hareket ortaya koyduğunu fakat devleti yönetmek konusunda bir tecrübeye sahip olmadıklarını dile getirmiştir.⁸²

⁷⁹ Nargül, "Suriye Krizinin Türkiye-İran İlişkilerine Etkisi", 1014-1017.

⁸⁰ Emre Bolat, "İran'a Güvenmeyin", *Yeni Furkan Dergisi* 10 (Ocak 2007), 8.

⁸¹ Bolat, "İran'a Güvenmeyin", 8-9.

⁸² Zübeyir Yetik, "Böyle mi Sürüp Gider", *Yeni Furkan Dergisi* 38 (Eylül 2010), 15.

Yetik, makalesinde İran'ı yönetenleri kastederek, sadece ehlibeyt yoluyla gelen hadislere ve haberlere itibar edip, geriye kalan zengin bir devlet tecrübesini kenara bırakmanın yanlış olduğunu savunmuştur. İran'ın kendisini kısıtlayan kalıplardan çıkıp, mevcut olan tecrübe birikimini benimsemesi ve böylece bir hukuk sistemi, bir devlet yönetimi sistemine adım atması gerektiğini ifade etmiştir.⁸³

Bilindiği üzere İran İslam Cumhuriyeti, Şii rejimi benimseyen bir devlettir. Ercan Çiftçi de rejim yöneticilerine karşı oldukça katı bir tavır ortaya koymuştur. *Yeni Furkan*'ın Kasım-Aralık 2016 yılının 55. sayısında yer alan "Sapkın Şii, Şaşkın Sosyalist, Sahte Devrimci Ali Şeriatî" isimli makalesinde Şii mezhebinin ve bu mezhebin kalesi olan İran'ı sapkın olmakla itham etmiştir.⁸⁴ Bu makaleden anlaşılacağı üzere yazar, Şii mezhebinin kalesi olarak görülen İran'ı ve rejimini ağır bir şekilde eleştirmiştir.

Yeni Furkan dergisinde, İran İslam Devleti ile ilgili yayınlanan yazıların neredeyse tamamında yazarların olumsuz yönde eleştiriler yapmış oldukları dikkat çekmektedir. Mutedil bir görüş benimsemiş gibi gözükken Yetik bile, yazmış olduğu makalede Devrim'in yapılmasını müspet karşılamış gözükürken devrimden sonraki dönemi eleştirmiştir.

2.1.3. Ribat

- Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 1982-2016 / Konya
- Derginin Sahibi: Halis Nükte
- Yazı İşleri Müdürü: Hanifi Arslan

Ribat dergisi 1982 yılında yayın hayatına başlamış ve 2016'ya kadar yayımlanmaya devam ettirmiştir. Aylık bir dergi olarak toplamda 408 sayıya ulaşmıştır. Konya'da yayımlanmaya başlayan dergi, Abdullah Büyük'ün önderliğinde çıkmış olup derginin yayımcısı/dergi sahibi Halis Nükte'dir. Yazı işleri müdürü Hanifi Arslan'dır. *Ribat* dergisi, 12 Eylül sonrasında İslami camiada ilk kıpırdanışı başlatan yayın organı olmakla İslami yayımcılık içerisinde önemli bir konuma sahiptir. "Ailenin Tüm Fertlerine Bir Mektep" sloganıyla yayın hayatına başlayan dergi, slogan olarak seçtiği bu cümlelerin her bir kelimesinin altyapısını layıkıyla doldurabilmek gayreti içerisinde olmuş ve bir okul görevi üstlenmiştir.

---

⁸³ Yetik, "Böyle mi Sürüp Gider", 15.

⁸⁴ Detaylı bilgi için bkz. Ercan Çiftçi, "Sapkın Şii, Şaşkın Sosyalist, Sahte Devrimci Ali Şeriatî", *Yeni Furkan Dergisi* 55 (Aralık 2016), 50-57.

Ribat dergisinin Temmuz 1989 yılı 78. sayısında yer alan “Bir Yıldız Kaydı” isimli başlangıç yazısında, haklının ve Müslümanların yanında olduklarına ve Ayetullah Humeyni’nin vefatının İslam âleminde büyük bir kayıp ve üzüntü olduğuna işaret edilmiştir. Bu yaklaşımdan da anlaşılacağı üzere dergi Humeyni’yi ve görüşlerini desteklemektedir.⁸⁵

Derginin 2008 yılının Ocak ayında ise Ahmet Varol “İpte Oynayan Şeytan” isimli makalesinde daha çok ABD’yi hedef almıştır. Fakat makalenin bir alt başlığında CIA’nın hazırlamış olduğu İran devletinin nükleer çalışmalarıyla ilgili raporuna değinilmiştir. Bu rapor hakkında farklı yorumlar olsa da Varol’a göre bu rapor sadece Amerika’nın taktiğinden ibarettir. ABD’nin CIA raporu otoritenin bilgisi dışında gündeme gelmiş bir rapor değildir.⁸⁶

Verilen örnekten de anlaşılacağı üzere *Ribat* dergisinde, İran İslam Devrimi ile Ayetullah Humeyni hakkında yayımlanan yazıların neredeyse tamamında devrimin olumlu yönde ele alındığı dikkat çekmektedir. Ayrıca yazılarda Ayetullah Humeyni’nin vefatını “bir yıldız kaydı” cümleleriyle tasvir ederek devrime ve devrimin liderine duydukları ilgiyi göstermişlerdir.

2.1.4. İnzar

- Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 2004-2016 / İstanbul
- Derginin Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: M. Zeki Ergün

İnzar dergisi, 2004 yılında yayın hayatına başlamış ve 2016’ya kadar yayımlanmaya devam etmiştir. Aylık bir dergi olarak toplamda 147 sayı çıkarmıştır. 1980 ihtilalinden sonra İslami mücadelenin devamı ile ilgili endişeler ortaya çıkmıştı. Adı geçen dergi, ihtilalin bir yıl öncesinde, 1979 yılında temeli oluşturulan fakat darbeyle birlikte darbecilerin hedeflerinden biri haline gelen bir grup tarafından kurulan Hizbullah örgütünün yayın organı olmuştur.⁸⁷ İstanbul’da yayımlanan *İnzar* dergisinin sahibi ve yazı işleri müdürü M. Zeki Ergün’dür.

İnzar’ın yazarlarından Hasan Sabaz, derginin 2008 yılının Haziran ayında yayımlanan sayısında yer alan “İslam Dünyasından Öncüler İmam Humeyni” isimli yazısında İran İslam

⁸⁵ Ribat, “Bir Yıldız Kaydı”, *Ribat Dergisi* 78 (Temmuz 1989), 1.

⁸⁶ Ahmet Varol, “İpte Oynayan Şeytan”, *Ribat Dergisi* 301 (Ocak 2008), 37-39.

⁸⁷ Hülya Özkan, *İran İslam Devrimi’nin Türkiye’ye Etkileri: 1978-1990 Yılları Arasında Türkiye’de Yayımlanan Dergiler Üzerine Bir İnceleme* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020), 94.

Devrimi öncesi İran'ın durumundan bahsetmiştir. Ayrıca yazısında İmam Humeyni'nin hayatına da değinmiş olup, makalesini, Humeyni'nin gençlere verdiği değeri ve onlar için vermiş olduğu on bir nasihati aktararak bitirmiştir.⁸⁸

Sabaz'a göre Humeyni, dünyadaki bütün Müslümanların sevdiği, İslam karşıtlarının ise nefret ettiği bir liderdir. Yukarıda da görüldüğü gibi Sabaz'ın, Humeyni'yi seven ve Humeyni'nin öncülük ettiği İran İslam Devrimi'ni savunan ve haklı gören kesimden olduğunda hiç şüphe yoktur.⁸⁹ *İnzar* dergisi zaten genel anlamıyla İran İslam Devrimine karşı olumlu, hatta yandaş denebilecek seviyede bir yaklaşım sergilemiştir.

2.1.5. Fedai

- Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 1963-1979 / İzmir
- Derginin Sahibi: Ayşe Fedai Coşkun, Kemal Fedai Coşkun
- Başyazar: Kemal Fedai Coşkun
- Yazı İşleri Müdürleri: Erdem Solakoğlu, Zübeyir Yetik, İbrahim Akkan, Ömer Işık, Kemal Fedai Coşkun, Fuat Turgut

Fedai dergisi 1963 yılında yayın hayatına başlamış ve 1979'a kadar yayımlanmaya devam etmiştir. Aylık bir dergi olarak toplamda 64 sayı yayımlamıştır. "Allaha Vatana ve Hürriyete" sloganıyla yayımlanan *Fedai* dergisi, daha ziyade milliyetçi ve muhafazakâr kesime hitap etmiştir. Dergi, dine karşıtı görüşlerle mücadele ederken İslami cemaatlerle iş birliği yapmayı prensip edinmiştir. Sayfalarında, Sait Nursi'nin kurucusu olduğu Nurculuk hareketine ve onlarla ilgili yazılara yer vermiştir.⁹⁰ Dergide Necip Fazıl Kısakürek, Nejdet Sancar, Nurettin Topçu ve Fedai adlarıyla yayımlanmış yazılar dikkat çekmektedir. Kemal Fedai Coşkun, Nevzat Tan öne çıkan diğer yazarlardır.

Fedai dergisinin Ocak 1979'da yayımlanan sayısında "İran ve Cahil Mollalar" isimli makalede, mollaların ayaklanması cahillik olarak tasvir edilerek bu ayaklanmaların dinî bir devlet kurmak amacıyla olmadığı, asıl amacının İran'a komünizm getirmek olduğu

⁸⁸ Hasan Sabaz, "İslam Dünyasından Öncüler İmam Humeyni", *İnzar Dergisi* 45 (Haziran 2008), 38-39.

⁸⁹ Sabaz, "İslam Dünyasından Öncüler İmam Humeyni", 39.

⁹⁰ Celil Bozkurt, "Milliyetçi Bir Mücadele Adamı Kemal Fedai Coşkun ve Fedai Dergisi", *Türk Dünyası Araştırmaları* 102/203 (2013), 181-182.

belirtilmiştir.⁹¹ Ki henüz bu dönemde Humeyni ve taraftarları Şah'a karşı solcularla birlikte hareket etmekteydi. Sonradan ise onları tasfiye etmişlerdir.

Fedai dergisinin Şubat 1979 yılında yayımlanan sayısında "İran Olayları, Şah ve Humeyni" isimli makalesinde, İran İslam Devrimi'ne katılan halkın sokaklara ne amaçla döküldüğünün bilinmediği dile getirilmiştir. Makalede Humeyni'nin kuracağı devletin asıl adının Sosyalist İslam Cumhuriyeti olduğunu iddia etmiş fakat "İslam Sosyalizmi" diye bir tabir olmadığını özellikle belirtmiştir. Son olarak yazar, İran'a acıdığını ve Türkiye için endişelendiğini ifade etmiştir. Çünkü yazara göre, Ortadoğu Türkiye'nin kilit noktasını teşkil etmektedir.⁹²

R. Bögenbay, 1979 yılı Mart sayısında "Sahte Molla'nın Yalanları" isimli makalesinde, İran'daki genel hali ve din adamlarının durumunu kaleme almıştır.⁹³ Dergide yer alan "İran'da Türk Katliamı" isimli başka bir yazıda ise, İran ordusunun binlerce Türk öldürdüğü, kaçabilen Türkmenlerin dağa kaçtığı dile getirilmiştir. Yazar, son olarak "Dış İşlerimiz nerede?" sözleriyle katledilen Türkler için yardım talep etmektedir.⁹⁴

Fedai dergisinde yer alan İran İslam Devrimi ile ilgili makalelerin tamamında olumsuz bir yaklaşım dikkat çekmektedir. Zaten dergi Devrim'in henüz yeni başladığı dönemde yayın hayatına son vermiştir. Bu sebeple de sonraki düşüncelerinin ne olduğunu, yazarlarının sonraki başka yerlerdeki yazılarından öğrenebiliyoruz. Devrim'in komünistler tarafından yapıldığı iddiası da bu anlamda bir gerçekliğin ifadesiydi. Fakat böyle olmadığı sonradan anlaşılmıştır. Bu haliyle dergide özellikle İran'ın yönetiminde yer alan kesim eleştirilmiş ve halkın hiçbir şeyden haberi olmadığı vurgulanmıştır.

2.1.6. Rihle

- Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 2008-2014 / İstanbul
- Derginin Sahibi: Abdullah Zerrar Cengiz
- Yazı İşleri Müdürü: Ebubekir Sifil

Rihle dergisi, 2008 yılında yayın hayatına başlamış ve 2014'e kadar yayımlanmaya devam etmiştir. Üç ayda bir yayımlanan *Rihle* dergisinin toplamda 18 sayısı bulunmaktadır. Ehl-i Sünnet'i savunan bir görüntü sunmaya çalışmıştır. İstanbul'da yayınlanan derginin

⁹¹ Fedai Dergisi, "İran ve Cahil Mollalar", *Fedai Dergisi* 5/1 (Ocak 1979), 15.

⁹² Fedai Dergisi, "İran Olayları, Şah ve Humeyni", *Fedai Dergisi* 5/2 (Şubat 1979), 3.

⁹³ R. Bögenbay, "Sahte Molla'nın Yalanları", *Fedai Dergisi* 5/5 (Mayıs 1979), 10.

⁹⁴ Fedai Dergisi, "İran'da Türk Katliamı", *Fedai Dergisi* 5/5 (Mart 1979), 10.

yayımcısı ve dergi sahibi Abdullah Zerrar Cengiz'dir. Yazı işleri müdürü ise Ebubekir Sifil'dir. Sifil, Nakşibendi tarikatına karşı sempati duymaktadır ve tarikatın yayın aracı olan Semerkant dergisinde de yazıları bulunmaktadır. Dergideki sabit bölümler: Kitabiyat, Mülakat, Soruşturma ve Tezakirdir. Derginin yazı türü soruşturma, kitap tanıtımı ve makale ağırlıklıdır. Dergide çoğunlukla sahabe, Şiilik, Haricilik, Ehl-i Sünnet, İslami ilimler, siyer, hadis, peygamberler tarihi, fıkıh gibi konulara yer verilmiştir.

Derginin yazarlarından Mustafa Özcan, *Rihle* dergisinin Nisan-Aralık 2014'te yayınlanan sayısının "Paralel Mezhep Ortadoğu'yu Kuşatıyor" isimli makalesinde, devrimin tanımında kullanılan "İslami" kelimesinin aldatıcı olduğunu ve anayasada bu kelimenin Şiilik olarak açıklandığını dile getirmiştir. Ayrıca yazar, Humeyni'nin devrimi çaldığını ve Velayet-i Fakih anlayışıyla yönetimi sadece kendisinin sahiplendiğini düşünmektedir.⁹⁵

Özcan makalesinde, 'Sünniliğin hem ideolojik hem de askeri olarak savaşılmış bir mezhep olduğunu fakat Şiiliğin hem ideolojik hem de siyasi olarak kayırılmış bir mezhep olduğunu' dile getirmiştir.⁹⁶ Derginin Ehl-i Sünnet'i müdafaa olarak kendini konumlandığı politikalarına uygun olarak söz konusu yazarın makalesinde Sünnilik ve Şiilik üzerinde durduğu ve bu iki mezhebi karşılaştırdığı dikkat çekmektedir. *Rihle* dergisinde Ayetullah Humeyni ve İran İslam Devrimi Şiilik kavramı üzerinden eleştirilmiş gözükmektedir.

2.1.7. Baran

- Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 2007-2016 / İstanbul
- Derginin Sahibi: Bünyamin Eser
- Yazı İşleri Müdürü: M. Bilal İnci

Baran dergisi, 2007 yılında yayın hayatına başlamış ve 2016'ya kadar yayımlanmaya devam etmiştir. Haftalık bir dergi olan *Baran* dergisinde toplamda 520 sayı çıkmıştır. Yazar olarak Salih Mirzabeyoğlu önemli bir isim olarak öne çıkmaktadır. Dergi "Ya Bizdensin Ya Onlardan" sloganıyla İstanbul'da yayımlanmıştır.

Derginin yazarlarından Mustafa Saka, 18 Ocak 2007 tarihinde yayınlanan "İran'a Güvenmeyin" isimli makalesinde Saddam Hüseyin'in idam edilmeden önce İslam alemine vasiyet niteliğindeki son sözü olan 'İran'a güvenmeyin' cümlesini ele almıştır. Yazar, Şii

⁹⁵ Mustafa Özcan, "Paralel Mezhep Ortadoğu'yu Kuşatıyor.", *Rihle Dergisi* 18 (Nisan-Aralık 2014), 98.

⁹⁶ Özcan, "Paralel Mezhep Ortadoğu'yu Kuşatıyor.", 109.

itikadının Müslümanlık olmadığını ve İran Devrimi'nin İslam inkılabı olmadığını belirterek İran'ı ve İran İslam Devrimi'ni ağır bir üslupla eleştirmiştir.⁹⁷ Bu makaleden yola çıkarak yazarın İslam Devrimi'ne ve devrimden sonraki İran'a karşı antipati duyduğunu anlayabiliriz. Saka'nın makalede yazdıklarının, *Yeni Furkan* dergisinde yazıları bulunan Emre Bolat'ın görüşlerini destekler nitelikte olduğu dikkat çekmektedir.

Baran dergisinin 1 Aralık 2011 tarihli sayısında yer alan "İran'dan Türkiye'ye Tehdit" isimli yazıda İran İslam Devrimi Muhafızlarının komutanlarından Emir Ali Hacızade'nin ilk hedeflerinin Türkiye'deki füze radarı olacağı yönündeki tehdidini haber niteliğinde okuyuculara iletmıştır.⁹⁸ 7 Haziran 2012 tarihinde dergide yayınlanmış olan başka bir yazıda ise İran Devrimi Muhafızlarının komutanlarından biri olan General Yahya Rahim Safavi'nin Türkiye'yi tehdit ettiği gündeme getirilerek haber yapılmıştır.⁹⁹

Baran dergisinin 14 Ocak 2016 tarihli sayısında dönemin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 18. muhtarlar buluşmasında İran ve Suudi Arabistan arasında geçen olaylara değindiği ve İran'a karşı tepkisini dile getirdiği aktarılmıştır. Haberde İran'a karşı tepkilerin arttığı ve İran'ın zamanla yalnızlaştığı üzerinde durulmuştur.¹⁰⁰

Osman Temiz de derginin politikasına uygun olarak, 22 Aralık 2016 tarihinde yayımlanan "Dur Demeli Bu Gidişe" isimli makalesinde 1980 yılında Türkiye'de gerçekleşen 12 Eylül Darbesi ile 1979 yılında İran'da gerçekleşen İslam Devrimini ele almıştır. Yazar her iki olayın da amacının aynı olduğu üzerinde durmuş ve arka planlarında 'Beklenen İslam İhtilal İnkılabı' olduğunu dile getirmiştir.¹⁰¹

Genel olarak bakıldığında *Baran* dergisinde yer alan İran İslam Devrimi ile ilgili yazıların neredeyse tamamında devrime yönelik olumsuz bir tutum sergilenmektedir. *Baran* dergisinde yer alan yazılarda İran İslam Devleti'nin Türkiye'ye karşı bir tehdit unsuru olduğu yönünde algı hâkimdir. Bundan dolayı dergi, Türkiye'yi uyarmayı hedeflemiştir.

---

⁹⁷ Mustafa Saka, "İran'a Güvenmeyin", *Baran Dergisi* 2 (18 Ocak 2007), 15.

⁹⁸ *Baran Dergisi*, "İran'dan Türkiye'ye Tehdit", *Baran Dergisi* 255 (01 Aralık 2011), 9.

⁹⁹ *Baran Dergisi*, "İran'dan Türkiye'yi Vururuz Tehdidi", *Baran Dergisi* 282 (07 Haziran 2012), 4.

¹⁰⁰ *Baran Dergisi*, "Tepkiler Bir Bir Artıyor: İran Yalnızlaşıyor", *Baran Dergisi* 470 (14 Ocak 2016), 13.

¹⁰¹ Osman Temiz, "Dur Demeli Bu Gidişe", *Baran Dergisi* 519 (22 Aralık 2016), 14.

2.2.Edebi Dergiler

2.2.1. Girişim

- Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 1985-1990 / Konya
- Derginin Sahibi: Arif Kingir, Hüseyin Okçu

Girişim dergisi 1985 yılında yayın hayatına başlamış ve 1990 yılına kadar devam etmiştir. Derginin toplam 60 sayısı bulunmakta olup İran İslam Devrimi ile ilgili toplam 26 yazıya yer verilmiştir. Mehmet Metiner, Ali Tuna, Metin Kızmaz, Hüseyin Erdem gibi yazarların devrimle alakalı yazmış olduğu yazıların ön plana çıktığını görmekteyiz. İran İslam Devrimi ile ilgili yazılara özellikle 1986-1989 yılları arasında ağırlık verilmiştir.

Yazar Metin Aydın, *Girişim* dergisinin Ocak 1986 sayısında “İran Müslümanların Moskova’sı mıdır?” isimli makale kaleme almıştır. Bu makalesinde İsmet Özel’in 22 Kasım 1985 yılında *Yeni Asır* gazetesinde “Tarikatlar Ne Yapmak İstiyor” isimli yazısını incelemiştir. Aydın, Özel’in İran ve Devrim hakkındaki söylemlerine açıklık getirmiştir. Ona göre Özel, İran İslam Devleti ile ilgili İran halkının Humeyni’yi bir lider görüp onun için sokağa dökülmesini puta tapmak olarak nitelendiriyor ve İran’ın Müslümanların Moskova’sı olduğunu savunuyor.¹⁰²

Aydın’a göre, Türkiye basınında İran hakkında pek çok iddia kaleme alınmıştır. Türkiye’de sağcı ve solcu basın şeklinde ikiye ayrılan basın içerisinde sağcı basın İran’ı İslam Devrimini ihraç eden bir ülke olarak göstermiştir. Solcu basın ise sağcı basının eleştirilerinin üzerine başka eleştiriler katmıştır. Kısacası, İran Türkiye basınında sürekli eleştirilmiştir.¹⁰³

Derginin yazarlarında İhsan Nur ise, Şubat 1986 sayısında “7. Yıldönümünde İran İslam Devrimi” isimli makalesinde, Şehinşah döneminin yönetim şeklinin diktatörlük olduğunu ve İran halkının ayaklanarak bu zorba yönetime son verdiğini belirtmiştir.¹⁰⁴ Yazara göre İran Devrimi, bütün dünyaya İslami bir devrim olarak gösterilmiş ve devrimden sonra İran İslam Cumhuriyeti adı altında İslami bir yönetim benimseyen bir devlet kurulmuştur. Fakat İran’da gücü elinden alınan Mücahidin-i Halk örgütü, devrimi İslami bir hareket olarak değil Şii devrimi olarak savunmuştur. Batı basını da İran’daki örgüte destek vermiş böylece

¹⁰² Metin Aydın, “İran Müslümanların ‘Moskova’sı Mıdır?”, *Girişim Dergisi* 4 (Ocak 1986), 13-14.

¹⁰³ Aydın, “İran Müslümanların ‘Moskova’sı Mıdır?”, 12.

¹⁰⁴ İhsan Nur, “7. Yıldönümünde İran İslam Devrimi”, *Girişim Dergisi* 5 (Şubat 1986), 12.

İran'ın İslam dünyasındaki Sünni kesimle aralarında anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Oysa İmam Humeyni, Şii-Sünni ayrımı yapanları münafık olarak nitelemiş ve Müslüman birliğini sağlamayı amaçlamıştır.¹⁰⁵

Nur, İran İslam devriminden sonra İran'da oluşan sıkıntılar ve zorluklar ile İran yönetiminin bu sorunlar karşısında nasıl hareket ettiğine de değinmiştir. Şii-Sünni tartışmalarının nasıl ve kimler tarafından meydana geldiğine ve İran yönetiminin buna karşılık Vahdet Haftası adı altında Müslüman birliğini koruma çabalarına yer vermiştir.¹⁰⁶

Derginin yazarlarından bir diğeri olan Metin Aydın, 1987 yılı Aralık sayısında "Tek Düşman Niçin İran" isimli makalesinde, söz konusu yıl Ürdün'de gerçekleşen Arap Liderleri Zirvesine değinmiştir. Zirve, Körfez savaşına çözüm bulmak ve Ortadoğu'da barışı sağlamak gündemini ön planda gösterse de Aydın'a göre, Arap Liderleri Zirvesi İran'a karşı Araplar arasında gerçekleşen bir anlaşmaya ev sahipliği yapmıştır.¹⁰⁷

Azmi Yılmaz ise, Mart 1988 sayısında Hizbullah'ın lideri Hüseyin Fadlullah ile bir söyleşi yapmış, Metin Kırmaz da yapılan bu söyleşiyi kaleme almıştır. Fadlullah, yapmış olduğu söyleşisinde, İslami cihadın Lübnan ve Ortadoğu'daki eylemleri üstlendiğini söylemiş ve Kırmaz da Fadlullah'ın bu teorilerini kaleme almıştır. Fadlullah söyleşide, İran'ın Lübnan'daki İslami hareketlere yardım ettiğini ifade etmiştir. Batıdaki ajansların "basında Hizbullah ve Tevhid hareketleri İran için çalışıyor" şeklindeki söylemlerinin doğru olmadığını, yardımlaşmanın görüşme ve dayanışmaya bağlı bir çerçevede olduğuna açıklık getirmiştir.¹⁰⁸

Girişim dergisinin yazarlarından Abdurrahman Dilipak da İran'a değinmiş fakat daha ziyade ülkeye iltica edenlerle ilgilenmiştir. Dilipak, derginin Ağustos-Eylül 1988 sayısında "İran'da Ne Oldu?" isimli makalesinde, İran'daki mülteci sorunlarını ele almış ve İran'ın bu konuda diğer ülkelerden hiçbir yardım gelmemesine rağmen şikâyetçi olmadığına işaret etmiştir. Ayrıca yazar makalesinde İran-İrak Savaşı üzerinde de durmuştur.¹⁰⁹

Dergide İran İslam Devrimi'yle ilgili makale yazarlardan biri Rasih Çağlar'dır. Çağlar, Devrim'den on yıl sonra 1989 yılının Mart ayında yayınlanan sayısında "Değişmez Gerçekler

---

¹⁰⁵ Nur, "7. Yıldönümünde İran İslam Devrimi", 13.

¹⁰⁶ Nur, "7. Yıldönümünde İran İslam Devrimi", 12-13.

¹⁰⁷ Metin Aydın, "Tek Düşman Niçin İran?", *Girişim Dergisi* 27 (Aralık 1987), 6.

¹⁰⁸ Metin Kırmaz, "Hizbullah Cemaatinin Lideri Fadlullah: Hizbullah, Siyasî, Askerî ve Kültürel bir Hareketdir.", *Girişim Dergisi* 30 (Mart 1988), 9.

¹⁰⁹ Abdurrahman Dilipak, "İran'da Ne Oldu?", *Girişim Dergisi* 35-36 (Eylül 1988), 4-8.

ve İran İslam İnkılabı'nın Geldiği Nokta" isimli makalesinde, 1979 yılında gerçekleşen ve Müslümanların bir kesiminin desteklediği diğer bir kesiminin ise eleştirdiği İran İslam Devrimi'ni ana hatlarıyla incelemiştir.¹¹⁰

Çağlar, İran'da gerçekleşen inkılabın Şii mezhebinden etkilendiğinin kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre Ehl-i Sünnet'te cemaat anlayışı ön plana çıkarken Şii mezhebi ise öncelikli olarak şahıs karizmasına önem vermiştir. Yazar, İran'da bu durumun görüldüğü ve İran halkının Humeyni'ye şahsiyeti ve dinî konumu nedeniyle lider olarak bağlandığı kanaatindedir.

Çağlar'a göre İran halkı, fitratı gereği ve mezheplerinin anlayışı sonucunda "ya hep ya hiç" mantığıyla hareket etmektedir. Fakat İslam fıkında "bir şey tamamen elde edilmeyince tamamen de terk edilemez" usulü vardır. Şii mezhebi ise bu usule sırt çevirmiş olduğu için İran da mecburen Şii mezhebinin yolundan gitmiştir.¹¹¹ Çağlar, sonuç olarak, İran İslam Cumhuriyeti'nin yönetim şeklinin sadece Şii usulüne değil, Sünni usule de açılması gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre, böylece yıkım ve pişmanlık azalacaktır. Müslümanların birliğine, İslam'ın bütünlüğüne zarar verilecek durumlardan kaçınılmalıdır. İran'ın bu anlayışa öncülük etmesi gerekmektedir. Çağlar, İran için bu durumun çok önemli olduğunu söylemektedir.¹¹²

Girişim dergisinde yer alan yazılarda vurgulanan en temel hususlardan biri, Türkiye'nin, Batı haber ajanslarının yaptıkları propagandaları yaymaması gerektiğidir. Ayrıca İran İslam Devrimi ve Humeyni hakkındaki yazılarda genellikle Şii ve Sünni mezheplerinin çatışmalarına vurgu yapılarak Müslüman birliği savunulmuştur.

Bilindiği üzere Humeyni, 3 Haziran 1989 yılında Tahran'da vefat etmiştir. Türkiye'de de Humeyni için gıyabî cenaze namazı kılınmıştır. Hüseyin Erdem, *Girişim* dergisinin 1989 Temmuz sayısında Humeyni'nin cenaze namazıyla ilgili bir haber yayımlamıştır. Nitekim bu cenaze namazı, Türkiye'de Humeyni ile onun İran'da oluşturduğu rejimi savunan ve beğenen kesimin olduğunu da göstermektedir. Ayrıca derginin bu sayısında Humeyni'ye geniş bir yer ayrılarak, onun konuşmasından kesitlere, gençlere öğütlerine, şiirlerine ve hayatına dair bilgilere yer verilmiştir. Bu sayı, *Girişim* dergisinin Humeyni'ye verdiği önemi göstermesi açısından ayrıca önemlidir.

---

¹¹⁰ Rasih Çağlar, "Değişmez Gerçekler ve İran İslam İnkılabı'nın Geldiği Nokta", *Girişim Dergisi* 42 (Mart 1989), 26.

¹¹¹ Çağlar, "Değişmez Gerçekler ve İran İslam İnkılabı'nın Geldiği Nokta", 28.

¹¹² Çağlar, "Değişmez Gerçekler ve İran İslam İnkılabının Geldiği Nokta", 29.

Girişim dergisinde, İran İslam Devrimi ile Ayetullah Humeyni hakkında yayımlanan yazıların neredeyse tamamında devrimin olumlu yönde ele alındığı dikkat çekmektedir. Ayrıca yazılarda Ayetullah Humeyni için “İmam” sıfatının da kullanılması devrime ve devrimin liderine duydukları sevgiyi göstermişlerdir. *Girişim* dergisi, İranlı akademisyenler tarafından İran İslam Devrimi’nin Türkiye üzerindeki etkilerinin incelenmesi yönünde akademik çalışmalar yayımlayan bir dergi olması sebebiyle de önemli bir yere sahiptir.

2.2.2. Hilal

- Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 1958-1993 / İstanbul, Ankara
- Derginin Sahibi: Salih Özcan
- Yazı İşleri Müdürleri: Osman Yüksel Serdengeçti, Mustafa Egemen, Mehmet Akif İnan, İsmail Kazdal

1958 yılında yayına başlayan *Hilal* dergisi, "Gayemiz, Hilal'imiz İcabıdır" sloganı ile yayın hayatına girmiştir. *Hilal* dergisinin yazar kadrosu farklı düşüncelere sahip yazarlardan oluşmaktadır. Bundan dolayı derginin bir ekip dergisi olmadığı düşünülebilir. *Hilal*'in yayın kadrosunda öne çıkan isimleri, İsmail Kazdal, M. Hamidullah, H. Basri Çantay, Salih Özcan, Zekai Konrapa şeklinde sıralayabiliriz. Anti-komünist bir propagandanın yapıldığı *Hilal* dergisinde Muhammed İkbal, Hasan el-Benna, Mevdudi, Seyyid Kutup gibi isimlerin yaklaşımlarına da yer verilmiştir.

Hilal dergisinin yayına başladığı ilk yıllarda Müslüman ülkelerin teknik ve fen bilimleri alanında diğer ülkelerden geride kalmış hallerine dikkat çekilirken, 1960'lara gelindiğinde ise milliyetçi-mukaddesatçı kimlik ön plana çıkmaya başlamıştır. Türkiye’de 1960’lı yıllarda Müslüman bireylerin düşünce yapısının milliyetçi-mukaddesatçı olarak yaygınlık kazandığı bir dönemde yayın hayatına başlayan *Hilal* dergisinde dönemin özelliklerini taşıyan yazılar bulunmaktadır.¹¹³

Söz konusu dergi, Devrim’in başarıya ulaştığı bir dönemde konuya ister istemez ilgi duymuştur. Nizami Sakallıoğlu, *Hilal* dergisinin Şubat 1979 yılının 16. cildinin 193. sayısının “İran Olayları ve Türkiye’deki Basın” isimli başlangıç yazısında İran ile ilgili gerçek bilgileri vermeyi amaçlamış ve süreci tarihi gerçekler üzerinden açıklamaya çalışmıştır.¹¹⁴

¹¹³ Özkan, *İran İslam Devrimi’nin Türkiye’ye Etkileri: 1978-1990 Yılları Arasında Türkiye’de Yayımlanan Dergiler Üzerine Bir İnceleme*, 120-121.

¹¹⁴ Nizami Sakallıoğlu, “İran Olayları ve Türkiye’deki Basın”, *Hilal Dergisi* 16/193 (Şubat 1979), 1.

İran, Hz. Ömer zamanında kılıç korkusuyla değil İslam'ın tek din olduğuna inandıkları için savaş olmadan fethedilmiştir. Sakallıoğlu makalesinde, Türk basınının İran hakkında kötü ve yanlış bilgi vermesinden de yakınmıştır. Bu konuda Türk basını Şah'ın indirilmesinden sonra ağıt yakan kişiler olarak tasvir etmiştir. Ayrıca Türkiye'de basının İran'ı "Şii" diye damgalanmasını eleştiren yazar aslında İranlı Müslümanların Ehl-i beyt olduğunu iddia etmiştir.¹¹⁵ Sakallıoğlu ayrıca İran'ın Türkiye için bir umut olduğunu savunmuştur. Bunun nedeni olarak da İran'ın komünist veya düşman ellerinde olmayan bir komşu ülke olmasını görmüştür.¹¹⁶

Kısacası Sakallıoğlu makalesinde Türkiye basınının İran hakkında yanlış bilgiler vermesini eleştirmiştir. Şahın devrilmesinden sonra kurulan yeni rejimi savunmuş ve Türkiye'deki laiklik sistemini eleştirmiştir.

Safa Haeri, Şubat 1983'te yayımlanan "Devrim Yolunda İran" isimli makalesinde, İran İslam Devrimi lideri Ayetullah Humeyni'nin Devrim'den sonraki yönetim şeklini kaleme almıştır.¹¹⁷ Haeri, Humeyni'nin, "devrim zamanı geçti ve halkın güvenliğinin sağlanması için çalışılması gerekiyor" sözlerine ve Devrim'den önce başka ülkelere göç eden İran halkına ülkelerine dönmeleri için çağrı yapmasına değinmiştir.¹¹⁸ Haeri, İmam Humeyni'nin İslam yolunda otuz altı milyonun birleştiği bir devlet hayalinden vazgeçip tutum değiştirdiğini, asıl olarak kişi hürriyetine ve insan haklarına saygı gösterilmesi gerektiğini makalesinde savunmaktadır.¹¹⁹

Haeri makalesinde, İran İslam Devrimi'nden sonraki İran'ın hukuk sistemini ele almıştır. Humeyni'nin İran'a dönüşünden 1982 yılına kadar olan dönemde iki binden fazla mücahidin idam edildiğini ve isimleri bilinmeyen bu kişilerin ortadan kaybolduğunu söylemiştir. Bundan yola çıkarak Haeri, Humeyni'nin kurmuş olduğu ve lideri olduğu İran İslam Devleti'nde savunma haklarına saygı duyulmadığını ileri sürmüştür.¹²⁰

Sonuç olarak ifade edersek, *Hilal* dergisinde çalışmamıza kaynak olarak kullandığımız yayınlara bakıldığında Devrim'den, özellikle Devrim'in başarıya ulaşmasından sonraki dönemde, yani Şubat 1979'dan Şubat 1983'e kadarki sayılarda rastlanmaktadır. *Hilal* dergisi bu tarihler arasındaki yazılarında daha ziyade İran İslam Devrimi ile ilgili

---

¹¹⁵ Sakallıoğlu, "İran Olayları ve Türkiye'deki Basın", 2.

¹¹⁶ Sakallıoğlu, "İran Olayları ve Türkiye'deki Basın", 38.

¹¹⁷ Safa Haeri, "Devrim Yolunda İran", çev. Davut Dursun, *Hilal Dergisi* 21/241 (Şubat 1983), 8-9.

¹¹⁸ Haeri, "Devrim Yolunda İran", 8.

¹¹⁹ Haeri, "Devrim Yolunda İran", 8.

¹²⁰ Haeri, "Devrim Yolunda İran", 9.

değerlendirmelere ve devrimin etkisine yer vermiştir. Dergi, İran İslam Devrimi'ni ve sonradan kurulan İran rejimini müspet bir yaklaşımla savunurken Türkiye'yi eleştirmiştir. Ayrıca 1983 yılında Safa Haeri yazmış olduğu makalede devrimden sonraki dönemdeki İran İslam Cumhuriyeti'nin gidişatını ve hukuk sistemini eleştirmiştir. Bu durumda İran İslam Devrimi ile ilgili *Hilal* dergisinin farklı görüşlerin ele aldığı görülmektedir.

2.2.3. İslam

- Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 1983-1999 / Ankara
- Derginin Sahibi: Abdullah Eren
- Başyazar: Halil Necatioğlu

İslam dergisi 1983 yılında yayın hayatına başlamış ve 1999'a kadar yayımlanmaya devam etmiştir. Aylık bir dergi olarak toplamda 178 sayı yayımlamıştır.

Derginin yazarlarından Yusuf Yazar, Ağustos 1987 yılı sayısında "Devrimin Getirdiği Savaş" isimli makalesinde İran'ın Irak'la arasında geçen olaylara değinmiştir. Yazar, İran-Irak savaşının nedeninin İran İslam Devrimi olduğunu ve Batı'nın bu savaşta Irak'ın yanında yer aldığını vurgulamıştır. Bu durum karşısında İran'da ise "ne Doğu ne Batı" tepkisi gösterilmiştir.¹²¹

Yusuf Yazar, Temmuz 1989 sayısında "İmam Humeyni'nin Ölümü ve İran" isimli bir başka makalesinde ise, İran'da İmam Humeyni önderliğinde gerçekleşen devrim ve yeni kurulan rejimi anlatmıştır. Ayrıca Yazar, Humeyni'nin vefatından sonra İran'ın iktidar mücadelesine ve yeni yönetimle birlikte İran'ın dış ilişkilerinin nasıl olduğuna değinmiştir.¹²²

İslam dergisinin Ocak 1995 yılında yayımlanan sayısında "Sabahattin Zaim ile İran İntibaları Üzerine" isimli bir röportaj yer almaktadır. Bu röportajda Sabahattin Zaim'in İran gezilerinden sonra İran hakkındaki görüşleri üzerinde durulmuştur.

Sabahattin Zaim, röportajda ilk olarak İran kadınlarının durumuna dikkat çekmiştir. Ona göre dünyada kadınların tesettürü konusunda en çok ileri giden ülke İran'dır. Fakat İran'daki kadınlar, İran rejimi tarafından kendilerine karşı yapılan bu uygulamalara saygı gösteriyorlar ve uyum sağlıyorlar. İran'da bu duruma sadece kendi halkı uyum sağlamıyor yabancı kadınlar da sokakta gezerken başlarını kapatarak eşlik ediyorlar. Zaim'e göre en

¹²¹ Yusuf Yazar, "Devrimin Getirdiği Savaş", *İslam Aylık Mecmua* 48 (Ağustos 1987), 35-37.

¹²² Yusuf Yazar, "İmam Humeyni'nin Ölümü ve İran", *İslam Aylık Mecmua* 71 (Temmuz 1989), 52-54.

son gittiği İran seyahatinde eskiye nazaran kadınlarda biraz rahatlama olduğu göze çarpıyor. Bu durumu da önceden İran'da sokakta gezerken tam olarak örtünen kadınların şimdi başörtülerini biraz geriden örttüklerini gözlemlemiştir.¹²³

Ayrıca Zaim, İran'da Sünni İslam Dünyasına açılma arzusu bulunduğunu da gözlemlemiştir. Bu durumu da İran'ın art arda iki kere Zaim'i İran'a çağırımlarından ve "biz de önce Müslümanız ve bu Sünni-Şii ayrımı üzerinde durmuyoruz" cümleleriyle düşüncelerini belirtmelerinden çıkarmıştır. Zaim, İran halkının dinî yaşantılarını da gözlemlemiş ve bunun sonucunda ezan ve Kur'an-ı Kerim'in orada da okunduğunu, üç vakit olsa da namaz kıldıklarını hatta ona namazda imamlık teklif ettiklerini dile getirmiştir. Zaim, bazı farklılıklar olsa da İslami bir yaşam olduğuna vurgu yapmıştır.¹²⁴ Kısacası Zaim, İranlıların yönetici ve halkıyla birlikte İslami bir yaşama sahip olduklarını belirtmiş ve Devrim'in yürütücüleriyle ilgili müspet kanaatlerini ortaya koymuştur.

Derginin yazarlarından Erdem Beyazıt, *İslam* dergisinin Nisan 1985 tarihinde çıkarmış olduğu sayısında İran'ın Irak'la yapmış olduğu savaş hakkında bir makale kaleme almıştır.¹²⁵ Ocak 1987 sayısında ise, İran-ABD silah satışından sonra ABD'yi "büyük şeytan" olarak İsrail'i ise "asıl hedef" olarak gösteren İran'ın bu silah ticaretine Müslümanların vereceği tepki üzerinde durmuştur.¹²⁶ Ayrıca Lokman Uzel de, Kasım 1997 sayısında "Uluslararası İlişkilerde İran'a Açılan Köprü" isimli bir makale yazmıştır.¹²⁷ Bu durumdan, *İslam* dergisinde İran'ın dış ilişkilerinin üzerinde durulduğunu ve bu konuda yazılar yazıldığı sonucunu çıkartabiliriz.

İslam dergisinde, İran İslam Devrimi ile Ayetullah Humeyni hakkında yayımlanan yazıların neredeyse tamamında devrimin olumlu yönde ele alındığı dikkat çekmektedir. *İslam* dergisinde çoğunlukla devrimden sonra gerçekleşen gelişmeler ve İran İslam Devleti'nin uluslararası ilişkileri ele alınmıştır.

---

¹²³ İslam Aylık Mecmua, "Sabahattin Zaim ile İran İntibaları Üzerine", *İslam Aylık Mecmua* 137 (Ocak 1995), 36-37.

¹²⁴ İslam Aylık Mecmua, "Sabahattin Zaim ile İran İntibaları Üzerine", 36-37.

¹²⁵ Erdem Beyazıt, "İran-İrak Savaşı ve Düşündürdükleri", *İslam Aylık Mecmua* 20 (Nisan 1985), 18-19.

¹²⁶ İslam Aylık Mecmua, "İran-ABD Silah Satışında İki Farklı Görüş", *İslam Aylık Mecmua* 41 (Ocak 1987), 21-23.

¹²⁷ Lokman Uzel, "Uluslararası İlişkilerde İran'a Açılan Köprü", *İslam Aylık Mecmua* 171 (Kasım 1997), 48.

2.2.4. İslami Hareket

- Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 1978-1980 / İstanbul
- Derginin Sahibi: Hüseyin Öztürk
- Yazı İşleri Müdürü: Hasan Güneş, Yusuf Balcı

İslami Hareket dergisi, Devrim'den yaklaşık bir önce, yani 1978 yılında yayın hayatına başlamış ve yaklaşık bir yıl sonra da 1980 yılında kapanmıştır. "Din Yalnızca Allah'ın Oluncaya ve Fitne Yeryüzünden Kalkıncaya Kadar" sloganıyla ortaya çıkan dergi, yayınlara aylık olarak devam etmiş ve toplam 31 sayı çıkarmıştır.

İslami Hareket dergisinin 1 Ocak 1979 tarihinde çıkmış olan sayısında yer alan ve *el-Beyan*'dan Cumhur Gül'ün tercüme ettiği "İran'da İslam Hakimiyetine Doğru" isimli makalede, devrimin İslami kimliğinin ön plana çıkarılmasını amaçlamıştır. Söz konusu makalede Şah'ın halkına yaptığı baskıcı politikaları ve İran'ı İslam Devrimi'ne giden süreci anlatmaktadır. Ayrıca yazar, Humeyni'nin bu süreçte yaşadığı zorluklara da değinmiştir.¹²⁸ Sonuç olarak, söz konusu makalesinde Devrimin İslami bir sembol olarak nitelendirildiğini ve İran halkı için bir dönüm noktası olduğunu belirtmektedir.

Derginin diğer yazarlarından Ali Bulaç, tam Devrim zamanında, 10 Şubat 1979 tarihinde yayınlanan sayıda yer alan "İran Üzerine" isimli makalesinde, İran'da meydana gelen toplumsal hareketi "İslami bir ayaklanma" şeklinde ifade etmiş ve küfür ehline karşı olan bu ayaklanma ile ilgili doğru bilgiye sahip olmayanların hüsn-i zan yapmamaları gerektiğini savunmuştur.¹²⁹ Kısacası Bulaç bu makalesinde Devrim'i olumsuz bir gelişme olarak nitelendiren kişilere karşı bir uyarı yapmak istemiştir.

Ahmet İhsan Genç de yine aynı dönemde, Şubat 1979 sayısında yayımlanan "İran Kaynıyor" isimli makalesinde İran'da meydana gelen ayaklanmayı, sonucu ne olursa olsun halk tarafından yapılan bu İslami hareketi takdir etmiş ve bir cesaret örneği olarak gördüğünü dile getirmiştir.¹³⁰

İslami Hareket dergisinin yine Şubat 1979 sayısında "Bu Adamlar Ne Diyor" başlıklı yazıda, Türkiye'deki İran İslam Devrimine karşı olan kişilerin düşünceleri eleştirilmiş ve söz

¹²⁸ Cumhur Gül, "İran'da İslam Hakimiyetine Doğru", *İslami Hareket Dergisi* 1/12 (01 Ocak 1979), 7-8-10-11.

¹²⁹ Ali Bulaç, "İran Üzerine", *İslami Hareket Dergisi* 2/13 (Şubat 1979), 8.

¹³⁰ Ahmet İhsan Genç, "İran Kaynıyor", *İslami Hareket Dergisi* 2/13 (Şubat 1979), 8.

konusu kesim yalan haber yapmakla suçlanmıştır.¹³¹ Bu yazıda da görüldüğü üzere *İslami Hareket* dergisinin yazarlarının İran İslam Devrimi'ni savundukları ve devrime karşı olumsuz yönde eleştiri yapanları uyarma amacı taşıdıkları göze çarpmaktadır.

Derginin Nisan 1979 sayısında yer alan bir röportaj da konumuz açısından dikkat çekicidir. Mehmet Barlas, Türkiye'de bazı bakanlıkların müsteşarlıklarında birçok genel müdürlükte görev almış, emekliliğinden sonra BM Gıda ve Tarım Teşkilatı temsilcisi olarak Devrim'den önce İran'a gitmiş olan Fuat Adalı ile bir röportaj yapmıştır. Bu röportajda Adalı, Barlas'a Şah ile yaptığı bir konuşmayı anlatmıştır. Bu konuşma kısaca şöyledir: Adalı, Şah Rıza Pehlevi'ye, Ak Devrimi kabul ettirmek için fanatik grubu ortadan kaldırması gerektiğini söylediğini, Şah'ın cevabının ise bunu yapmak için geç kaldığını, umudunun çarşafli annelerin yanında gezen mini etekli kızlarda olduğunu belirtmiştir.¹³² Bu röportajdan da anlaşılacağı üzere Şah umudunu modernleşmenin etkisinde kalan yeni nesle bağlamış, buna karşılık İran halkı da Humeyni'yi bir kurtuluş olarak görmüştür.

İslami Hareket dergisinde, Milli Hareket'te yazı işleri müdürü olan Osman Tunç'un Ahmet Davutoğlu ile yaptığı bir röportaja da yer verilmiş ve bu görüşmede Davutoğlu, İran İslam Cumhuriyeti'nin desteklenmesi gerektiğini söylemiştir.¹³³

Mehmet Mengüç Yenigün, derginin 1 Ocak 1980 tarihinde yayınlanan sayısında "Humeyncilik mi, yoksa İslam'ın Yeniden Dirilişi mi?" isimli makalesinde İslam'ın yeniden uyanışının bir yerde Batı'ya meydan okumak olduğunu söylemiş ve Humeyni'nin devriminin Türkiye'de modern kurumları oluşturan Kemalist devrimin tam tersi olduğu çıkarımında bulunmuştur. Yenigün, devrimler tarihine bir daha böyle mistik bir devrimin eklenemeyeceğini ileri sürmüştür.¹³⁴

İslami Hareket dergisi muhabiri M. Evhadi, Devrim'in hemen sonrasında, 1980 yılında altı ay İran'da kalmış ve gelişmeleri doğrudan yerinde gözlemlemiştir. Evhadi, İran'da yapmış olduğu gözlemlerini ve İran İslam Devrimi'nden sonra İran halkının yaşadıklarını "İran İnkılabının Muhasebesi" isimli yazısıyla *İslami Hareket* dergisinde yayımlamıştır. Bu yazısında "bir diktatör gitti diğer diktatör geldi" sözünün yanlış olduğunu ve Humeyni'nin diktatör olmadığını savunmuştur. Ayrıca İran ile ilgili çıkan haberlerin doğruluğunun

---

¹³¹ *İslami Hareket Dergisi*, "Bu Adamlar Ne Diyor.", *İslami Hareket Dergisi* 2/13 (Şubat 1979), 9.

¹³² Mehmet Barlas, "Şahın Umudu Mini Etekli Genç Kızlardı", *İslami Hareket Dergisi* 2/14 (20 Nisan 1979), 3.

¹³³ Ahmet Davutoğlu, "İran İslam Cumhuriyeti Desteklenmeli", *İslami Hareket Dergisi* 2/14 (20 Nisan 1979), 9.

¹³⁴ Mehmet Mengüç Yenigün, "Humeyncilik mi, yoksa İslam'ın yeniden dirilişi mi?", *İslami Hareket Dergisi* 2/22 (01 Ocak 1980), 3.

sorgulanması gerektiğini dile getirmiştir.¹³⁵ Kısaca Evhadi, yazısında devrimden sonra İran'da yaşanan gelişmelerin olumlu olduğunu savunmuş ve eleştirilerin güvenilirliğini sorgulamıştır.

Derginin İran İslam Cumhuriyeti'nin ilanından hemen önceki gerilimli süreci ve İran İslam Devrimi ile ilgili gelişmeleri önemle takip ettiği, bu konuyla ilgili toplam 21 yazı bulunduğu oldukça dikkat çekicidir. *İslami Hareket* dergisinde devrim ile ilgili yazıların tamamında Devrim'e yönelik olumlu bir yaklaşım olduğu görülmektedir. *İslami Hareket* dergisi yazarları, Türkiye Müslümanlarının, Devrim'den sonra Humeyni önderliğinde İran'da kurulan yeni rejimi desteklemesi ve örnek alması gerektiğini savunmuşlardır. Kısacası adı geçen derginin İran Devrimi'nin Türkiye'de savunuculuğuna yapma amacıyla kurulduğu intibai oluşmaktadır. Fakat söz konusu derginin yayın hayatının çok kısa olması, yazılarının henüz Devrim'in heyecanını üzerinde taşıyan değerlendirmeler içermesini olağan kılmıştır. Buradaki yazıları kaleme alan yazarların başka yerlerde sonradan kaleme aldıkları yazılar ayrıca önemlidir.

2.2.5. Maveria

- Yayınlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 1976-1990 / Ankara
- Derginin Sahipleri: Erdem Bayazıt, Bahri Zengin
- Başyazarlar: A. Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören, Alâeddin Özdenören, Erdem Bayazıt
- Yazı İşleri Müdürleri: Erdem Bayazıt, Rasim Özdenören, H. R. Yananlı, İlyas Şanlıtürk, Mustafa Çelik, İhsan Işık, Mustafa Yürekli, Selim Kutsan, Müştahir Karakaya, Ahmet Yürekli

1976 yılında yayın hayatına başlayan *Maveria* dergisi, kendisini "aylık edebiyat dergisi" olarak sunmuştur. Fakat özellikle 1979, 1982 ve 1987 yıllarında yayımlanan sayılarında sadece dönemin edebiyat dergisi özelliklerini taşımadığı dikkat çekmektedir. Dönemin siyasi ve uluslararası ilişkiler açısından önemli görülen olaylarının da gündeme getirildiği görülmektedir. *Maveria* dergisi kadrosu kendilerini "Müslüman yazar, Müslüman şair" olarak tanımlamışlardır ve yazmış oldukları tüm yazılarını İslami şuur ve bakış açısı ile kaleme almayı hedeflemişlerdir.

A. İmran, *Maveria*'nın Şubat 1979 tarihinde yayımlanan sayısında yer alan "İran ve Büyüyen Korku" başlıklı makalesinde İran'da halkın devrim dönemindeki mücadelesini,

¹³⁵ M. Evhadi, "İran İnkılabının Muhasebesi", *İslami Hareket Dergisi* 2/30 (01 Eylül 1980), 12.

Müslümanların modernleşmeye, Batı'nın zihniyetinin, yaşam biçiminin ve düşüncesinin yerleştirilmeye çalışıldığı ortama karşı verdikleri mücadele olarak değerlendirmiştir. Ayrıca, devrim için "İran İslam Devrimi" ifadesini kullanmıştır. Ona göre İran'da gerçekleşen İslam Devrimi, Müslümanların iman gücünün büyüklüğünü dünyaya göstermiştir. İmran makalesinde, iman gücünü hakiki güç olarak tasvir etmiştir. Son olarak, Devrim'den sonraki dönemde gerçekleşen İran'daki yeni siyasal yapının Allah dışında hiçbir otoriteyi tanımadığına değinmiştir.¹³⁶ Kısacası yazar makalesinde devrimin İran halkı için önemli olduğu kanaatine varmıştır.

İslami dergilerde Devrim'le alakalı isimlendirmeler yapılırken; "İran Devrimi", "İran İslam Devrimi", "İslami İnkılap", "İran Hadisesi", "İran İhtilali", "Halk ihtilali", "Humeyni Devrimi" ifadelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.¹³⁷ Fehmi Kuru ise Nisan 1983 tarihinde yayımlanan "İran" isimli makalesinde, "İran İslam Devrimi" tanımını kullanarak, Humeyni tarafından İran'da devrimden sonraki dönemde kurulan rejimin İslami kimliğine dikkat çekmiştir.¹³⁸

Fehmi Kuru'ya göre Humeyni, Şah döneminde İslami esaslara uygun olmayan yasa, yönetmelik ve uygulamaların hepsini geçersiz kılmıştır. Fakat devrimden sonra İran'da Humeyni tarafından kurulan rejime karşı tehdit oluşturan Halkın Mücahitleri (halkın münafıkları) isimli bir grup terörist bulunmaktadır. Kuru, makalesinde, Humeyni'nin bu terörist grubunun gücünü yavaşça zayıflattığını ve evlerinin tespit edilip eylemlerinin engellendiğine değinmiştir.¹³⁹

Mavera dergisinin Nisan 1984 tarihinde yayımlanan sayısında Fehmi Muzafferoğlu, "Yorumlu Haberler: İran'da Devrim Dört Yılımı Doldurdu" isimli makalesinde, devrimden sonraki dört yılın nasıl geçtiğini değerlendirirken, devrimden sonra geçen bu dört yılda devrimle alakalı teorilerin çoğunun Marksist bir yaklaşımla temellendirildiğini belirtmiş ve öne sürülen teorilere karşı çıkmıştır. İslam devriminin, var olan bu kalıplara sığdırılamayacağını öne sürmüştür.¹⁴⁰

---

¹³⁶ A. İmran, "İran ve Büyüyen Korku", *Mavera Dergisi* 3/27 (Şubat 1979), 38-40.

¹³⁷ Özkan, *İran İslam Devrimi'nin Türkiye'ye Etkileri: 1978-1990 Yılları Arasında Türkiye'de Yayımlanan Dergiler Üzerine Bir İnceleme*, 312.

¹³⁸ Fehmi Kuru, "İran", *Mavera Dergisi* 7/77 (Nisan 1983), 7-9.

¹³⁹ Kuru, "İran", 7-8.

¹⁴⁰ Fehmi Muzafferoğlu, "Yorumlu Haberler: İran'da Devrim Dört Yılımı Doldurdu", *Mavera Dergisi* 8/89 (Nisan 1984), 1-3.

Sonuç olarak, *Mavera* dergisinde, İran İslam Devrimi ve devrimden sonra gerçekleşen gelişmeler üzerinde durulurken ilk değerlendirmelerin olumlu yönde geliştiği, fakat zamanla Devrim'in heyecanı azalmaya başlayıp sonuçları gözükmeye başlayınca eleştirel bir bakışa doğru kaydığı anlaşılmaktadır.

2.2.6. Bilgi ve Düşünce

- Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 2002-2003 / İstanbul
- Derginin Sahibi: Cengizhan Atakul, H. Ahmet Menteş
- Yazı İşleri Müdürü: Hikmet Gök

Bilgi ve Düşünce dergisi, Ekim 2002 yılında yayın hayatına başlamış ve Kasım 2003'e kadar devam etmiştir. Aylık bir dergi olarak toplamda 14 sayı olarak yayımlanmıştır. Derginin ilk 5 sayısının sahipliğini Cengizhan Atakul üstlenmiştir. 6. sayı ve sonrasında H. Ahmet Menteş bu görevi Atakul'dan devralmıştır. Dergide aktüel meseleler ve güncel siyaset haricinde kavramsal ve felsefi konular hakkında tartışmalara da yer verilmiştir.

Derginin yazarlarından Ali Bulaç, *Bilgi ve Düşünce* dergisinin 2003 yılındaki Temmuz-Ağustos sayısında "Hedefteki Ülke: İran, İslam, Devrim ve Cumhuriyet" isimli makalesinde, Batı'nın ve Batı'da baskın bir güç olarak sayılan Amerika'nın İslam'la ilgili düşüncelerinin değişmiş olabileceğini dile getirmiştir. Ayrıca Amerika'nın devrimden sonra değişen İran'daki rejimi hedef aldığına dikkat çekmiştir.¹⁴¹

Makalede ayrıca "İki Paralel Tarih veya Bir Elmanın İki Yarısı: Türkiye ve İran" başlığı altında, Türkiye ve İran arasındaki ilişkilerin hassas bir dengeye sahip olduğuna değinilmiştir. Bulaç yazısında, Türkiye ve İran arasında bir uyuşmazlığın olduğunu belirtmiş ve bu uyuşmazlığın nedenini de tarihsel, dinî ve aktüel olmak üzere üç başlıkta incelemiştir.¹⁴²

Alptekin Dursunoğlu ise Temmuz-Ağustos 2003 sayısında yer alan "Yaşanan Son Gelişmeler ve İslam Cumhuriyeti Demokrasisi" isimli makalesinde, Türk medyasının İran'la ilgili

---

¹⁴¹ Detaylı bilgi için bkz. Ali Bulaç, "Hedefteki Ülke: İran İslam, Devrim ve Cumhuriyet", *Bilgi ve Düşünce Dergisi* 10-11 (Ağustos 2003), 11-20.

¹⁴² Bulaç, "Hedefteki Ülke: İran İslam, Devrim ve Cumhuriyet", 15.

yaptığı bütün haberleri Batı haber ajanslarından aktardığını ve kamuoyunu yanılttığını dile getirmiştir. Yazar bu konuda Türkiye'yi eleştirmiştir.¹⁴³

İhsan Eliaçık ise Temmuz–Ağustos 2003 sayısında yayımlanan “Ayetullah Salihi Necefabadi Örneği ve İran'da Velayet-i Fakih Tartışmaları” isimli makalesinde, Devrimden sonra İran İslam Devleti'nin Velayet-i Fakih sistemine bağlı yönetim biçimini değerlendirmiştir. Velayet-i Fakih, İmam Humeyni tarafından ortaya konulan bir sistemdir. Bu sistem kayıp imamın vekili olarak siyasi bir liderin devleti yönetmesidir. Bu sisteme göre İran İslam Devletinin ilk dinî lideri Ayetullah Humeyni olmuştur.¹⁴⁴

Cihan Aktaş, derginin Eylül 2003 sayısında yer alan “İranlı Gençlerde Lümpenleşme Eğilimi” isimli makalesinde İranlı gençlerin dine karşı tutumlarının kayıtsızlaştığına değinmiştir. Bu çocukların anne babaları dinî değerlerini korumak için İran İslam devrimine destek vermiştir. Aktaş, makalesinde bu gençlerin dine karşı kayıtsızlıklarını lümpenleşme eğilimi olarak nitelendirmiştir.¹⁴⁵

Aktaş, Ekim–Kasım 2003 sayısında ise “Şirin Ebâdi'nin Nobel Ödülünden Hareketle: İranlı Aydınlar da Yeni Konum Arayışı” isimli makalesinde, Nobel ödülünün İranlı bir kadına verilmesini ve bu ödülün İran'da nasıl karşılandığını ele almıştır. İran'daki muhafazakâr kesime göre bu ödül, Batı'nın kendi değer yargılarını dünyaya yayma stratejisine hizmet etmiştir. Şirin Ebâdi ödülü alırken başörtüsünü çıkarttığı için İran'da bazı kesimler tarafından kabul görmemiştir.¹⁴⁶ Aktaş yazmış olduğu bu iki makalesinde de günümüzde İran halkının iki düşünce yapısına sahip olduğunu belirtmiştir. Bunlar genç nesil ve muhafazakâr kesimdir.

Tüm bu ifade edilenler dikkate alındığında *Bilgi ve Düşünce* dergisinde İran İslam Cumhuriyeti ile ilgili yazıların gözleme dayalı, duygusalıktan daha uzak analizler içerdiği görülmektedir. *Bilgi ve Düşünce* dergisi İran İslam Devleti'nin uluslararası ilişkilerini de ele almıştır ve bu bağlamda İran'ın Amerika ve Türkiye ile ilişkilerine dikkat çekmiştir. Meselelerin daha objektif bir şekilde değerlendirilmesi, Devrim'den epeyce zaman geçip sonuçlarının görülmesinden kaynaklanmış olduğu anlaşılmaktadır.

---

¹⁴³ Alptekin Dursunoğlu, “Yaşanan Son Gelişmeler ve İslam Cumhuriyeti Demokrasisi”, *Bilgi ve Düşünce Dergisi* 10-11 (Ağustos 2003), 21-25.

¹⁴⁴ Detaylı bilgi için bkz. İhsan Eliaçık, “Ayetullah Salihi Necefabadi Örneği ve İran'da Velayet-i Fakih Tartışmaları”, *Bilgi ve Düşünce Dergisi* 10-11 (Ağustos 2003), 26-39.

¹⁴⁵ Detaylı bilgi için bkz. Cihan Aktaş, “İranlı Gençlerde Lümpenleşme Eğilimi”, *Bilgi ve Düşünce Dergisi* 12 (Eylül 2003), 68-74.

¹⁴⁶ Cihan Aktaş, “Şirin İbadi'nin Nobel Ödülünden Hareketle: İranlı Aydınlar da Yeni Konum Arayışı”, *Bilgi ve Düşünce Dergisi* 13-14 (Kasım 2003), 74-79.

2.2.7. Haksöz

- Yayımlandığı Yıllar: 1991-2016
- Derginin Sahibi: Hamza Türkmen
- Yazı İşleri Müdürü: Kenan Alpay

Nisan 1991 yılında *Söz* adı altında yayına başlayan dergi, ikinci sayısından itibaren *Haksöz* adıyla 2016 yılına kadar "Kur'an'ın Aydınlığına Doğru" sloganı ile yayın hayatına devam etmiştir. *Haksöz* dergisinin birinci sayısının kapağında "Allah'a çağırın, salih amelde bulunan ve gerçekten ben Müslümanlardanım diyenlerden daha güzel sözlü kim olabilir" ayetinin bulunması derginin yayın politikasına dair ipucu niteliğindedir.

Oktay Altın, *Haksöz* dergisinin 1999 yılında yayınlanan 101. sayısında yer alan "İran'daki Gelişmeleri Doğru Okumak" isimli makalesinde, Temmuz ayında Tahran Üniversitesinde baş gösteren öğrenci olaylarını ve İran yönetimine muhalefet eden diğer tartışmaları ele almıştır. Altın, bu olayların müsebbibi olarak dış güçleri göstermenin inandırıcı olmadığına değinmiştir. İran'da meydana gelen olayların daha çok İran rejimine karşı ortaya çıktığını dile getirmiştir. Ayrıca İran yönetiminin baskıcı politikası üzerinde durmuş ve buna örnek olarak basın-yayının üzerindeki baskı sebebiyle insanların medyaya güveninin sarsıldığını savunmuştur. İran halkı bu baskılar sonucunda tamamen rejime karşı tepkilerini ortaya koymuştur. Baskıların sonucu olarak sistem içi olan muhalefet zamanla sistem dışına yönelmiştir.¹⁴⁷ Altın, sonuç olarak makalesinde, İran rejiminin yanlışlarını ve bu yanlışlar sonucunda İran halkının sisteme karşı muhalefet etmesini gündeme getirmiştir.

Musa Üzer ise; 2016 yılında yayınlanan 299. sayısında yazdığı makalede İran'ın mezhep savaşının, Devrim'i problemlerin kaynağına dönüştürdüğünü dile getirmiştir. Üzer, makalede, "İran yönetiminin âlim sevici olduğu düşünüldüğünde o halde Ali Hamaney, Bangladeş'te Hasina rejimi tarafından idam edilen âlimler için niçin Hasina rejimini kınamamıştır" diyerek İran rejimini eleştirmiştir. Onların bu duyarsızlıklarına karşı Nemr olayını ele alıyor ve İran'ın Nemr'in idamını protesto etme amacıyla Suudi Arabistan büyükelçiliğini bastığını söylüyor. Üzer, İran'ın bu çelişkili tavrının mezhep savaşlarına yol açtığını ifade etmiştir.¹⁴⁸

---

¹⁴⁷ Oktay Altın, "İran'daki Gelişmeleri Doğru Okumak", *Haksöz Dergisi* 101 (Ağustos 1999), 33-35.

¹⁴⁸ Musa Üzer, "Devrimi Problemlerin Kaynağına Dönüştüren İran'ın Mezhep Savaşı", *Haksöz Dergisi* 299 (Şubat 2016), 27-28.

Makalede diğerk bir husus olarak da “Önce Hakkı Tespit” başlığı altında, Erdoğan’ın mezhep görüntüsü altında yapılan yanlışlara karşı duruşunun İran tarafından hoş karşılanmadığından ve Sünnilik – Şiilik çatışmasından bahsedilmiştir. Ayrıca, “Yanlış Rehberlikten Doğru Politika Bekleme Saflığı” başlığıyla İran’ın politikasının yanlış olduğunu ve bu yanlışın rehberlikten kaynaklandığını belirtmiştir.¹⁴⁹

Sonuç olarak Üzer, makalede; İran’ın pek çok faaliyetini Şii mezhebinden ayırıp, sadece İran yönetimi olarak incelememiz gerektiğini dile getirmiştir. İran’ın bazen fanatik derecede Şii, bazen milliyetçi, bazen ise kendi çıkarlarına göre davrandığını ama hiçbir zaman doğru yerde durmadığını söyleyerek İran yönetimini ağır bir şekilde eleştirmiştir.¹⁵⁰

Haksöz dergisinde ayrıca İran Devrimiyle alakalı röportajlara da yer vermiştir. Bu röportajların biri “İran Rejimi Tartışma Değildir” başlığı altında ünlü bir Şii ve Müslüman din adamı Allame Seyyid Muhammed Hüseyin Fadlallah ile yapılmıştır. Fadlallah bu röportajında İran rejimini özellikle velayet-i fakih düşüncesini savunmuştur.¹⁵¹

Diğerk iki röportaj ise; yazar Selahattin Eş Çakırgil ile yapılmıştır. Çakırgil, 1999 yılındaki “Mevcut İhtilaflar İnkılap İçi İhtilaflardır ve Öyle Kalmalıdır” başlıklı röportajda İran’daki ihtilafların Muhammed Hatemi’nin şahsına karşı gerçekleştiğini ve ihtilafları çıkaran gruplara ise Ensar-ı Hizbullah adının verildiğini dile getirmiştir.¹⁵² 2001 yılında yapılan “Hatemi’ye Denk İkinci Bir Aday Yok” başlığı altında yaptığı röportajda İran rejimini ve Hatemi’yi savunmuş, çıkan muhalefetlerin her devlette olduğunu ileri sürmüştür.¹⁵³ Kısacası Çakırgil iki röportajında da özellikle Hatemi’yi desteklemiştir.

Haksöz dergisinde yer alan İran İslam Devrimi’nden epeyce bir zaman geçmesinden sonraki yazılarda İran rejiminin eleştirildiği, fakat daha öncesinde iki binli yıllarda yapılan röportajlarda İran rejimini destekleyen isimlere de söz hakkı verildiği dikkat çekmektedir. Devrim’den sonra uzun bir süre geçip sonuçların İran halkı üzerindeki etkisi görülünce değerlendirmeler menfi yöne doğru kaydığı anlaşılmaktadır. Değerlendirmeleri etkileyen diğerk bir faktörün de Suriye olayları ve İran’ın Türkiye ile zaman zaman karşı karşıya

---

¹⁴⁹ Üzer, “Devrimi Problemlerin Kaynağına Dönüştüren İran’ın Mezhep Savaşı”, 29-30.

¹⁵⁰ Detaylı bilgi için bkz. Üzer, “Devrimi Problemlerin Kaynağına Dönüştüren İran’ın Mezhep Savaşı”, 30-34.

¹⁵¹ Detaylı bilgi için bkz. El-Wasat, “M. Hüseyin Fadallah: İran Rejimi Tartışılma Değildir”, çev. İbrahim Ege, *Haksöz Dergisi* 99 (Haziran 1999), 36-39.

¹⁵² Detaylı bilgi için bkz. Haksöz, “Selahaddin Eş Çakırgil ile İran’daki Son Gelişmeler Üzerine Görüştük: Mevcut İhtilaflar İnkılap İçi İhtilaflardır ve Öyle Kalmalıdır”, *Haksöz Dergisi* 101 (Ağustos 1999), 36-43.

¹⁵³ Detaylı bilgi için bkz. Haksöz, “Selahaddin Eş ile İran’daki Gelişmeler Üzerine söyleşi: Hatemi’ye Denk İkinci Bir Aday Yok”, *Haksöz Dergisi* 120 (Mart 2001), 19-24.

gelmesi de olduğu görülmektedir. Olaylar İran yönetiminin mezhepçi politikalarının öne çıkmasına neden olunca eleştiriler artmıştır.

2.2.8. Tevhid

• Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 1978-1979 / İstanbul

• Derginin Sahibi: Abdülkadir Vural

Tevhid dergisi Aralık 1978 yılında başladığı yayın hayatını Ağustos 1979'a kadar devam ettirmiştir. Haftalık bir dergi olan *Tevhid* dergisinde toplamda 32 sayı yayımlanmıştır.

Devrim heyecanı bütün Müslümanları etkilediği gibi Türkiye'de de büyük bir yankı uyandırmıştı. *Tevhid* dergisi tam da bu zamanda belki de bu olayla bağlantılı olarak yayın hayatına girmiş diğer bir dergidir. İran'ın İstanbul başkonsolosluğu büyük bir törenle İran'ın yeni rejimine teslim olmuş ve yapmış oldukları törende Ali Bulaç bir konuşma yapmıştır. *Tevhid* dergisininin 19 Şubat 1979 tarihli 9. sayısında bu konuşmaya yer verilmiştir. Bulaç, bu konuşmasında kısaca İran halkının İslam ümmetinin bir parçası olduğunu ifade ederek Müslüman kardeşliğine vurgu yapmıştır.¹⁵⁴ İran İslam Devleti'nin İstanbul'daki temsilcisi ise "İran'daki zafer bütün Müslümanların zaferidir" diyerek Bulaç'ı desteklemiştir.¹⁵⁵

Bulaç, 26 Şubat 1979 tarihinde yayımlanan sayıda yer alan "İran'dan Türkiye'ye" isimli makalesinde İran İslam Devrimi'nin etkisinden bahsetmiştir. Batı basınının, İran'daki devrimden, başta Türkiye olmak üzere diğer Müslüman devletlerinin de etkileneceğinden endişe duyduğuna işaret etmiştir.¹⁵⁶

Tevhid dergisi, hemen sonraki sayılarında konuya ilgisini devam ettirmiş, 19 Mart 1979 tarihli 13. sayısında Ali Bulaç ile bir röportaj yapmıştır. Bu röportajda, İran'daki kadınların sokakta mecburi başlarını kapatması ile ilgili bir soru üzerine Bulaç, Humeyni'nin kadınlara yapmış olduğu bir konuşmasındaki "kadınların örtünmesi benim değil Allah'ın emri" sözünü söylemiştir.¹⁵⁷ Kısacası kadınların örtünmesinin zorunluluk olarak yasalaştırılmasını İslam'ın bir emri olduğu teziyle savundukları görülmektedir.

¹⁵⁴ Ali Bulaç, "İran Halkı, İslam Ümmetinin Bir Parçasıdır!", *Tevhid Dergisi* 9 (Şubat 1979), 4-5-6-13.

¹⁵⁵ *Tevhid Dergisi*, "İran'daki Zafer Bütün Müslümanların Zaferidir", *Tevhid Dergisi* 9 (Şubat 1979), 10.

¹⁵⁶ Ali Bulaç, "İran'dan Türkiye'ye", *Tevhid Dergisi* 10 (Şubat 1979), 5-6.

¹⁵⁷ *Tevhid Dergisi*, "Kadınların Örtünmesi Benim Değil Allah'ın Emri!", *Tevhid Dergisi* 13 (19 Mart 1979), 10.

Derginin yazarlarında Süleyman Kalkan ise, 9 Nisan 1979 tarihinde yayımlanan sayısında yer alan “İran Uleması Gücünü Nereden Alıyor” isimli makalesinde Şii ulemanın gücü sürekli artarken Sünni dünyasının gücünün azalmasının nedenlerini incelemiştir. Bu durumunu Sünni dünyasının Batı’nın etkisinde olmasına bağlamıştır.¹⁵⁸ Kalkan bu makalesinde Şii kesimin önderi olan İran İslam Devleti’ni Sünni kesime örnek olarak göstermiştir. Dolayısıyla Sünni kesimlerin de Batı’yı örnek almayı bırakıp İslami yaşamı benimsemeleri gerektiğini savunmuştur.

Ali Bulaç da 14 Mayıs 1979 tarihli sayıda yayımlanan “İslam Dünyasının Öncü Kuvveti Kadın” isimli makalesinde tekrar bu konulara değinmiş, İran’daki kadınların devrimi desteklediklerini ve devrimi bir kurtuluş olarak gördüklerini ifade etmiştir. Şah’ın SAVAK kuvvetleri tarafından yapılan baskılar, Batı sempatanlığı ve kadınların başörtü takma yasağı İran halkını özellikle de kadınları “biz hiç kimsenin baskısı olmadan örtündük; kimsenin zoruyla da çıkarmayız” sloganıyla devrime katılmaya teşvik etmiştir.¹⁵⁹

Tüm bu ifade edilenlere bakıldığında *Tevhid* dergisinin İran İslam Devrimi’ni çok fazla gündeme taşıdığı görülmektedir. İran İslam Devrimi’yle ilgili yazılmış olan yazıların neredeyse tamamının Devrim’e karşı olumlu bir yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir. Zaten derginin yayın hayatı da Devrim süreciyle bağlantılı olarak gelişmiş gözükmektedir. Bu yüzden de çok kısa sürmüştür. Bu yönüyle *İslami Hareket* dergisine çok benzemektedir. Dergi yazarları, konuyla ilgili sonraki görüşlerini başka yerlerde ifade etmişlerdir.

2.2.9. Yeniden Millî Mücadele

- Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 1970-1980 / İstanbul
- Derginin Sahipleri: Ömer Ziya Belviranlı, İrfan Küçükköy
- Başyazar/ Yazı İşleri Müdürü: Aykut Edibali

1967 yılında Yeniden Millî Mücadele hareketi kurulmuş olup bundan üç yıl sonra da *Yeniden Millî Mücadele* dergisi yayın hayatına başlamıştır. *Yeniden Millî Mücadele* dergisi, “Milletin iman, ahlak, kültür, tarih ve maddi çıkarlarına bağlı bir siyasi millî dava dergisi” sloganı ile ortaya çıkmıştır. Derginin yayın hayatının sonlanması Devrim’in hemen sonrasına denk geldiği için bu konuyla ilgili yazılara az da olsa yer verilmiştir. Derginin kapanmasının bu

---

¹⁵⁸ Süleyman Kalkan, “İran Uleması Gücünü Nereden Alıyor”, *Tevhid Dergisi* 16 (09 Nisan 1979), 8-9.

¹⁵⁹ Ali Bulaç, “İslam Dünyasının Öncü Kuvveti Kadın”, *Tevhid Dergisi* 21 (14 Mayıs 1979), 4-5.

olaylarla bağlantılı olabileceği meselesi hatırdta tutulmalıdır. Konuyla ilgili görüşleri de menfi yöndedir.

Yeniden Millî Mücadele dergisinin, 30 Ocak 1979 tarihinde yayımlanan sayısındaki “İran'daki Kargaşa Türkiye'yi Nasıl Etkileyecek” isimli makalede, İran'daki durum yorumlanmıştır. İran başarılı olsa da olmasa da her iki durumda da Türkiye'yi olumsuz yönde etkileyebileceği ve Türkiye'nin önlemler alması gerektiği dile getirilmiştir.¹⁶⁰

Derginin 13 Şubat 1979 tarihli sayısında ise “İran Yeni Karışıklıkların Peşinde”¹⁶¹ ve “Humeyni ve Beyin Takımı”¹⁶² isimli iki makale yayımlanmıştır. “İran Yeni Karışıklıklar Peşinde” isimli makalede İran'da iç savaş çıkma ihtimaline karşı Marksist grup ve komünistlerin Humeyni'yi desteklediğini belirtmiştir.¹⁶³ “Humeyni ve Beyin Takımı” isimli makalede ise “Tarihten Ders” alt başlığı altında Vahdeti hareketini örnek göstererek İran Devrimi'nin İslami kimliğini eleştirmiştir.¹⁶⁴ Her iki makale de de Humeyni'nin önderliğinde gerçekleşen ayaklanmaların olumsuz yönde bir hareket olarak sunulduğu görülmektedir.

Yeniden Millî Mücadele yazarları, 10 Nisan 1979 tarihinde yayımlanan sayıda “İran'ı Kimler İdare Ediyor” isimli makalede Humeyni tarafından tayin edilen Başbakan Bazergan ile aralarında bazı ihtilaflar olduğunu¹⁶⁵ ve 24 Nisan 1979 tarihindeki sayıda ise “İran Yönetiminde İkilik” başlıklı makalede, Başbakan Bazergan, İran Devrim Mahkemelerinin verdiği idam kararlarının hükümetle ilgisi olmadığını savunmuştur.¹⁶⁶

29 Mayıs 1979 tarihindeki sayıda yer alan “İran'daki Son Gelişmeler” başlıklı yazıda İran yönetiminin son zamanlardaki icraatlarına değinilmiştir. Mesela Humeyni, devrim mahkemelerine bir yazı göndermiştir. Bu yazıda sadece; cinayet işlemiş, öldürme emri vermiş, ölüme neden olmuş işkence yapmış kişiler için idam cezasının uygulanabileceğini

---

¹⁶⁰ Yeniden Millî Mücadele Dergisi, “İran'daki Kargaşa Türkiye'yi Nasıl Etkileyecek”, *Yeniden Millî Mücadele Dergisi* 9/469 (30 Ocak 1979), 3-14.

¹⁶¹ Yeniden Millî Mücadele Dergisi, “İran Yeni Karışıklıkların Peşinde”, *Yeniden Millî Mücadele Dergisi* 10/471 (Şubat 1979), 3.

¹⁶² Yeniden Millî Mücadele Dergisi, “Humeyni ve Beyin Takımı”, *Yeniden Millî Mücadele Dergisi* 10/471 (Şubat 1979), 3.

¹⁶³ Yeniden Millî Mücadele Dergisi, “İran Yeni Karışıklıkların Peşinde”, 3.

¹⁶⁴ Yeniden Millî Mücadele Dergisi, “Humeyni ve Beyin Takımı”, 6.

¹⁶⁵ Yeniden Millî Mücadele Dergisi, “İran'ı Kimler İdare Ediyor?”, *Yeniden Millî Mücadele Dergisi* 10/479 (10 Nisan 1979), 2.

¹⁶⁶ Yeniden Millî Mücadele Dergisi, “İran Yönetiminde İkilik”, *Yeniden Millî Mücadele Dergisi* 10/481 (24 Nisan 1979), 5.

söylemiştir. Ayrıca devrim konseyinin de onayıyla birlikte İran hükümet yetkilileri İran’da kapitülasyonların kaldırılacağını duyurmuştur.¹⁶⁷

Türkiye’yi ilgilendiren bir diğer gelişme ise; İran Dışişleri Bakanı İbrahim Yazdı’nın, “İran devriminin ihraç edilmesinin söz konusu olmayacağını” belirterek İran yönetiminin net tavrını ortaya koymuş olmasıdır.¹⁶⁸

Yeniden Millî Mücadele dergisinde İran İslam Devrimi ile ilgili yazılarda çoğunda devrime yönelik olumsuz bir tutum sergilendiği gözükse de bazı makalelerde tarafsız bir yaklaşım sergilendiği dikkat çekmektedir. “İran’daki Son Gelişmeler” isimli makale bu duruma örnek gösterilebilir. Dergide İran’da devrime yol açan süreçten itibaren devrim ve sonraki dönemde İran’daki gelişmeler genişçe işlenmiştir. Bu süreçte *Yeniden Millî Mücadele* dergisinde, Batı’nın Humeyni rejimine destek verdiği yönünde bir algı oluşturmak amacıyla yazılar yazıldığını görmekteyiz. Bu tavırda, İran’da gerçekleşen devrimin Türkiye’ye etkisi olduğu ve bundan dolayı Türkiye’yi uyarma ihtiyacının etkisi gözlenmektedir.

2.2.10. Mostar

- Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 2005-2016 / İstanbul
- Derginin Sahibi: Ali Avni Bayer

Mostar dergisi, 2005 yılında başladığı yayın hayatına 2016 yılına kadar devam etmiştir. *Mostar* dergisinde aylık periyotlarla toplamda 142 sayı yayımlanmıştır.

Derginin yazarlarından Taha Kılınç, 2012 yılının Mart ayında yayımlanan “İran’ı Anlamaya Giriş ya da bir Halkın Onuruna Saygı Duymak” isimli makalesinde İran halkının 1979 yılı öncesinde yaşadığı sıkıntıların üzerinde durmuş ve İslam Devrimini bir kurtuluş, Humeyni’yi ise bu kurtuluşa liderlik edecek kişi olarak gördüğünü dile getirmiştir.¹⁶⁹

Kaan Dilek ise “İran’da Kazananlar ve Kaybedenler” isimli makalesinde Ayetullah Humeyni’nin vefatından sonraki dönemde İran’ın siyasi yapısını değerlendirmiştir. Dilek, makalesinde İran’ın yönetim şekli olan Velayet-i Fakih sisteminin zamanla halk üzerinde olumsuz bir algı oluşturduğunu ve İran halkının “velayetçi dindarlaşmaya” karşı olduğunu

¹⁶⁷ Yeniden Millî Mücadele Dergisi, “İran’daki Son Gelişmeler”, *Yeniden Millî Mücadele Dergisi* 10/486 (29 Mayıs 1979), 15.

¹⁶⁸ Yeniden Millî Mücadele Dergisi, “İran’daki Son Gelişmeler”, 15.

¹⁶⁹ Taha Kılınç, “İran’ı Anlamaya Giriş ya da bir Halkın Onuruna Saygı Duymak”, *Mostar Dergisi* 85 (Mart 2012), 32-34.

ifade etmiştir. Halkın karşı olmasına da 2009 yılındaki seçimlerden sonraki sokak gösterileri ve İran rejiminin ise en küçük muhalefeti bile şiddet yoluyla önlemeye çalışmasını örnek göstermiştir.¹⁷⁰

Kaan Dilek'e göre İran rejimini düzeltecek değişiklikler yapılmazsa ve baskıcı sistem devam ederse muhtemelen darbelere kadar varan bir siyasi ortam meydana gelecektir. Yazar, İran toplumu ve sahip oldukları kültürel ve sosyal değerler sayesinde İran'ın yeniden kendini var edeceğine inanmaktadır.¹⁷¹

Derginin aynı sayısı içerisinde bulunan iki makalede Kılınç, Humeyni'ye ve devrime karşı pek bir olumsuz bir ifade kullanmazken, Dilek ise devrimden sonraki İran'ın yönetim şeklini eleştirmekte ve bir düzenlenme gerektiğini savunmaktadır. Bu durum *Mostar* dergisinin farklı görüşlere yer verdiğini ve Şii dünyanın kendi içerisindeki birtakım farklılıklarını gündeme taşıdığını göstermektedir. Dergi, Devrim'den oldukça sonra bir dönemde yayın hayatına girdiği için tartışmalar daha ziyade güncel meseleler üzerinde odaklanmıştır.

2.2.11. Yeni Zemin

- Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 1993-1994 / İstanbul
- Derginin Sahibi / Yazı İşleri Müdürü: Osman Tunç
- Başyazar: Mehmet Metiner

Yeni Zemin dergisi 1993 yılında yayın hayatına başlamış ve 1994 yılına kadar yayın hayatını devam ettirmiştir. Aylık bir dergi olarak toplamda 18 sayı yayımlamıştır.

Türkiye'de ve diğer ülkelerde İran İslam Devleti'nde yaşayan kadınların sosyal çevrelerden uzak tutulduğuna dair bir algı bulunmaktadır. *Yeni Zemin* dergisinin Nisan 1993 tarihinde yayımlanan sayısındaki "Engel Yanlış Gelenekler" isimli yazıda, İran'daki Zehra Üniversitesi Bilim Kurulu Üyesi Fatma Rahmani'nin kadın haklarıyla ilgili görüşleri kaleme alınmıştır. Rahmani, anayasada kadın hakları korumakta olduğunu fakat toplumun gelenek adı altında kadının haklarını görmezden geldiğini belirtmiştir. Sonuç olarak bu yazıya göre İran'da kadın sosyal çevreden uzaklaştırılmıştır.¹⁷² Rahmani'nin bu bilgilendirmesiyle İranlı

¹⁷⁰ Kaan Dilek, "İran'da Kazananlar ve Kaybedenler", *Mostar Dergisi* 85 (Mart 2012), 40-41.

¹⁷¹ Detaylı bilgi için bkz. Dilek, "İran'da Kazananlar ve Kaybedenler", 40-45.

¹⁷² Yeni Zemin Dergisi, "Engel Yanlış Gelenekler", *Yeni Zemin Dergisi* 4 (Nisan 1993), 41.

kadınların sosyal hayatta var olmayışının devletin değil toplumun isteğinden kaynaklandığı ifade edilmiştir.

Cihan Aktaş da Ağustos 1993 tarihinde yayımlanan sayıdaki “Devrim Sonrası Toplum ve Kadın” isimli makalesinde Fatma Rahmani’nin görüşlerini desteklemiştir. Bu makalede, İran İslam Devriminden sonra İran’daki kadınların toplumdaki konumundan bahsetmiştir. Yazar; Hz. Fatıma, Hz. Hatice, Hz. Zeynep gibi Ehl-i beyt kadınlarıyla modern kadınların yaşayışlarını makalesinde işlemiştir.¹⁷³ Aktaş yazmış olduğu bu makalede, İran kadınlarının eğitim alabildiklerini ve çalışabildiklerini savunmuştur.

İran İslam Devleti Şii mezhebinin önderliğini üstlenen bir devlet olmakla birlikte Türkiye Cumhuriyeti Sünni mezhebe bağlı bir devlettir. Bu yüzden Sünni-Şii çatışmaları her zaman İran ve Türkiye’yi etkilemiştir. Aytunç Altındal *Yeni Zemin* dergisindeki “İran’la Bir Çatışma Çıkabilir” isimli yazısında İran-Türkiye arasındaki bu ilişkilere değinmiştir. Altındal, Türkiye’de psikolojik faktörlerin daha çok ön plana çıktığını ve dinin de psikolojik faktörlere dâhil olduğunu söylemektedir. Altındal, din nedeniyle bir savaşın çıkabileceğini savunmakla birlikte dış güçlerin de baskısıyla özellikle İran’la bir çatışma çıkabileceğini ifade etmektedir.¹⁷⁴

Derginin yayın hayatında bulunduğu 1993-94 yılları, İran’ın ve Devrim tartışmalarının nispeten sakin dönemidir. Nitekim bölgedeki en önemli mesele ABD’nin Irak’a müdahalesidir. *Yeni Zemin* dergisi, İran’ın Devrim’den sonraki döneminin üzerinde az da olsa durmaya ağırlık vermiştir. Özellikle de İran’da kadınların konumu hakkında okurlarını bilgilendirmeye çalışmıştır. Bu konuda İran’daki anayasayı savunurken geleneksel toplumsal yapıyı eleştirmiştir. Bir diğer açıdan dergi, Türkiye ile arasındaki ilişkileri ele almıştır. Kısacası *Yeni Zemin* dergisi yazarları, makalelerinde bazı konularda eleştirilerde bulunurken bazı konularda ise savunarak İran İslam Devrimi sonrası İran’ın durumu hakkında çoğunlukla tarafsız bir yaklaşım sergilemişlerdir.

2.2.12. İslami Düşünce

- Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 1992-1993 / Ankara
- Derginin Sahibi/ Başyazar: Nurullah D. Sarıhan

¹⁷³ Cihan Aktaş, “Devrim Sonrası Toplum ve Kadın”, *Yeni Zemin Dergisi* 8 (Ağustos 1993), 46-50.

¹⁷⁴ Aytunç Altındal, “İran’la Çatışma Çıkabilir”, *Yeni Zemin Dergisi* 8 (Ağustos 1993), 57.

Yine İran açısından sakin sayılabilecek bir dönemde yayın yapan *İslami Düşünce* dergisi, 1992 yılında yayın hayatına başlamış ve 1993'e kadar yayımlanmaya devam etmiştir. *İslami Düşünce* dergisi aylık bir dergi olarak toplamda 16 sayı yayınlamıştır. Dergide Abdulkerim Fırat, Mustafa Gök, Zeynel Yılmaz gibi isimlerin yazılarına da yer verilmiştir.

Atasoy Müftüoğlu, 1992 yılının Haziran ayında *İslami Düşünce* dergisinde yazmış olduğu "Bir Mesele Bir Çığır" isimli makalesinde İmam Humeyni önderliğinde gerçekleşen İslam Devriminin, İslam âleminde cesaretin sembolü olduğunu ve İmam Humeyni'nin tek kişilik bir mücadele şeklini seçmektense, İslami emirlerin ulema önderliğinde şekil aldığı mücadele yöntemi olan Velayeti Fakih'i seçtiğini kaleme almıştır.¹⁷⁵ Yazar makalede İran İslam Devrimi'nin ve devrimin önderi İmam Humeyni'nin yapmış olduğu mücadelenin önemi üzerinde durmuştur. Derginin 3. Sayısının kapak fotoğrafına İmam Humeyni'nin resmini ve Müftüoğlu'nun yazmış olduğu "Bir Mesele Bir Çığır" makalesinin başlığını ana başlık olarak seçmişlerdir. Bu durumdan da anlaşılacağı üzere *İslami Düşünce* dergisinin bu sayısında İmam Humeyni ve İran İslam Devrimi'ne ağırlık verilmiştir.

Abdulkerim Fırat ise derginin aynı sayısında "İmamı Kavrayabilmek" isimli makalesinde İmam Humeyni'nin hayatını ele almış ve kişiliği hakkında bilgiler vermiştir. Yazar, İmam Humeyni'nin önemli bir âlim olduğunu ve erdemli bir hayat sürdürdüğünü yazısında ele almıştır.¹⁷⁶

Hikmet Coşkun ise yazmış olduğu makalesinde, İran İslam Cumhuriyeti Büyükelçisi ile yaptığı röportaja yer vermiştir. Bu röportajda Coşkun, büyükelçiye İmam Humeyni hakkında sorular sormuş ve cevaplarını almıştır. Röportajdan da anlaşılacağı üzere Büyükelçi, lideri İmam Humeyni'nin fikirlerini, devrime hazırlık dönemini, devrim sürecini ve devrimden sonra yapmış olduğu icraatları anlatmıştır. Röportajı yapan Coşkun ise, İmam Humeyni'nin dünya tarihinde eşine çok rastlanmayan bir devrimci lider ve deha olduğunu belirterek İmam'a olan sempatisini göstermiştir.¹⁷⁷

Derginin bir başka yazarı Suruş İrfani ise, yazmış olduğu "Devrimin Öğretmeni Ali Şeriati" isimli makalede Ali Şeriati'nin hayatını incelemiştir. Yazar, İslam Devrimi'nin sembolü iki şahsiyet olduğunu ve bunlardan birinin kararlılığın ve yüceliğin simgesi olan Ayetullah Humeyni, diğersinin ise tebessüm eden güler yüzlü simasıyla Dr. Ali Şeriati olduğunu

---

¹⁷⁵ Atasoy Müftüoğlu, "Bir Mesele Bir Çığır", *İslami Düşünce Dergisi* 3 (Haziran 1992), 16-17.

¹⁷⁶ Abdulkerim Fırat, "İmamı Kavrayabilmek", *İslami Düşünce Dergisi* 3 (Haziran 1992), 18-22.

¹⁷⁷ Hikmet Coşkun, "İran İslam Cumhuriyeti Büyükelçisi ile İmam Üzerine", *İslami Düşünce Dergisi* 3 (Haziran 1992), 23-27.

belirtmiştir.¹⁷⁸ 1977 yılında vefat eden Ali Şeriatî'nin İran İslam Devrimi döneminde yaşamamış olsa bile İran'ı devrime götüren süreçte büyük bir etkisinin olduğuna ve bu nedenle halk tarafından devrimin sembolü olarak kabul gördüğüne işaret etmiştir.

3 Haziran 1989 tarihinde vefat eden İmam Humeyni'nin 3. seneyi devriyesine özel İstanbul ve Ankara'da anma programları düzenlenmiştir. *İslami Düşünce* dergisi, 1992 yılının Temmuz ayında yazmış oldukları "İmam Humeyni'yi Anma Programları" isimli makalesinde İstanbul'da gerçekleşen programdaki iki konuşmayı özetleyerek kaleme almıştır.¹⁷⁹

Abdulkerim Fırat, 1993 yılının Şubat ayında yazmış olduğu "Dünden Bugüne İran İslam Devrimi" isimli makalesinde, İran İslam Devrimi'nin 14. seneyi devriyesinde, konunun öncesi ve sonrasında gelişen olayları kaleme almış ve okuyucularına tekrar İran İslam Devrimi'ni hatırlatmıştır.¹⁸⁰ Abdulkerim Fırat'ın yazmış olduğu makalenin ismini derginin kapağında da görmekteyiz. Bu vesileyle İran İslam Devrimi'nin tekrar okuyucuya hatırlatılmak istendiği düşünülebilir.

Abdurrahim Ceyhan da derginin aynı sayısında "İnkılab'tan Devlete" isimli makalesinde, 1975 yılında İran'a yapmış olduğu gezideki gözlemlerini aktarmıştır. Ceyhan'ın İran'da geçirdiği sürede toplumun ahlak yapısının bozulduğunu, fuhşun arttığını, alkol ve uyuşturucu tüketiminin çok fazla olduğunu gözlemlemiştir. Ceyhan, İran yönetimi namaz kılmak için her yere mescit inşa ederek toplumun namaza ve oruca önem verdiğini ama Müslümanca yaşamaya önem vermediğini belirtmiştir. İran'ın sosyal yapısını Türkiye'ye benzetmiştir¹⁸¹ Devletin bu durumu İslam Devrimi'ne zemin oluşturmuştur.

İslami Düşünce dergisinde, Sivas Milletvekili Abdullatif Şener,¹⁸² eski devlet bakanı Hasan Aksay¹⁸³ ve Mehmet Alagaş,¹⁸⁴ Ömer Vehbi Hatiboğlu,¹⁸⁵ Yaşar Kaplan¹⁸⁶ ile İran İslam Devrimi hakkındaki görüşleri ile ilgili söyleşiler yapılmıştır. Yapılan söyleşilerde genelde

---

¹⁷⁸ Suruş İrfani, "Devrimin Öğretmeni Ali Şeriatî", *İslami Düşünce Dergisi* 3 (Haziran 1992), 46.

¹⁷⁹ *İslami Düşünce Dergisi*, "İmam Humeyni'yi Anma Programları", *İslami Düşünce Dergisi* 4 (Temmuz 1992), 48-51.

¹⁸⁰ Abdulkerim Fırat, "Dünden Bugüne İran İslam Devrimi", *İslami Düşünce Dergisi* 11 (Şubat 1993), 5-7.

¹⁸¹ Abdurrahim Ceyhan, "İnkılab'da Devlete", *İslami Düşünce Dergisi* 11 (Şubat 1993), 8-9.

¹⁸² *İslami Düşünce Dergisi*, "Abdullatif Şener ile Söyleşi", *İslami Düşünce Dergisi* 11 (Şubat 1993), 10-12.

¹⁸³ *İslami Düşünce Dergisi*, "Hasan Aksay ile Söyleşi", *İslami Düşünce Dergisi* 11 (Şubat 1993), 13-15.

¹⁸⁴ *İslami Düşünce Dergisi*, "Mehmet Alagaş ile Söyleşi", *İslami Düşünce Dergisi* 11 (Şubat 1993), 16-18.

¹⁸⁵ *İslami Düşünce Dergisi*, "Ömer Vehbi Hatiboğlu ile Söyleşi", *İslami Düşünce Dergisi* 11 (Şubat 1993), 19-21.

¹⁸⁶ *İslami Düşünce Dergisi*, "Yaşar Kaplan ile Söyleşi", *İslami Düşünce Dergisi* 11 (Şubat 1993), 24-30.

İran İslam Devrimi'nin savunulduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca İran İslam Cumhuriyeti Kültür Müsteşarı Seyyid Mehdi Musevi¹⁸⁷ ile söyleşi yapılmış ve görüşleri sorulmuştur.

İslami Düşünce dergisinin, İran İslam Devrimi'ni savunan ve önemseyen bir çizgide olduğu söylenebilir. Zaten bu konuyla ilgili özel sayı çıkartan nadir dergilerdendir. Dergide Devrim ile alakalı çok sayıda yazı, röportaj ve habere yer verilmesi, bazı sayıların kapak fotoğrafları da dâhil olmak üzere Devrime ve Humeyni'ye ayrılmış olması bunu açıkça göstermektedir. Bununla birlikte meselenin negatif yönde oluşan sonuçlarını ele alan yazıya da yer vermesi önemlidir.

2.3. Entelektüel Aksiyoner Dergiler

2.3.1. Bilgi ve Hikmet

- Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 1993-1995 / İstanbul
- Derginin Sahibi: Ahmet Şişman
- Başyazar: Ali Bulaç

Bilgi ve Hikmet dergisi, 1993 yılında Ahmet Şişman'ın sahipliğinde yayın hayatına başlamış ve 1995 yılına kadar yayınlanmaya devam etmiştir. Üç ayda bir olarak kış, bahar, yaz ve güz periyotlarında toplamda 12 sayı yayınlamıştır.

İran İslam Devrimi'nin 16. yıldönümünde 1994 yılında Cihan Aktaş, *Bilgi ve Hikmet* dergisinde yazmış olduğu "İslam Devriminin 16. Yılında İran, İran'da Düşünce Özgürlüğünün Yeniden Tanımlanması" isimli makalesinde İran'da son dönemlerde "kültürel saldırıyla mücadele" ve "başkalarının düşünce özgürlüğü" çoğunlukla aydınların, özellikle de radikal ve ılımlı diye adlandırılabilen aydınların görüşlerini ele almıştır.¹⁸⁸

Aktaş eserlerinde İran ve kadın hassasiyetini inanç bakış açısıyla işleyen İslamcı bir yazardır.¹⁸⁹ Aktaş, düşünce özgürlüğü faydalı düşünme üretmek olduğunu belirtmiş, yanlış

¹⁸⁷ İslami Düşünce Dergisi, "Seyyid Mehdi Musevi ile Söyleşi", *İslami Düşünce Dergisi* 11 (Şubat 1993), 21-23.

¹⁸⁸ Cihan Aktaş, "İslam Devriminin 16. Yılında İran İran'da Düşünce Özgürlüğü'nün Yeniden Tanımlanması", *Bilgi ve Hikmet Dergisi* 5 (1994), 137.

¹⁸⁹ Derviş Erdal, "Cihan Aktaş'ın Hikayelerinde Ötekileştirilmiş Başörtülü Kadınlar", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/2 (Aralık 2012), 593.

anlaşılmamasının önemini vurgulamış ve makalesinde medya, basın, sinema, televizyonun bu konudaki yerini ele almıştır.¹⁹⁰ Devrim’le ilgili yapmış olduğu değerlendirmelerine bu dergide de devam etmiştir.

2.3.2. Genç Birikim

- Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 1988-2016 / Ankara
- Derginin Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: Kasım Buluş

Genç Birikim dergisi, Devrim’den yaklaşık 9 yıl sonra, 1988 yılında yayın hayatına başlamış ve 2016 yılına kadar yayınlanmaya devam etmiştir. Toplamda 210 sayı yayımlanmıştır. Derginin sahipliği sırasıyla Kasım Buluş, İbrahim Hakkı Toprak, Ahmet Pusa ve sonrasında Ali Kaçar’a geçmiştir.

Derginin yazarlarından Sedat Bostan, Kasım 1999 tarihinde yayınlanan “Çağa İslam Mührünü Vuran İmam; Ayetullah Humeyni” isimli makalesinde İran İslam Devrimi lideri Ayetullah Humeyni’nin biyografisini kaleme almıştır. İmam Humeyni’nin hayatını ele alan Bostan, makalesini Humeyni’nin söylediği sözleriyle bitirmiştir.¹⁹¹ Bostan’ın, bu makaleyle okuyucularına devrimin lideri Humeyni’yi anlatmayı amaçlamış olduğu görülmektedir.

İran İslam devrimi sadece İran’da değil tüm İslam camiasında etkisini göstermiştir. Abdullah Bera, Şubat 2005 yılında yayınlanan sayısında “Devrimci Devinim” isimli makalesinde bu duruma değinmiştir. Makalede, İran Devriminin bütün Müslüman âlemini silinmez izlerle etkilediğini ve teslimiyetçi kalıplardan uzaklaşıp mücadele etme ruhu kazandıklarını belirtmiştir.¹⁹²

Abdullah Bera, Temmuz-Ağustos 2005 tarihinde yayımlanan “İran; Devrim Çiçekleri Solmadı” isimli bir diğer makalesinde ise, İran İslam Devrimi önderlerinin şiddete başvurmadığına fakat Şah yönetiminin şiddetin ve baskının ön plana çıktığı bir dönem olduğuna değinmiştir. Şah, on binlerce kişiyi katletmiştir. İran İslam Devrimi, İslami yaşamı hayattan silmeye çalışan yönetime karşı çıkmıştır.¹⁹³

---

¹⁹⁰ Aktaş, “İslam Devriminin 16. Yılında İran İran’da Düşünce Özgürlüğü’nün Yeniden Tanımlanması”, 138-141.

¹⁹¹ Sedat Bostan, “Çağa İslam Mührünü Vuran İmam; Ayetullah Humeyni”, *Genç Birikim Dergisi* 16 (Kasım 1999), 18-19.

¹⁹² Abdullah Bera, “Devrimci Devinim”, *Genç Birikim Dergisi* 69 (Şubat 2005), 11.

¹⁹³ Abdullah Bera, “İran Devrim Çiçekleri Solmadı”, *Genç Birikim Dergisi* 74-75 (Ağustos 2005), 7-8.

İran İslam Devriminden sonra bazen sorunlar çıkınca bazı kesimler devrimin başarısız olduğunu varsaymıştır. Fakat Bera, bunun doğru olmadığını ve Allah'ın İran halkıyla nurunu tamamlamak için başlangıç yaptığını savunmaktadır. Şu an nurun İran toplumunda olduğunu diğer toplumların da bu nuru tamamlaması için çok emek vermeleri gerektiğini dile getirmiştir.¹⁹⁴

1979 yılında gerçekleşen İran İslam Devrimi'nin etkisi günümüze kadar ulaşmaktadır. Devrimden sonra birçok devlet İran ile ilgili fikir ve düşüncelerini belirtmiştir. Süleyman Arslantaş, derginin Ağustos 2008 tarihinde yayımlanan sayısının "Niçin İran" isimli makalesinde, İran İslam Devrimi üzerinden 29 yıl geçtiğine ve bu yirmi dokuz yıl içinde İran'da gerçekleşen olaylara değinmiştir. Yirmi dokuz yılın sekiz yılı İran ve Irak arasındaki savaşa geçmiştir. Kalan diğer 21 yılda ise dünya basını İran'ı tartışmıştır.¹⁹⁵ Bu duruma Türkiye basınına da ekleyebiliriz.

Ağustos 2008 tarihinde devrimin 29. yıldönümüne özel yazılan makaleden bir yıl sonra Mart 2009 yılında İran İslam Devrimi'nin 30. seneyi devriyesinde derginin çıkardığı sayısında, Süleyman Arslantaş "İran İslam Devrimi'nin Otuzuncu Yıldönümü ve Hatırlattıkları"¹⁹⁶ ve Erdal Bayraktar "30. yılında İran İslam Devrimi"¹⁹⁷ isimli makalelerini kaleme almışlardır. Arslantaş ve Bayraktar makalelerinde, İran İslam Devrimi'nin oluşum sürecinden ve devrimden sonraki süreçten bahsetmektedir.

Türkiye ve İran arasında uzun bir geçmişe dayalı ilişki bulunmaktadır. Süleyman Arslantaş Aralık 2011 tarihinde yazmış olduğu "Arap Baharı Sürecinde İran ve Türkiye" isimli makalesinde 1979 tarihinden sonraki Türkiye-İran ilişkisine değinmiştir. Türkiye, İran İslam Devrimi'nin başından beri İran'la arasında büyük bir problem çıkarmamasından hatta Türkiye'nin İran'a karşı dostane yaklaşımına İran'ın karşılık vermemesinden bahsetmektedir.¹⁹⁸

Arslantaş'a göre Osmanlı Devleti döneminde Türkler, İslam'ın merkezi gücü olarak kabul görmekteydi. İran basınının Tayyip Erdoğan için Osmanlı hayalleri kuruyor şeklinde haber yapması İran'ın tutumuna örnek verilebilir. İran'ın, Osmanlı Devleti'nin gücünün zirvede

---

¹⁹⁴ Bera, "İran Devrim Çiçekleri Solmadı", 8-9.

¹⁹⁵ Süleyman Arslantaş, "Niçin İran?", *Genç Birikim Dergisi* 11 (Ağustos 2008), 10-12.

¹⁹⁶ Süleyman Arslantaş, "İran İslam Devrimi'nin Otuzuncu Yıldönümü ve Hatırlattıkları", *Genç Birikim Dergisi* 118 (Mart 2009), 7-10.

¹⁹⁷ Erdal Bayraktar, "30. yılında İran İslam Devrimi", *Genç Birikim Dergisi* 118 (Mart 2009), 10-12.

¹⁹⁸ Süleyman Arslantaş, "Arap Baharı Sürecinde İran ve Türkiye", *Genç Birikim Dergisi* 151 (Aralık 2011), 9.

olduğu dönemden beri Osmanlı takıntısı vardır. Arslantaş makalesinde bu takıntının günümüze kadar devam ettiğini işlemiştir.¹⁹⁹

Arslantaş, Eylül 2012 tarihinde yazmış olduğu “Türkiye ve İran'a Yakışan 'Adil Devlet-Hakem Devlet' Olmaktır” isimli makalesinde, Türkiye'nin İran'a karşı ılımlı bir tavır takınmasını fakat buna karşı İran'ın İslam Devriminden sonra evrim geçirmiş bir şekilde hareket etmesini konu edinmiştir. İslam Devleti'nin Hz. Ömer'in tanımına göre adil ve hakem bir devlet olması gerekirken İran bu tanıma uymuyor. Oysaki yazarın makalenin başlığında belirttiği gibi Türkiye ve İran'a yakışan adil ve hakem devlet olmaktır.²⁰⁰

Genç Birikim dergisinin, Ayetullah Humeyni'ye ve İran İslam Devrimi'ne oldukça önem verdiği görülmektedir. İran İslam Devrimi'ni yıldönümlerine özel yazılar yazarak verdiği önemi göstermiştir. Akademik bir üslup benimser tarzda yayınlar yapmaya çalıştığı için meselenin farklı yönlerine de vurgu yapan yazılara yer vermiştir. Devrim sonrası yakın dönemdeki yazılarda daha ziyade müspet yazılar dikkat çekerken zaman geçtikçe olayın boyutu değişmeye başlamıştır. Özellikle Arap Baharı'yla birlikte Türkiye ile İran'ın çıkar çatışmasına girmesi İran'a ve Devrim'e yönelik eleştirilerin artmasına neden olmuştur. Örneğin, Süleyman Arslantaş'ın İran ve Türkiye ilişkileri ile ilgili yazmış olduğu birden fazla makalesinde genel olarak Türkiye ve İran arası ilişkilerde zaman zaman İran'ı suçlamış ve Türkiye'yi desteklemiştir.

2.3.3. Umran

- Yayınlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 1993-2016 / İstanbul
- Derginin Sahibi: Abdullah Yıldız
- Yazı İşleri Müdürü: Cevat Özkaya

Umran dergisi, İstanbul'da 1993 yılında Abdullah Yıldız'ın sahipliğinde yayın hayatına başlamış ve 2016 yılına kadar yayınlanmaya devam etmiştir. İlk yıl üç aylık, ikinci yıl iki aylık periyotlarla yayıncılık yapan dergi toplamda 268 sayı yayınlamıştır.

Mesut Karaşahan'ın 2007 yılının Şubat ayında *Umran* dergisinde yayınlanan “Şii-Sünni Kavgası Zillate Açılan Kapı” isimli makalesinde, Müslümanların yapmış olduğu mezhep

---

¹⁹⁹ Arslantaş, “Arap Baharı Sürecinde İran ve Türkiye”, 9-10.

²⁰⁰ Süleyman Arslantaş, “Türkiye ve İran'a Yakışan 'Adil Devlet-Hakem Devlet' Olmaktır”, *Genç Birikim Dergisi* 160 (Eylül 2012), 8-11.

kavgaları sonucunda Batı'nın mutlu olduğunu dile getirmiş ve özellikle "kardeş kavgasından Haçlılar memnun" alt başlığı altında bu konuya değinmiştir.²⁰¹

İranlı yetkililerin, Irak lideri Saddam Hüseyin'in idamını alkışlar görünen tavrı ve Mukteda es-Sadr'ın idama gizlice iştirak ettiğine dair söylentiler Sünni camiada Şia'ya karşı bir tavır meydana getirmiştir. Karaşahan'a göre, bu atmosferden de başta Amerika olmak üzere Batı faydalanmıştır. Yazar makalesinde son olarak "kardeş kavgası haramdır" diyerek Müslümanların kardeş olduğuna değinmiştir. Müslümanların mezhep kavgası yaparak Batı'nın tuzağına düşmemesi gerektiğini dile getirmiştir.²⁰²

Derginin bir başka yazarı Tefik Emin ise direkt Devrim ve onun sonuçlarıyla ilgili bir yazı kaleme almıştır. 2009 yılının Temmuz ayında "İran'da Devrim-Karşı Devrim ve Devrimbaz Hayaller" isimli makalesinde İran'da 12 Haziran seçimlerinden sonra gerçekleşen protestolar, ölümler ve tüm göstergeler üzerine süren hayallerin hepsi ülkenin tarihinde yatmakta olduğunu dile getirmiştir.²⁰³

Emin'e göre İran'ın yönetim sistemine ve özgürlük karşıtı faaliyetlerine karşı olabilir hatta itibar etmeyebiliriz; fakat ötekileştirme yapmamalıyız. İran'ı en çok anlamaya çalışan Türkiye'de bile İran ötekileştirme harekâtına maruz kalmıştır. İran'ın dini liderine reva görülen karikatürlerin ve yorumların oldukça azının, reformcu olarak anılan kişilere yapılması, Batı'nın İslam'ı ve dini eleştirmek amacıyla yaptığı politikalarından sadece bir tanesidir.²⁰⁴

M. Kürşat Atalar ise 2012 yılının Mayıs ayında yazmış olduğu "Ayetullah Humeyni Devrim Önderi ve Şiiliği İçerden Dönüştüren Fakih" isimli makalesinde İran İslam Devrimi lideri Ayetullah Humeyni'yi ele almıştır. Atalar, makalesinde İmam Humeyni'yi Şiiliğe özellikle velayet-i fakih ve takiyye anlayışlarına yeni kazanımlar getirmiş bir âlim, kabiliyetli politikalarıyla o dönemin süper gücüne kafa tutan ve Şiiliği içerden dönüştüren bir fakih olarak tanımlamıştır.²⁰⁵

Atalar, makalesinde, Ali Şeriatî ile İmam Humeyni'yi karşılaştırmıştır. Ona göre Ali Şeriatî resmî olarak dinî eğitim almamış, sorgulamayı seven ve her şeyi sorgulayan, İran'da

---

²⁰¹ Mesut Karaşahan, "Şii-Sünni Kavgası Zillete Açılan Kapı", *Umran Dergisi* 150 (Şubat 2007), 25.

²⁰² Karaşahan, "Şii-Sünni Kavgası Zillete Açılan Kapı", 26-27.

²⁰³ Tefik Emin, "İran'da Devrim-Karşı Devrim Devrimbaz Hayaller", *Umran Dergisi* 179 (Temmuz 2009), 7.

²⁰⁴ Emin, "İran'da Devrim-Karşı Devrim Devrimbaz Hayaller", 8.

²⁰⁵ M.Kürşat Atalar, "Ayetullah Humeyni Devrim Önderi ve Şiiliği İçerden Dönüştüren Fakih", *Umran Dergisi* 213 (Mayıs 2012), 60.

görüşleri hâlâ insanları özellikle gençleri etkileyen önemli bir kişidir.²⁰⁶ İmam Humeyni ise Devrimden sonra İran İslam Devleti'nin dinî lideri olmuş bir Şii fakihdir. Şiiliğin temel prensiplerini sorgulamamıştır ve temel Şia kavramlarına bağlıdır. Humeyni sadece bu kavramları yenilemiştir.²⁰⁷

Sonuç olarak yazar, makalede, İmam Humeyni'nin hem İslam hem de yirminci yüzyıl siyasal tarihinin önemli simalarından biri olduğunu ve liderliğinde gerçekleşmiş olan Devrim'in büyük bir tarihsel ve siyasal olay olduğunu dile getirmiştir. Fakat Atalara göre Humeyni'nin asıl önemi İslam Devrimi'nin lideri olması değil Şiiliği içeriden dönüştüren bir fakih olmasından dolayıdır.²⁰⁸ Yazar, makalesinde, İran İslam Devleti'nin hem kurucusu hem de dinî lideri olan İmam Humeyni'yi, görüşlerini ve yapmış olduğu tüm icraatları desteklemiş ve doğru olduğunu savunmuştur.

Derginin yazarlarından Öner Buçukcu ise 2012 yılının Haziran ayında yayınlanan "Şii Hilali, Sünni Dolunayı, Amerikan Rüyası: Türkiye-İran İlişkileri ve Bölgenin Geleceği" isimli makalesinde İslam Devrimine, Şii Sünni ilişkilerine ve bu iki mezhebe mensup olan Türkiye-İran ilişkilerine değinmiştir.²⁰⁹

Öner Buçukcu'ya göre İmam Humeyni, İslam Devriminden sonra Şii-Sünni ayrımı yapmamış İslâm'ın birleştiriciliğine vurgu yapan bir söylemle Ortadoğu'ya yönelmiştir. Bu durumun amacı İran'ın Ortadoğu coğrafyasına açılımına zemin hazırlamaktır. İran rejimi, sınırlarını genişletmezse devrimin geleceğinin tehlike arz ettiğini düşünüyordu. Fakat Şiiler ile Sünniler arasındaki anlaşmazlık İran'ın Ortadoğu projesini engellemiştir.²¹⁰ Buçukcu makalesinde, ayrıca Batının başta Suriye olmak üzere diğer İslam devletlerine yönelik politikalarını da dile getirmiş ve bu politikaları katliam olarak nitelendirmiştir. Şii-Sünni çatışması olasılığı, Şii hilali tartışmaları ve Türkiye-İran ilişkilerinin geleceğinin diğer İslam ülkelerini de etkilediğini dile getirmiş ve bu sıkıntıların düzeltilmesi durumunda katliam olarak nitelendirdiği olayların da zamanla düzeleceğini umut etmiştir.²¹¹

Asım Öz'ün 2012 yılının Kasım ayında *Umran* dergisinde "Bir İslam Ütopyası: Ali Şeriatî'nin Bir Siyasetçi Olarak Biyografisi" isimli kitabın yazarı Ali Rahnama ile Ali Şeriatî'nin felsefi,

---

²⁰⁶ Asım Öz, "Ali Rahnama: 'Şeriatî, İran'da tabu haline gelmiş konulardan biridir. Ya kendisine hayran olunur ya da şeytanla bir tutulur.\"", *Umran Dergisi* 219 (Kasım 2012), 78-87.

²⁰⁷ Atalar, "Ayetullah Humeyni Devrim Önderi ve Şiiliği İçerden Dönüştüren Fakih", 62.

²⁰⁸ Atalar, "Ayetullah Humeyni Devrim Önderi ve Şiiliği İçerden Dönüştüren Fakih", 65.

²⁰⁹ Öner Buçukcu, "Şii Hilali, Sünni Dolunayı, Amerikan Rüyası: Türkiye-İran İlişkileri ve Bölgenin Geleceği", *Umran Dergisi* 214 (Haziran 2012), 4-9.

²¹⁰ Buçukcu, "Şii Hilali, Sünni Dolunayı, Amerikan Rüyası: Türkiye-İran İlişkileri ve Bölgenin Geleceği", 5-6.

²¹¹ Buçukcu, "Şii Hilali, Sünni Dolunayı, Amerikan Rüyası: Türkiye-İran İlişkileri ve Bölgenin Geleceği", 6-9.

siyasi ve entelektüel dünyası hakkındaki düşünceleri üzerine yapmış olduğu bir röportaj yer almaktadır.²¹²

1977 yılında vefat eden Ali Şeriatî, İran İslam Devrimi ile aynı tarihlerde tanınmaya başlamıştır.²¹³ İran'da şehit doktor diye anılan Şeriatî,²¹⁴ Devrim ve Şiilik üzerine tabu haline gelmiş bir kişiliktir.²¹⁵ *Umran* dergisi bu makalesinde Ali Şeriatî'ye ve fikirlerine saygı duyan Ali Rahmena ile bir söyleşi yapmıştır. Bu vesileyle Asım Öz "ya kendisine hayran olunur ya da şeytanla bir tutulur" denilen Ali Şeriatî'yi bizlere doğru anlatmaya çalışmıştır.

Umran dergisinin Kasım ayındaki aynı sayısında M. Önal Mengüşoğlu ise; "Huzur Bozan Hayalperest Ali Şeriatî" başlığı altında Ali Şeriatî'yi eleştirmiştir.²¹⁶ Buradan yola çıkarak *Umran* dergisinde Ali Şeriatî ile ilgili farklı görüşlere yer verildiğini söylemek mümkündür.

Umran dergisi, İran İslam Devriminden sonra kurulan İslam Devletini ve Lideri Ayetullah Humeyni'yi önemsemiş ve derginin diğer yazarları da makalelerinde çoğunlukla olumlu yönde bir yaklaşım sergilemişlerdir. Dergi, İran İslam Devrimi'nin baş düşünürü olarak kabul edilen Ali Şeriatî ile Devrimin lideri Ayetullah Humeyni'ye birçok makalesinde yer vermiştir. Bu makalelerin çoğu müspet bir görüntü arz etse de bazıları eleştirel bir yaklaşımla yazılmıştır. Temelde bilimsel bir yaklaşım içerisinde olduğu görülmektedir. İran, İran Devrimi ve Şiilik meselelerine ilgisi fazladır. Son dönemlerde Ortadoğu'da yaşanan gelişmeleri de dikkate alarak mezhep çatışmasından kaynaklanan ve İran'la Türkiye arasında sorun oluşturacak birtakım gelişmeleri gündeme taşıyıp yapıcı çözümler önermesi de dikkat çekmektedir.

2.3.4. Vuslat

- Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 2002-2016 / İstanbul
- Derginin Sahibi: Salim Kocukçu
- Yazı İşleri Müdürü: Ahmet Gürbüz

---

²¹² Öz, "Ali Rahmena: 'Şeriatî, İran'da tabu haline gelmiş konulardan biridir. Ya kendisine hayran olunur ya da şeytanla bir tutulur.'", 74.

²¹³ Subaşı, "Ali Şeriatî", 37/579.

²¹⁴ Subaşı, "Ali Şeriatî", 37/579.

²¹⁵ Öz, "Ali Rahmena: 'Şeriatî, İran'da tabu haline gelmiş konulardan biridir. Ya kendisine hayran olunur ya da şeytanla bir tutulur.'", 75.

²¹⁶ M. Önal Mengüşoğlu, "Huzur Bozan Hayalperest Ali Şeriatî", *Umran Dergisi* 219 (Kasım 2012), 88-92.

Vuslat dergisi 2002 yılında yayın hayatına başlamış ve 2016'ya kadar yayımlanmaya devam etmiştir. Salim Kocukçu'nun sahipliğini yaptığı *Vuslat* dergisi aylık bir dergi olarak toplamda 186 sayı olarak yayımlanmıştır.

Derginin yazarlarından Hamza Er, Mart 2008'de Devrim'in 29. yılında *Vuslat* dergisinde "İran İzlenimlerimi" kaleme almıştır. Er, yazmış olduğu izlenimlerinde, İran rejimini savunmuş ve politikalarını haklı görmüştür.²¹⁷

"İran'da baskı var" sözünü vurgulayan Er, özgürlük kavramının üstünde durmuş ve özgürlüğü Batı'ya özentisi olarak düşünmemek gerektiğini dile getirmiştir. Er'e göre özgürlük, Batı'nın değerlerine göre yaşamak değil Müslüman bir toplumun değerlerine göre yaşamaktır. Bu tanıma göre, İran rejiminin halka yaptığı baskı olarak adlandırılan yaptırımlar, halkın İslami rejiminin kabul görmesi ve İslam Devrimi'nin kazanımlarının elden gitmemesi için gerçekleştirilmiştir.²¹⁸

Er, makalesinde İran basınına da değinmiştir. İran'da bulunan devlet kontrolünde tek yayın olan Radyo ve Televizyon Kurumu (İRİB) ile bir zamanlar Türkiye'de tek kanal olan TRT'nin karıştırılmaması gerektiğini ve İRİB'in TRT'den daha fazla yayın kanalının ve programlarının olduğunu savunmuştur. Bu programların temelini ise insan oluşturmaktadır. Er'e göre İran, derdini anlatma mücadelesi vermektedir.²¹⁹

Makalede üzerinde durulan bir diğer husus ise İran'da kadınların örtünmesi meselesidir. Er, burada da Türkiye ile İran arasında karşılaştırma yapmıştır. Bu karşılaştırmaya göre, İran'daki kadınlar Türkiye'deki kadınlardan daha aktif bir şekilde hayatın içerisinde rol alıyorlar. Er, bu karşılaştırmadan yola çıkarak örtünmenin kadını hayattan soyutlamadığını savunmuştur. İran yönetimi halkının en güzel şekilde hicap bilincini anlaması için mücadele etmiştir.²²⁰

Derginin bir başka yazarı Ahmet Varol ise 17 Eylül 2011 Cumartesi günü İRİB salonunda düzenlenen ve elli altı farklı ülkeden yedi yüz kişinin katıldığı İslami Uyanış konferansına katılmış ve konferansta geçen konuşmaları makalesinde ele almıştır. Ona göre İran, Suriye konusundaki tutumundan dolayı eleştiriler almıştır. Bu yüzden bu konferans İran'ın imajını düzeltme amacı da taşımaktadır.²²¹

---

²¹⁷ Hamza Er, "Devrimin 29. Yılında İran İzlenimleri", *Vuslat Dergisi* 81 (Mart 2008), 38.

²¹⁸ Er, "Devrimin 29. Yılında İran İzlenimleri", 38.

²¹⁹ Er, "Devrimin 29. Yılında İran İzlenimleri", 39-40.

²²⁰ Er, "Devrimin 29. Yılında İran İzlenimleri", 38-39.

²²¹ Ahmet Varol, "İslami Uyanış Konferansı", *Vuslat Dergisi* 124 (Ekim 2011), 52-53.

Konferansta Ali Hamaney, açılış konuşmasında Müslümanları tehlikelere karşı uyanık olmaya çağırılmış ve İslami Uyanış üzerinde durmuştur. Ayrıca konferansta Suriye’de Beşşar Esed rejimine karşı gerçekleştirilen başkaldırının da bir İslami Uyanış olduğu dile getirilmiştir.²²² Hamaney’den sonra birinci oturumun ilk konuşmacısı Sudan’ın eski başbakanı Sadık el-Mehdi olmuştur. El-Mehdi ise, güçlerin birleştirilmesi üzerine çağrıda bulunmuş ve konferans böyle devam etmiştir. Varol’a göre konferans tamamen siyasi bir içeriğe sahiptir.²²³

Yukarıda da görüldüğü gibi *Vuslat* dergisinde İran Devrimiyle alakalı iki makale dikkatimizi çekmiştir. Birincisi olan Hamza Er’in makalesi Devrim’den uzun bir süre sonra yazılmasına rağmen sonuçları açısından olaya oldukça müspet yaklaşmış gözükmektedir. İran rejimi ile ilgili savunmacı bir yaklaşıma sahiptir. Hatta makalenin bazı yerlerinde İran ile Türkiye karşılaştırılmış ve burada Türkiye’yi eleştirmiş, İran’ı ise övmüştür. Ondan epeyce bir zaman sonra Ahmet Varol tarafından kaleme alınan yazı ise eleştiri mahiyetinde değerlendirilebilir. Entelektüel yönü ağırlıklı dergilerde farklı kanaatleri taşıyan yazıların olması olağan kabul edilebilir.

2.3.5. İktibas

- Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 1981-2016 / Ankara
- Derginin Sahibi ve Başyazar: Ercümend Özkan
- Yazı İşleri Müdürü: Erhan Aktaş, Hüseyin Alan, Hüseyin Bülbül

İktibas dergisi, 1981 yılında yayın hayatına başlamış ve 2016’ya kadar yayımlanmaya devam etmiştir. Ercümend Özkan’ın sahipliğini yaptığı, iki haftada bir yayımlanan ve Ocak 1985 tarihli 97. sayısından itibaren aylık periyotlarla yayımlanmaya devam eden derginin toplamda 456 sayısı bulunmaktadır. Medeniyet, adalet ve nizam ifadelerine dair mühim tartışmaların olduğu dergide, modern çağda aidiyet, kimlik, kadın ve dinî yaşam gibi konulara da sıklıkla değinilmiştir.

İktibas dergisinin 1 Ekim 1982 tarihli sayısında yer alan “İşte Yeni İran” isimli makalede İran’ın İslam Devrimi’nden sonraki yaşantısı ele alınmıştır. Yazar İran’da; kadınlar, çocuklar ve yaşlılar arasında sürekli savaşın konuşulduğunu ve halkın çoğunluğunda silah olduğunu

---

²²² Varol, “İslami Uyanış Konferansı”, 53.

²²³ Varol, “İslami Uyanış Konferansı”, 53.

gözlemlemiştir. Ona göre İran halkı kendini yeni bir toplumun insanları olarak görmekte olup üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmeye çalışan bir bilince sahiptir.²²⁴

Türkkaya Ataöv, 15 Mayıs 1984 tarihinde yayımlanan “İran ile Aramızı Bozmak İstiyorlar” isimli makalesinde, Türkiye ve İran’ın ticaret ilişkilerine ve dostluğuna vurgu yapmıştır. Ataöv, bu dostluğu bozmak isteyen kişiler olduğunu söyleyerek iki devleti de uyarmıştır. Ayrıca İran’la yapılan ticari anlaşmalar üzerinde durmuştur. Devrimden önce İran’a büyük ölçüde mal satan tek devletin Türkiye olduğunu belirtmiştir.²²⁵

Haziran 1985 tarihinde çıkan sayıda İran İslam Devleti Cumhurbaşkanı Ali Hamaney’in Şii Sünni ayrımına karşı olduğu vurgulanmıştır. Hamaney, Şii ve Sünni Müslümanların tartışmaması gerektiğini ve aralarında sorun olmadığını dünyaya gösterilmesi gerektiğini söylemiştir.²²⁶

İktibas dergisinin, Aralık 1989 tarihli sayısında yer alan “Türkiye İran mı Olacak?” isimli yazıda Humeyni’nin Türkiye’de de etkisinin arttığı vurgulanmakta ve bunun için önlem almak gerektiğine dikkat çekilmektedir.²²⁷ Aynı dergide yer alan başka bir yazıda ise Türkiye’de tarikatların aktif bir şekilde insanlara ulaştığı, bu sebeple de Türkiye’nin İran’a benzemediğine vurgu yapılmaktadır. Eğer tarikatlar olmasa Türkiye’nin de İran gibi olacağı ifade edilmektedir.²²⁸

İran İslam Devrimi’nden sonra yaklaşık on yıllık bir süre içerisinde yazılan yazıların daha ziyade bekle gör politikası izlediği ve aynı zamanda yapıcı birtakım analizler içerdiği anlaşılmaktadır. Fakat zamanın geçmesiyle birlikte Devrim sonuçlarının daha net görülmeye başladığı değerlendirilmelerinin yapılmaya başladığını görüyoruz. Bu çerçevede Burak Bircan, Temmuz 2001’de yazdığı “İran’da Devrim Kan Kaybediyor” isimli makalesiyle Devrimin etkisinin azaldığına değinmiştir.²²⁹ Akif Emre’nin Ağustos 2015 tarihli sayıda yer alan “İran Kazandı, Devrim Kaybetti” isimli makalesi sanki Bircan’ın makalesinin devamı niteliğindedir. Bu iki makale devrimin etkisinin azaldığını kanıtlar niteliktedir.²³⁰

Neticede *İktibas* dergisi, özellikle sonraki sayılarında İran İslam Devrimi’nden sonraki dönemin üzerinde durmuştur. Yazarlar yazılarının neredeyse tamamında devrimin etkisini

²²⁴ *İktibas Dergisi*, “İşte Yeni İran”, *İktibas Dergisi* 2/43 (01 Ekim 1982), 8-9-25.

²²⁵ Türkkaya Ataöv, “İran ile Aramızı Bozmak İstiyorlar”, *İktibas Dergisi* 4/82 (15 Mayıs 1984), 27.

²²⁶ *İktibas Dergisi*, “İran, Şii:Sünni Ayrımına Karşı”, *İktibas Dergisi* 5/102 (Haziran 1985), 10.

²²⁷ *İktibas Dergisi*, “Türkiye İran mı Olacak?”, *İktibas Dergisi* 7/131-132 (Aralık 1989), 28.

²²⁸ *İktibas Dergisi*, “Tarikatlar Olmasaydı Türkiye İran’a Dönerdi.”, *İktibas Dergisi* 7/131-132 (Aralık 1989), 42.

²²⁹ A. Burak Bircan, “İran’da Devrim Kan Kaybediyor!”, *İktibas Dergisi* 19/271 (Temmuz 2001), 16-17.

²³⁰ Akif Emre, “İran Kazandı, Devrim Kaybetti”, *İktibas Dergisi* 35/440 (Ağustos 2015), 67-68.

kaybettiğini dile getirmektedir. Ayrıca dergideki yazılarda Humeyni'nin ve devrimin Türkiye'ye etkisi konusunda da endişe duyulduğu anlaşılmaktadır.

2.4. Akademik Dergiler

2.4.1. Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi

- Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 2014-Günümüz / Sakarya
- Yayıncı: Sakarya Üniversitesi

Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi 2014 yılından beri yayın hayatına devam etmektedir. Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü tarafından Haziran ve Aralık olmak üzere yılda iki sayı yayınlamakta olan uluslararası akademik bir dergidir. Son zamanlarda Ortadoğu'da yaşanan olayların Türkiye'yi de yakından etkilemesi bu tür yayınlara ihtiyacı artırmıştır. Aslında "İslamcı Dergiler" başlığı adı altında ele alınabilecek bir dergi değildir. Fakat Türkiye'deki İran İslam Devrimi analizlerinde bir seviyeyi ifade ettiği için ona da yer verme gereği duyduk.

Derginin yazarlarından Fatih Tiryaki ve Serkan Balkan, 1 Aralık 2014 tarihinde yayımlanan "İran Mitolojisinin İslam Devrimindeki Rolü & Humeyni ve Şah'ın Söylemlerinin Analizi" isimli makalelerinde, Humeyni'nin karizmatik kişiliğiyle kendinden ilmî olarak daha üstün kişilerin de önüne çıkarak İran'ın efsanesi haline geldiğini söylemektedir.²³¹

Tiryaki ve Balkan, İran halkının Humeyni'yi hala önemli bir konumda görmekte olduğunu düşünmektedir. Humeyni, İran halkını Şah'ın zalimliğinden kurtarmış olup yeni bir kurtarıcı gelene kadar halkın nazarında her zaman kurtarıcı olarak önemli bir konumda kalmaya devam edecektir.²³²

Bir başka yazıda İsmail Sarı ise 18 Eylül 2015 tarihinde "1979 Devrimi Sonrası İran'ın Rejim Paradigması ve Dış Politika Yönelimleri" isimli makalesinde, 1979 İran İslam Devriminden sonra İran'ın dış politikasını yapısalcı realist perspektiften açıklamaya çalışmıştır. Fakat yazar, İran'ın rejimle ilgili paradigması genel olarak objektif bir analiz yapılamayacağını bu

²³¹ Fatih Tiryaki - Serkan Balkan, "İran Mitolojisinin İslam Devrimindeki Rolü & Humeyni ve Şah'ın Söylemlerinin Analizi", *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 1/2 (01 Aralık 2014), 108.

²³² Tiryaki - Balkan, "İran Mitolojisinin İslam Devrimindeki Rolü & Humeyni ve Şah'ın Söylemlerinin Analizi", 110.

yüzden de İran dış politikasının gerçekçi bir değerlendirmeye tabi tutulamayacağını savunmaktadır.²³³ Yazara göre, Devrim'den sonra İran'ın karar alıcı heyeti uluslararası ilişkilerde rasyonalist ve pragmatist bir tavır benimsemiştir. İran, İslami tüm söylemlerine rağmen dış politikasında laik bir devlet gibi hareket etmiştir.²³⁴

Nail Elhan, 31 Aralık 2016 tarihinde yayımlanan "İran Devrimi'nin Türkiye'de Yansımaları: "İrancılık" ve "İrancı" İslamcılık" isimli makalesinde, İran İslam Devrimi'nin Türkiye'deki İslamcılık hareketleri ve kişiler üzerindeki etkisini ele almıştır. İrancılık ve İrancı İslamcılık kavramları bir dönem gururlanma, başka bir dönem ise suçlama terimleri olarak kullanılmıştır. Buradan da Türkiye'de İran İslam Devriminden olumlu ve olumsuz olarak etkilenen bazı kesimler olduğunu çıkarabiliriz.²³⁵

Elhan'a göre Devrim'den sonra İran İslam Cumhuriyeti'nin kurulması, Türkiye Cumhuriyeti'nin laiklik anlayışına bir tehdit olmuştur ve Türkiye İran ilişkileri başka bir boyuta ulaşmıştır. Devrim Türkiye'de bulunan İslamcıların heyecanlanmasına vesile olmuş ve farklı düzeylerde tartışmalar çıkmaya başlamıştır.²³⁶

Neticede *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Sakarya Üniversitesi tarafından Ortadoğu'da gelişen gelişmeleri bir yayın altında toplayan akademik bir yayındır. Humeyni ve İran İslam Devrimiyle ilgili akademik araştırma yapan akademisyenler makalelerini tamamen tarafsız bir şekilde ele almışlardır. Ayrıca dergide Devrim'den sonra İran Devleti ve Türkiye ile ilişkisini de objektif olarak değerlendiren yazılar bulunmaktadır.

2.4.2. İran Çalışmaları Dergisi

- Yayımlandığı Yıllar ve Basım Yeri: 2017-Günümüz / DergiPark
- Yayıncı: Ahmet Yeşil

Türkiye'de yayınlanan dergiler arasında İran'a özgü çalışmaları olan müstakil tek dergidir. Son zamanlarda özellikle Arap Baharı'ndan sonra Türkiye'nin Ortadoğu'ya ve diğer İslam ülkelerine yönelik artan ilgisinin bir sonucu olarak yayın hayatına girdiği anlaşılmaktadır. Yazarları arasında başta İranlı olmak üzere pek çok yabancı araştırmacı bulunmaktadır.

---

²³³ İsmail Sarı, "1979 Devrimi Sonrası İran'ın Rejim Paradigması ve Dış Politika Yönelimleri", *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 2/1 (18 Eylül 2015), 99-110.

²³⁴ Sarı, "1979 Devrimi Sonrası İran'ın Rejim Paradigması ve Dış Politika Yönelimleri", 129.

²³⁵ Elhan, "İran Devrimi'nin Türkiye'de Yansımaları: 'İrancılık' ve 'İrancı' İslamcılık", 30-33.

²³⁶ Elhan, "İran Devrimi'nin Türkiye'de Yansımaları: 'İrancılık' ve 'İrancı' İslamcılık", 52-53.

Akademik yazılara önem vermektedir. Önceki dergiye benzer gerekçelerle bu dergiye burada yer verdik.

İran Çalışmaları Dergisi 2017 yılından beri yayın hayatına devam etmektedir ve yayıncısı Ahmet Yeşil'dir. Dergi, Haziran ve Aralık olmak üzere yılda iki sayı yayınlamaktadır. Dergiye İran ile ilgili; tarih, siyaset, ekonomi politikaları, sosyal politikalar, toplumsal çalışmalar, din ve mezhep çalışmaları, sanat ve edebiyat alanlarındaki yazılar kabul edilmektedir.

Coğrafi konum itibarıyla Türkiye ile İran Devletinin komşu devletler olduğu bilinmektedir. Bu sınır komşuluğu bazı politik sorunları da beraberinde getirmektedir. Fikret Birdişli ve Merve Gören 30 Aralık 2017 tarihinde "Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi Bağlamında Türkiye-İran Arasında Göç ve Sınır Güvenliği" isimli makalesiyle bu sorunlara değinmiştir. Makalede, Türkiye ve İran arasındaki sınır güvenliği sorunları ve bazı yasadışı faaliyetlere değinmiştir.²³⁷

İran İslam Devrimi'nden sonra İranlı kadınların durumu sürekli gündemi belirleyen etkenlerden biri olmuştur. Müştak El-Hılo'da, 30 Haziran 2020 tarihinde yazmış olduğu "İran Eşitlikçi Kadın Hareketleri Perspektifinden Kadın Meselesi'nin Açıklanması" isimli makalesinde, İran kadınlarının toplumdaki konumlarına değinmiştir. İran'da kadın ve erkek arasında kanuni, istihdam, siyasi katılım, eğitim vb. birçok yönden eşitsizlik olduğunu belirtmiştir. Yazar bu eşitsizliğin kültürden kaynaklandığını düşünmektedir.²³⁸ Yazara göre günümüzdeki İran'da toplumun kadınsı ve erkeksi olarak bölünmesi eşitsizliğe sebep olmaktadır. Eğitimde kız ve erkeklerin ayrı yerlerde ders işlemesi ve ders kitaplarının farklı olması da toplumdaki eşitsizliğe örnektir.²³⁹

Pouneh Abdollahifard, 31 Aralık 2020 tarihinde yayımlanan "İran'da Feminizmin Gelişimi" isimli makalesinde kadın hakları, cinsiyet eşitliği gibi konulara değinmiştir.²⁴⁰ İran İslam Devriminde halk arasında ayırım olmaksızın bir güç birliği olmuştur. Fakat Devrim'den bir süre sonra kadınlar tekrar geri plana itilmiş ve cinsiyet ayrımcılığı başlamıştır. 1980-1988 yılları arasında gerçekleşen İran-İrak savaşı sırasında kadın tekrar ön plana çıkmıştır. Bu savaş, kadının toplumda yer edinebilmesi için ilk adım olmuştur.²⁴¹ Şeyma Merve Tandoğan

---

²³⁷ Fikret Birdişli- Merve Gören, "Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi Bağlamında Türkiye-İran Arasında Göç ve Sınır Güvenliği", *İran Çalışmaları Dergisi* 1/2 (30 Aralık 2017), 11-38.

²³⁸ Müştak el-Hılo, "İran Eşitlikçi Kadın Hareketleri Perspektifinden Kadın Meselesinin Açıklanması", *İran Çalışmaları Dergisi* 4/1 (30 Haziran 2020), 151-153.

²³⁹ Müştak el-Hılo, "İran Eşitlikçi Kadın Hareketleri Perspektifinden Kadın Meselesinin Açıklanması", 175-176.

²⁴⁰ Pouneh Abdollahifard, "İran'da Feminizmin Gelişimi", *İran Çalışmaları Dergisi* 4/2 (31 Aralık 2020), 351-384.

²⁴¹ Abdollahifard, "İran'da Feminizmin Gelişimi", 372-373.

31 Aralık 2021 tarihinde “İran’da Kadın Hareketleri: Beyaz Çarşamba Hareketi Örneği” isimli makalesiyle, İran’da kadın meselesini tekrar gündeme getirmiştir.²⁴²

Kübra Yılmaz, 30 Haziran 2021 tarihinde yayımlanan “İran Siyasal Kültüründe Şia: Devrimden Günümüze İran Siyasetinde Şiiliğin Etkisi” isimli makalesinde, İran İslam Devrimi’yle birlikte Şii mezhep anlayışının İran’ın iç ve dış politikasında etkisi olduğuna değinmiştir.²⁴³ İran bölgedeki tek Şii ülke olması vesilesiyle Şii mezhebinin canlanmasına büyük katkı sağlamıştır. Bu durum Türkiye’nin de içinde olduğu Sünni grupları endişelendirmiştir.²⁴⁴

İran Çalışmaları Dergisi, İran ile ilgili akademik çalışmaları bir araya toplama amacıyla çıkan bir dergidir. Dergi 2017 yılında yayın hayatına başladığı için çoğunlukla yakın tarihte İran’da gerçekleşen olayları tarafsız bir şekilde gündeme getirmektedir. “Devrim’in İslam’a katkısı şeklindeki” sığ analizlerden ziyade meseleye daha güncel sosyal meselelere etkisi üzerinden yaklaşmaktadır. Kadının toplumdaki konumu ve mezhepsel ilişkiler bu yönde dikkat çeken hususlardır. 2017 yılından itibaren yayın hayatına giren bu derginin, meseleleri artık daha bilimsel tarzda ele alınması Türkiye’de dergiciliğin ulaştığı seviyenin veya olgunlaşmanın da bir göstergesidir.

---

²⁴² Şeyma Merve Tandoğan, “İran’da Kadın Hareketleri: Beyaz Çarşamba Hareketi Örneği”, *İran Çalışmaları Dergisi* 5/2 (31 Aralık 2021), 205-234.

²⁴³ Kübra Yılmaz, “İran Siyasal Kültüründe Şia: Devrimden Günümüze İran Siyasetinde Şiiliğin Etkisi”, *İran Çalışmaları Dergisi* 5/1 (30 Haziran 2021), 103-125.

²⁴⁴ Yılmaz, “İran Siyasal Kültüründe Şia: Devrimden Günümüze İran Siyasetinde Şiiliğin Etkisi”, 120.

SONUÇ

Pehlevi Hanedanlığı 1925 yılında İran'da kurulmuş ve 54 yıl iktidarda kalmıştır. Bu dönem içerisinde ülke iki şah tarafından yönetilmiştir. İlki Rıza Şah Pehlevi'dir. Rıza Şah, 1941 yılında tahtan indirilip yerine oğlu Muhammed Rıza Şah Pehlevi geçmiştir. Muhammed Rıza'nın hükümdarlığı 1979 yılında Ayetullah Humeyni önderliğinde gerçekleşen İran İslam Devrimi'yle son bulmuştur. Şah'ın Batı tarzı yönetim anlayışını istemeyen kişiler dini propagandalarla devrimi desteklemiş ve böylece İran İslam Devrimi'nde din ve siyaset birleşip tek bir araca dönüşmüştür. Bu politikaya İran halkının her kesiminden kişiler katılmıştır. İran İslam Devrimi sadece kendi içinde değil dünya basınında da büyük bir ilgi görmüştür. Türkiye de bu ülkelerden biridir.

Türkiye'de İran İslam Devrimi ve devrimden sonra kurulan İran İslam Devleti hakkındaki düşüncelerin İslamcı dergiler aracılığıyla incelendiği bu çalışmada, 1979 yılından sonra yayımlanan İslamcı dergilerde kaleme alınan yazılar incelenmiştir. Baştan sona tetkik ettiğimiz İslamcı dergilerde Devrim'le ilgili genel anlamda olumlu, olumsuz, eleştirel ve tarafsız olarak nitelediğimiz makaleler bulunmaktadır.

İncelediğimiz dergileri dört kısma ayırdık. Birinci kısımda ele aldığımız Tarikat ve Cemaat dergilerinde yedi tane süreli yayın inceledik. *Yeni Furkan*, *Fedai*, *Rihle*, *Baran* isimli dergilerin makaleleri İran İslam Devrimi'ne karşı çoğunlukla olumsuz bir tutum sergilerken *Ribat* ve *İnzar* dergisi olumlu bir tutum sergilemiştir. *Anadolu Gençlik Dergisi* ise iki farklı görüşe sahip yazılara yer vermiştir. Bu durum tarikat ve cemaatlerin İran İslam Devleti'ne karşı çoğunlukla olumsuz bir tutum sergilediğinin göstermektedir.

İkinci kısımda ele aldığımız edebi dergiler kısmında on iki dergi inceledik. Bu dergilerden *Yeniden Millî Mücadele* dergisi makalelerinde Devrim ve İran İslam Devleti ile ilgili olumsuz bir tutum sergilenirken *Girişim*, *İslam Aylık Mecmua*, *Tevhid*, *İslami Düşünce* dergileri makalelerinde olumlu bir tutum sergilenmiştir. *İslami Hareket*, *Tevhid*, *Mostar* dergilerinde Mehmet Barlas, Ali Bulaç, Taha Kılınc gibi yazarlar makalelerinde İran halkının İran İslam Devrimi'ni bir kurtuluş, Ayetullah Humeyni'yi ise bir kurtuluş lideri olarak gördüğünü belirtmişlerdir. Bununla birlikte özellikle *İslami Hareket*, *Bilgi ve Düşünce* ve *Tevhid* gibi bazı dergilerin Devrim sürecinde Türkiye gündemini Devrim lehine etkilemeye dönük dergiler olarak yayın hayatına girdikleri düşünülmektedir. Geriye kalan *Mavera*, *Bilgi ve Düşünce*, *Mostar*, *Yeni Zemin*, *Hilal* dergileri müspet bir yaklaşım sergileseler de İran İslam Devrimi'ne ve devrimden sonraki gerçekleşen olaylara karşı eleştirel bir tutum takınmışlardır.

Üçüncü kısım olarak entelektüel aktüel dergileri inceledik. Bu bölümde İran İslam Devrimi'ne ve devrimden sonra gerçekleşen olaylara *Bilgi ve Hikmet*, *İktibas* dergileri eleştirel bir yaklaşımla bakarken *Vuslat* dergisi olumlu bir tutum sergilemiştir. *Genç Birikim* ve *Umran* dergisi ise olumlu bir tutum sergilerken eleştirmeyi de göz ardı etmemişlerdir.

Son olarak dördüncü kısımda ise akademik dergileri inceledik. Bu bölümde akademik dergiler olan *İran Çalışmaları Dergisi* ve *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* İran ile ilgili olayları tamamen tarafsız bir biçimde ele almıştır.

Dergilerde Ayetullah Humeyni ile ilgili yazılarda daha çok Humeyni ve İmam sıfatları kullanılmıştır. İmam sıfatının tercih edildiği metinlerde genellikle Devrim'e yönelik olumlu bir yaklaşım görülmektedir. İmam sıfatı *İnzar*, *Girişim*, *Hilal*, *Umran*, *İslam Aylık Mecmua*, *Bilgi ve Düşünce*, *İslami Düşünce*, *Genç Birikim* dergilerinde yayımlanan makalelerde de kullanılmıştır. Yusuf Yazar, İhsan Nur, Sabahattin Zaim, İhsan Eliaçık, Sedat Bostan, Atasoy Müftüoğlu, Abdulkerim Fırat, Hikmet Coşkun, Hasan Sabaz makalelerinde İmam sıfatını kullanan yazarlardan bazılarıdır.

Genç Birikim, *Bilgi ve Hikmet*, *Girişim* dergileri İran İslam Devrimi'nin 8. Yıldönümünde özel makaleler yayımlamış ve okurlarına İran İslam Devrimi'ni unutturmamıştır. Bu makaleler Devrim'e yönelik desteğin bir hayli öne çıktığı yayınlar olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'de İslamcı dergilerde Ayetullah Humeyni, İran İslam Devrimi ve İran İslam Devleti kavramlarına sıkça rastlanılmaktadır. İran'la ilişkilerimiz bazen iyi bazen kötü olmakla birlikte bu husus çok eski dönemlere dayanmaktadır. 1979 yılında gerçekleşen İran İslam Devrimi'ni ve devrim lideri Ayetullah Humeyni'yi Türkiye'den birçok kesim desteklemiş olup bu durum en net biçimde İslamcı dergilerde de kendini göstermektedir. Toplamda bakıldığında, incelediğimiz yirmi altı dergiden altı tanesi olumsuz bir yaklaşım sergilerken on tanesi ise olumlu bir tutum göstermektedir. Geriye kalan on derginin iki tanesi tamamen tarafsız kalmışken diğer sekiz tanesi ise eleştirel bir yaklaşım sergilemekle birlikte Devrim'e karşı ise önyargılı bir tutum takınmamıştır.

İslamcı dergilerin İran İslam Devrimi, Ayetullah Humeyni ve İran İslam Devleti hakkındaki değerlendirmelerinden, Türkiye'de İran hakkında farklı kesimlerin hangi bakış açısına sahip olduğu net bir şekilde görülmektedir.

Tarikat dergilerinden, *Fedai* dergisi, İran İslam Devrimi'nin yeni başladığı dönemde yayın hayatını sonlandırmıştır. 1979 yılında yayınlanan makalelerinde olumsuz yönde bir yaklaşım görülmüştür. Dergilerin diğer beş tanesi ise 2000 yılından sonra yayın hayatına

başlamıştır. Bunlar arasında *Ribat* dergisi ise 1982 yılında başlayıp 2016 yılına kadar yayın hayatını sürdürmüştür. *Ribat* dergisinin 1989 yılında yayınlanan yazısı Ayetullah Humeyni'yi desteklemektedir. Bu dergilerden *Anadolu Gençlik Dergisi*'nin 2000 yılında yayınlanan yazısında da İran İslam Devleti'ni İslami yaşayışı benimsediği için övmüş, Türkiye'yi ise eleştirmiştir.

2006 yılında Irak Cumhurbaşkanı Saddam Hüseyin'in idamında ve sonrasında, yani 2006-2007 yıllarında Emre Bolat ve Mustafa Saka, Saddam Hüseyin'in idamından önceki vasiyet niteliğindeki "İran'a Güvenmeyin" sözünü ele almış ve İran'ı eleştirmişlerdir. Fakat aynı dönemde yazısı yayınlanan Yıldız Ramazanoğlu ise İran İslam Devrimi'ne olumlu yönde yaklaşmıştır. 2008 yılında Mustafa Özcan ise İran'ı Şiilik kavramı üzerinden eleştirirken Hasan Sabaz savunmuştur. Yani genel olarak bakıldığında 2010-2016 yılları arasında yayınlanan makalelerde İran çoğunlukla eleştirilmiştir.

Edebi dergilere gelince; incelediğimiz bu yayınlarda İran İslam Devrimi ile ilgili makalelerin 1979 ile 2016 yılları arasında olduğu dikkat çekmektedir. 1979-1980 yılları arasında yayınlanan makalelerden çoğunluğu İran İslam Devrimi'ne sempatiyle bakarken *Yeniden Millî Mücadele* dergisi olumsuz bir tutum sergilemiştir. 1980'den sonraki dönemde de Devrim'e olumlu yaklaşan yazarlar çoğunlukta olsa bile eleştiren bir kesimin olduğu da anlaşılmaktadır. Özellikle İran rejiminin Devrim'den sonraki uygulamaları ve 1980-1988 yılları arasında gerçekleşen İran-İrak Savaşı eleştiride başı çeken konular olmuştur.

Edebi dergilerde 1993-1994, İran ve Devrim tartışmalarının sakin dönemidir. Bu dönemde genellikle İran toplumunda kadının yeri ve devrim sonrası İran konuları üzerinde durulmuştur. 2003 yılında *Bilgi ve Düşünce* dergisi makalelerinde gözleme dayalı duygusalıktan uzak bir tutum sergilemiştir. 2012 yılında Kaan Dilek, İran Rejimini eleştirirken Taha Kılınc olumlu yaklaşmıştır. 2016 yılında konuyla ilgili bir makaleye yer veren *Haksöz* dergisi ise İran rejimini eleştirmiştir.

Cemaat ve tarikat dergileri ile edebi dergilerin dışında incelediğimiz entelektüel aksiyoner dergilere baktığımızda ise daha farklı bir tabloyla karşılaştık. Söz konusu dergilerde İran İslam Devrimi ile ilgili ilk makale 1982 yılında yayınlamıştır. *İktibas* dergisi bir makalesinde savaş halinde olan halkın durumunu kaleme almıştır. 1984 yılında ise Türkiye-İran ilişkileri ve dostluğuna değinirken, 1985 yılında Şii-Sünni ayrımı üzerinde durulmuştur. Cihan Aktaş, 1994 yılında yazdığı makalesinde; İran İslam Devleti'ndeki medya, basın, televizyon ve sinemayı eleştirmiştir. Sedat Bostan, 1999 yılında Ayetullah Humeyni'nin biyografisini kaleme almıştır.

Akademik dergilerde 2008 yılında yayınlanan makalelerde ise kadının örtüsü, İran-İrak Savaşı ve İran basını üzerinde durulmuştur. İran yayını İRİB ile Türkiye yayını TRT arasında karşılaştırmalar yapılmıştır. 2011-2102 yılları arasında ise Türkiye-İran ilişkileri, Şiilik ve Ali Şeriatı hakkında makaleler bulunmaktadır. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*'nde 2014 yılında Ayetullah Humeyni ile ilgili araştırma yapılırken bir sene sonra 2015 yılında İran rejimi ve dış politika üzerinde durulmuştur. 2016 yılında ise İran İslam Devrimi'nin Türkiye'ye yansımaları araştırılmıştır. 2017 yılında *İran Çalışmaları Dergisi*, Türkiye-İran Sınır güvenliği üzerinde dururken 2020 yılında İran kadını ve feminizm hakkında makaleler yayınlamıştır.

Tüm buraya kadar ifade edilenlerden yola çıktığımızda birtakım genellemeler de ifade edebiliriz. Buna göre 1978-1979 yıllarında yayınlanan İslamcı dergiler daha ziyade İran ve devrim konuları üzerinde durmuşlardır. Türkiye'de İran İslam Devrimi'ne karşı önyargılı olan kesim olsa da çoğunluk desteklemiştir. İran İslam Devrimi'ne önyargılı olan kesim, Devrim'in İslamcı kimliğini öne çıkartmıştır. Şii mezhebine mensup İran'ın Sünniler için bir tehdit olduğuna işaret etmişlerdir. 1980-1988 yılları arasında yaşanan Irak-İran Savaşı, İslam Devrimi'nden kısa bir süre sonra başlamıştır. 1980 İran-İrak Savaşı'nın başlamasıyla birlikte İslamcı dergilerde gündem değişmiştir. Türkiye'de savaş zaman zaman Sünni-Şii çatışması şeklinde gündeme gelmiştir. Savaş döneminde İran, Türkiye ile ticari ilişkilerinin zarar görmemesine dikkat etmiştir. Fakat savaştan sonra ticari ve siyasi ilişkiler bozulmuştur. Savaşın bitmesinden bir yıl sonra 1989 yılında İran İslam Devrimi lideri Ayetullah Humeyni vefat etmiştir. Bu dönemde dergiler tekrar İmam Humeyni'yi ve Devrim'i gündeme getirmişlerdir. İmam Humeyni'nin vefatıyla Türkiye-İran arasındaki ilişkiler düzelme yoluna girmiştir. Bu dönemde Türkiye'de İmam Humeyni'nin gıyabında cenaze namazı kılınmıştır.

1990 yılına gelindiğinde Körfez savaşının başlamasıyla birlikte Türkiye-İran arasındaki ilişkiler de etkilenmiştir. Türkiye sınırına yerleşen ABD ordusu İran'ı rahatsız etmiş ve Türkiye ile ilişkileri tekrar bozulmuştur. 2000'li yıllarda İslamcı dergiler çoğunlukla İran rejimini eleştiren makalelere yer vermişlerdir. Bunun dışında dergilerde Sünni-Şii çatışması, İran toplumunda kadının konumu ve İran basını konuları da ele alınmıştır. 2008 yılında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad'ı Türkiye'de misafir ettikten sonra İran ile ilişkilerimiz tekrar düzelme yoluna girmiştir. 1978 yılında devrim gündeme gelmesiyle birlikte günümüze kadar dergilerde Ayetullah Humeyni ve Ali Şeriatı'nın hayatı ve görüşlerine yer

vermişlerdir. Ayrıca dergilerde, İran İslam Devrimi, İran Rejimi, Sünni-Şii çatışmaları, Türkiye-İran ilişkileri ile ilgili makalelere de çok fazla yer verilmiştir.

KAYNAKÇA

- A. İmran. "İran ve Büyüyen Korku". *Mavera Dergisi* 3/27 (ubat 1979), 38.
- Abdollahifard, Pouneh. "İran'da Feminizmin Gelişimi". *İran Çalışmaları Dergisi* 4/2 (31 Aralık 2020), 351-384. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1399054>
- Afary, Janet-Anderson, Kevin B. *Foucault ve İran Devrimi*. çev. Mehmet Doğan. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2. Baskı., 2015.
- Aktaş, Cihan. "Devrim Sonrası Toplum ve Kadın". *Yeni Zemin Dergisi* 8 (Ağustos 1993), 46.
- Aktaş, Cihan. "İranlı Gençlerde Lümpelleşme Eğilimi". *Bilgi ve Düşünce Dergisi* 12 (Eylül 2003), 68.
- Aktaş, Cihan. "İslam Devriminin 16. Yılında İran İran'da Düşünce Özgürlüğü'nün Yeniden Tanımlanması". *Bilgi ve Hikmet Dergisi* 5 (1994), 184.
- Aktaş, Cihan. "Şirin İbadi'nin Nobel Ödülünden Hareketle: İranlı Aydınlar da Yeni Konum Arayışı". *Bilgi ve Düşünce Dergisi* 13-14 (Kasım 2003), 74.
- Algar, Hamid. "Humeyni". *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 18. İstanbul: DİB, 1988. <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/18/C18006120.pdf>
- Altın, Oktay. "İran'daki Gelişmeleri Doğru Okumak". *Haksöz Dergisi* 101 (Ağustos 1999), 33.
- Altındal, Aytunç. "İran'la Çatışma Çıkabilir". *Yeni Zemin Dergisi* 8 (Ağustos 1993), 57.
- Arslantaş, Süleyman. "Arap Baharı Sürecinde İran ve Türkiye". *Genç Birikim Dergisi* 151 (Aralık 2011), 9.
- Arslantaş, Süleyman. "İran İslam Devrimi'nin Otuzuncu Yıldönümü ve Hatırlattıkları". *Genç Birikim Dergisi* 118 (Mart 2009), 7.
- Arslantaş, Süleyman. "Niçin İran?" *Genç Birikim Dergisi* 11 (Ağustos 2008), 10.
- Arslantaş, Süleyman. "Türkiye ve İran'a Yakışan 'Adil Devlet-Hakem Devlet' Olmaktır". *Genç Birikim Dergisi* 160 (Eylül 2012), 8.
- Asaf Hüseyin. *İranda Devrim ve Karşı Devrim*. çev. Taha Cevdet. İstanbul: Pınar Yayınları, 1. Baskı., 1988.
- Atalar, M. Kürşat. "Ayetullah Humeyni Devrim Önderi ve Şiiliği İçerden Dönüştüren Fakih". *Umran Dergisi* 213 (Mayıs 2012), 96.
- Ataöv, Türkkaya. "İran ile Aramızı Bozmak İstiyorlar". *İktibas Dergisi* 4/82 (15 Mayıs 1984), 27.
- Axworthy, Michael. *Devrimci İran İslam Cumhuriyeti'nin Tarihi*. çev. Ali Karatay. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1. Baskı., 2020.
- Aydın, Metin. "İran Müslümanların 'Moskova'sı Mıdır?" *Girişim Dergisi* 4 (Ocak 1986), 12.
- Aydın, Metin. "Tek Düşman Niçin İran?" *Girişim Dergisi* 27 (Aralık 1987), 6.
- Aydın, Nurhan-Geçener, Tuba. "İslam Devrimi ve Humeyni Dönemi Türkiye-İran İlişkileri". *Modern İran Tarihi Kaçar Hanedanı'ndan İslam Devrimi'ne*. İstanbul: Selenge Yayınları, 1. Baskı., 2021.
- Baran Dergisi. "İran'dan Türkiye'ye Tehdit". *Baran Dergisi* 255 (01 Aralık 2011), 9.
- Baran Dergisi. "İran'dan Türkiye'yi Vururuz Tehdidi". *Baran Dergisi* 282 (07 Haziran 2012), 4.
- Baran Dergisi. "Tepkiler Bir Bir Artıyor: İran Yalnızlaşıyor". *Baran Dergisi* 470 (14 Ocak 2016), 13.

- Barlas, Mehmet. "Şahın Umudu Mini Etekli Genç Kızlardı". *İslami Hareket Dergisi* 2/14 (20 Nisan 1979), 3.
- Bayraktar, Erdal. "30. yılında İran İslam Devrimi". *Genç Birikim Dergisi* 118 (Mart 2009), 10.
- Bera, Abdullah. "Devrimci Devinim". *Genç Birikim Dergisi* 69 (ubat 2005), 11.
- Bera, Abdullah. "İran Devrim Çiçekleri Solmadı". *Genç Birikim Dergisi* 74-75 (Ağustos 2005), 7.
- Beyazıt, Erdem. "İran-İrak Savaşı ve Düşündürdükleri". *İslam Aylık Mecmua* 20 (Nisan 1985), 18.
- Bircan, A. Burak. "İran'da Devrim Kan Kaybediyor!" *İktibas Dergisi* 19/271 (Temmuz 2001), 16.
- Birdişli, Fikret-Gören, Merve. "Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi Bağlamında Türkiye-İran Arasında Göç ve Sınır Güvenliği". *İran Çalışmaları Dergisi* 1/2 (30 Aralık 2017), 11-38. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/419411>
- Bolat, Emre. "İran'a Güvenmeyin". *Yeni Furkan Dergisi* 10 (Ocak 2007), 8.
- Bostan, Sedat. "Çağa İslam Mührünü Vuran İmam; Ayetullah Humeyni". *Genç Birikim Dergisi* 16 (Kasım 1999), 18.
- Bozkurt, Celil. "Milliyetçi Bir Mücadele Adamı Kemal Fedai Coşkun ve Fedai Dergisi". *Türk Dünyası Araştırmaları* 102/203 (2013), 151-190. <https://www.acarindex.com/pdfs/815732>
- Buçukcu, Öner. "Şii Hilali, Sünni Dolunay, Amerikan Rüyası: Türkiye-İran İlişkileri ve Bölgenin Geleceği". *Umran Dergisi* 214 (Haziran 2012), 96.
- Budak, Hatice. "İslamcı Dergicilik: Vahdetin İçinde Bir Ses 'İslam'ın İlk Emri Oku' Dergisi". *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11/1 (02 Mart 2020). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/988795>
- Bulaç, Ali. "Hedefteki Ülke: İran İslam, Devrim ve Cumhuriyet". *Bilgi ve Düşünce Dergisi* 10-11 (Ağustos 2003), 11.
- Bulaç, Ali. "İran Halkı, İslam Ümmetinin Bir Parçasıdır!" *Tevhid dergisi* 9 (ubat 1979), 3.
- Bulaç, Ali. "İran Üzerine". *İslami Hareket dergisi* 2/13 (ubat 1979), 8.
- Bulaç, Ali. "İran'dan Türkiye'ye". *Tevhid dergisi* 10 (ubat 1979), 5.
- Bulaç, Ali. "İslam Dünyasının Öncü Kuvveti Kadın". *Tevhid dergisi* 21 (14 Mayıs 1979), 4.
- Ceyhan, Abdurrahim. "İnkılab'da Devlete". *İslami Düşünce Dergisi* 11 (ubat 1993), 8-9.
- Chelkowski, Peter-Dabashi, Hamid. *Bir Devrimi Sahnelemek İran İslam Cumhuriyeti'nde Propaganda Sanatı*. çev. Anıl Birer. İstanbul: The Kitap Yayınları, 1. Baskı, 2018.
- Coşkun, Hikmet. "İran İslam Cumhuriyeti Büyükelçisi ile İmam Üzerine". *İslami Düşünce Dergisi* 3 (Haziran 1992), 23-27.
- Cülük, Ahmet. "İran İslam Devrimi ve Ulemanın Zaferi". *Güvenlik Çalışmaları Dergisi* 20/1 (01 Haziran 2018), 87-103. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gcd/704330>
- Çağlar, Rasih. "Değişmez Gerçekler ve İran İslam İnkılabı'nın Geldiği Nokta". *Girişim Dergisi* 42 (Mart 1989), 26.
- Çiftçi, Ercan. "Sapkın Şii, Şaşkın Sosyalist, Sahte Devrimci Ali Şeriatî". *Yeni Furkan Dergisi* 55 (Aralık 2016), 50.
- Çizgen, Nevval. *İki Ülke İki Devri Türkiye İran*. İstanbul: Say Yayınları, 1. Baskı, 1994.
- Davutoğlu, Ahmet. "İran İslam Cumhuriyeti Desteklenmeli". *İslami Hareket dergisi* 2/14 (20 Nisan 1979), 9.

- Demirkilinç, Selçuk. "Psikopolitik Boyutuyla İran Devrimi". *Şarkiyat* 9/1 (30 Nisan 2017), 22-43.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sarkiat/319361>
- Dilek, Kaan. "İran'da Kazananlar ve Kaybedenler". *Mostar Dergisi* 85 (Mart 2012), 40.
- Dilipak, Abdurrahman. "İran'da Ne Oldu?" *Girişim Dergisi* 35-36 (Eylül 1988), 4.
- Dursunoğlu, Alptekin. "Yaşanan Son Gelişmeler ve İslam Cumhuriyeti Demokrasisi". *Bilgi ve Düşünce Dergisi* 10-11 (Ağustos 2003), 21.
- Elhan, Nail. "İran Devrimi ve Türkiye'de İslamî Entelektüellik Devrim'in İslamcı Yayınlar Üzerindeki Etkisi". *Bir Başka Hayata Karşı 1980 Sonrası İslamcı Dergilerde Meseleler, Kavramlar ve İsimler*. İstanbul: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 1. Baskı., 2019.
- Elhan, Nail. "İran Devrimi'ni Okumak: Türkiye'de Basılan İran Devrimi Konulu Kitaplar Üzerine Bir Değerlendirme". *Mülkiye Dergisi* 43/4 (14 Aralık 2019), 707-730.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/729645>
- Elhan, Nail. "İran Devrimi'nin Türkiye'de Yansımaları: 'İrancılık' ve 'İrancı' İslamcılık". *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 3/2 (31 Aralık 2016), 28-52.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tocd/issue/25533/267954>
- Eliaçık, İhsan. "Ayetullah Salih Necefabadî Örneği ve İran'da Velayet-i Fakih Tartışmaları". *Bilgi ve Düşünce Dergisi* 10-11 (Ağustos 2003), 26.
- El-Wasat. "M. Hüseyin Fadallah: İran Rejimi Tartışılma Değildir". çev. İbrahim Ege. *Haksöz Dergisi* 99 (Haziran 1999), 36.
- Emin, Tevfik. "İran'da Devrim-Karşı Devrim Devrimbaz Hayaller". *Umran Dergisi* 179 (Temmuz 2009), 96.
- Emre, Akif. "İran Kazandı, Devrim Kaybetti". *İktibas Dergisi* 35/440 (Ağustos 2015), 67.
- Er, Hamza. "Devrimin 29. Yılında İran İzlenimleri". *Vuslat Dergisi* 81 (Mart 2008), 38.
- Erdal, Derviş. "Cihan Aktaş'ın Hikayelerinde ötekileştirilmiş Başörtülü Kadınlar". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/2 (Aralık 2012), 573-594.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/221208>
- Esiroğlu, Muhammet. "Kardeş İran mı, Kalles İran mı?" *Anadolu Gençlik Dergisi* 153 (Ekim 2012), 8.
- Fedai Dergisi. "İran Olayları, Şah ve Humeyni". *Fedai Dergisi* 5/2 (ubat 1979), 3.
- Fedai Dergisi. "İran ve Cahil Mollalar". *Fedai Dergisi* 5/1 (Ocak 1979), 15.
- Fedai Dergisi. "İran'da Türk Katliamı". *Fedai Dergisi* 5/5 (Mart 1979), 10.
- Fiğlalı, Ethem Ruhi. *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*. İstanbul: Selçuk Yayınları, 5. Baskı., 1991.
- Fırat, Abdülkerim. "Dünden Bugüne İran İslam Devrimi". *İslami Düşünce Dergisi* 11 (ubat 1993), 5-7.
- Fırat, Abdülkerim. "İmamı Kavrayabilmek". *İslami Düşünce Dergisi* 3 (Haziran 1992), 18.
- Genç, Ahmet İhsan. "İran Kaynıyor". *İslami Hareket dergisi* 2/13 (ubat 1979), 8.
- Gül, Cumhur. "İran'da İslam Hakimiyetine Doğru". *İslami Hareket Dergisi* 1/12 (01 Ocak 1979), 6.
- Gündoğan, Ünal. *İran ve Ortadoğu*. Ankara: Adres Yayınları, 1. Baskı., 2010.
- Güney, Ayşegül Dora. *İran'da Devrim*. İstanbul: Haziran Yayınları, 1. Baskı., 1979.
- Haeri, Safa. "Devrim Yolunda İran". çev. Davut Dursun. *Hilal dergisi* 21/241 (ubat 1983), 8.
- Haksöz. "Selahaddin Eş ile İran'daki Gelişmeler Üzerine söyleşi: Hatemi'ye Denk İkinci Bir Aday Yok". *Haksöz Dergisi* 120 (Mart 2001), 19.

- Haksöz. "Selahhaddin Eş Çakırgil ile İran'daki Son Gelişmeler Üzerine Görüştük: Mevcut İhtilaflar İnkılap İçerik İhtilaflardır ve Öyle Kalmalıdır". *Haksöz Dergisi* 101 (Ağustos 1999), 36.
- Hakyemez, Cemil. *Osmanlı İran İlişkileri ve Sünni-Şii İttifakı*. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2. Baskı., 2016.
- Hakyemez, Cemil. "Sünni Şii İlişkilerinin Aktüel Durumu". *Gerilim ve Çatışma Arasında Mezhep*. ed. Mustafa Tekin. 217-239. Ankara: Eskiyeeni Yayınları, 1. Baskı., 2017.
- İktibas Dergisi. "İran, Şii:Sünni Ayrımına Karşı". *İktibas Dergisi* 5/102 (Haziran 1985), 10.
- İktibas Dergisi. "İşte Yeni İran". *İktibas Dergisi* 2/43 (01 Ekim 1982), 8.
- İktibas Dergisi. "Tarikatlar Olmasaydı Türkiye İran'a Dönerdi." *İktibas Dergisi* 7/131-132 (Aralık 1989), 42.
- İktibas Dergisi. "Türkiye İran mı Olacak?" *İktibas Dergisi* 7/131-132 (Aralık 1989), 28.
- İrfani, Suruş. "Devrimin Öğretmeni Ali Şeriatî". *İslami Düşünce Dergisi* 3 (Haziran 1992), 46-55.
- İslam Aylık Mecmua. "İran-ABD Silah Satışında İki Farklı Görüş". *İslam Aylık Mecmua* 41 (Ocak 1987), 21.
- İslam Aylık Mecmua. "Sabahattin Zaim ile İran İntibaları Üzerine". *İslam Aylık Mecmua* 137 (Ocak 1995), 36.
- İslami Düşünce Dergisi. "Abdullatif Şener ile Söyleşi". *İslami Düşünce Dergisi* 11 (ubat 1993), 10-12.
- İslami Düşünce Dergisi. "Hasan Akksay ile Söyleşi". *İslami Düşünce Dergisi* 11 (ubat 1993), 13-15.
- İslami Düşünce Dergisi. "İmam Humeyni'yi Anma Programları". *İslami Düşünce Dergisi* 4 (Temmuz 1992), 48-51.
- İslami Düşünce Dergisi. "Mehmet Alagaş le Söyleşi". *İslami Düşünce Dergisi* 11 (ubat 1993), 16-18.
- İslami Düşünce Dergisi. "Ömer Vehbi Hatiboğlu ile Söyleşi". *İslami Düşünce Dergisi* 11 (ubat 1993), 19-21.
- İslami Düşünce Dergisi. "Seyyid Mehdi Musevi ile Söyleşi". *İslami Düşünce Dergisi* 11 (ubat 1993), 21-23.
- İslami Düşünce Dergisi. "Yaşar Kaplan ile Söyleşi". *İslami Düşünce Dergisi* 11 (ubat 1993), 24-30.
- İslami Hareket Dergisi. "Bu Adamlar Ne Diyor." *İslami Hareket dergisi* 2/13 (ubat 1979), 9.
- Kahraman, Leyla. "İranlı Kadınların Toplumsal ve Siyasal Profili". *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 17/2 (31 Ekim 2014), 71-120. <https://doi.org/10.18490/sosars.379171>
- Kalkan, Süleyman. "İran Uleması Gücünü Nereden Alıyor". *Tevhid dergisi* 16 (09 Nisan 1979), 8.
- Karaşahan, Mesut. "Şii-Sünni Kavgası Zillete Açılan Kapı". *Umran Dergisi* 150 (ubat 2007), 112.
- Kelim Sıddıki. *İslam Devriminin Aşamaları*. çev. Selami Alagöz. İstanbul: Ekin Yayınları, 2. Baskı., 1997.
- Kılavuz, Nuran. "İran İslam Devrimi'ne Giden Süreçte Rex Sineması Faciası ve Etkileri". *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 9/26 (17 Mart 2021), 196-209. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.895664>
- Kılınç, Taha. "İran'ı Anlamaya Giriş ya da bir Halkın Onuruna Saygı Duymak". *Mostar Dergisi* 85 (Mart 2012), 32.
- Kızmaz, Metin. "Hizbullah Cemaatinin Lideri Fadlullah: Hizbullah, Siyasî, Askerî ve Kültürel bir Harektir." *Girişim Dergisi* 30 (Mart 1988), 8.
- Koru, Fehmi. "İran". *Mavera Dergisi* 7/77 (Nisan 1983), 7.
- Kurtuluş, Rıza. "Muhammed Rızâ Şah Pehlevî". *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 30. İstanbul: DİB, 2005.

- M. Evhadi. "İran İnkılabının Muhasebesi". *İslami Hareket dergisi* 2/30 (01 Eylül 1980), 12.
- Mengüşoğlu, M. Önal. "Huzur Bozan Hayalperest Ali Şeriatı". *Umran Dergisi* 219 (Kasım 2012), 88.
- Moazami, Behrooz. *İran'da Devlet, Din ve Devrim*. çev. Bahar Bilgen. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2. Baskı., 2019.
- Muzafferoğlu, Fehmi. "Yorumlu Haberler: İran'da Devrim Dört Yılı Doldurdu". *Mavera Dergisi* 8/89 (Nisan 1984), 1.
- Müftüoğlu, Atasoy. "Bir Mesele Bir Çığır". *İslami Düşünce Dergisi* 3 (Haziran 1992), 16.
- Müşak el-Hilo. "İran Eşitlikçi Kadın Hareketleri Perspektifinden Kadın Meselesinin Açıklanması". *İran Çalışmaları Dergisi* 4/1 (30 Haziran 2020), 149-180. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1173288>
- Nargül, Semih. "Suriye Krizinin Türkiye-İran İlişkilerine Etkisi". *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi* 3/12 (2020). <https://doi.org/10.26677/TR1010.2020.625>
- Niray, Nasır-Deniz, Didem. "İran İslam Cumhuriyeti: Tarihi, Siyaseti ve Demokrasisi". *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi* 6/2 (01 Mayıs 2010), 1-32. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/odam/905417>
- Nur, İhsan. "7. Yıldönümünde İran İslam Devrimi". *Girişim Dergisi* 5 (ubat 1986), 12.
- Onat, Hasan. "İran İslam Devrimi ve Şi'ilik". *e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi* 6/2 (31 Aralık 2013), 223-256. <http://www.emakalat.com/tr/pub/emakalat/74599>
- Onat, Hasan. *İslâm Ortak Paydası ve Mezhep Gerçeği*. İstanbul: Endülüs Yayınları, 2. Baskı., 2020.
- Onat, Hasan-Kutlu, Sönmez. "İslam Mezhepleri Tarihi". *İslam Mezhepleri Tarihi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 8. baskı., 2019.
- Öz, Asım. "Ali Rahmena: 'Şeriatı, İran'da tabu haline gelmiş konulardan biridir. Ya kendisine hayran olunur ya da şeytanla bir tutulur.'" *Umran Dergisi* 219 (Kasım 2012), 96.
- Özcan, Mustafa. "Paralel Mezhep Ortadoğu'yu Kuşatıyor." *Rihle Dergisi* 18 (Aralık 2014), 95.
- Özdemir, Ekrem. "İranlı Gençlerin Gözü Türkiye'de". *Anadolu Gençlik Dergisi* 56 (Eylül 2004), 26.
- Özdemir, Elif Gül. *Türkiye'deki İslamcı Dergilerde İhvanî Müslimin Hareketinin Algılanış Biçimleri*. Çorum: Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022. <file:///C:/Users/Hp/Downloads/721283.pdf>
- Özer, Murat. "İrancılığın Türkiye Serüveni". *Kriter Dergisi* 43 (ubat 2020). <https://kriterdergi.com/dis-politika/iranciligini-turkiye-seruveni>
- Özkan, Hülya. *İran İslam Devrimi'nin Türkiye'ye Etkileri: 1978-1990 Yılları Arasında Türkiye'de Yayımlanan Dergiler Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020. [file:///C:/Users/Hp/Downloads/732863%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Hp/Downloads/732863%20(1).pdf)
- Paşaoğlu, Mehmet Talha. "İslamî Devrim Nedir?: 1979 İran Örneği". *İnsan ve İnsan* 6/20 (26 Nisan 2019), 307-323. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.409392>
- Prof. Muhammed b. Tavit et-Tanci. *İslam Düşüncesi Üzerine Makaleler*. ed. Sönmez Kutlu. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1. Baskı., 2011.
- R. Bögenbay. "Sahte Molla'nın Yalanları". *Fedai Dergisi* 5/5 (Mayıs 1979), 10.
- Ramazanoğlu, Yıldız. "Kan Kardeşimiz İranlılar". *Anadolu Gençlik Dergisi* 87 (Nisan 2007), 31.
- Ribat. "Bir Yıldız Kaydı". *Ribat Dergisi* 78 (Temmuz 1989), 1.
- Sabaz, Hasan. "İslam Dünyasından Öncüler İmam Humeyni". *İnzar Dergisi* 45 (Haziran 2008), 38.

- Saka, Mustafa. "İran'a Güvenmeyin". *Baran Dergisi* 2 (18 Ocak 2007), 15.
- Sakalioğlu, Nizami. "İran Olayları ve Türkiye'deki Basın". *Hilal dergisi* 16/193 (ubat 1979), 1.
- Saray, Mehmet. *Türk-İran Münasebetlerinde Şiiliğin Rolü*. Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, 1. Baskı, 1990.
- Sarı, İsmail. "1979 Devrimi Sonrası İran'ın Rejim Paradigması ve Dış Politika Yönelimleri". *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 2/1 (18 Eylül 2015), 95-136. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tocd/issue/17162/179413>
- Subaşı, Necdet. "Ali Şeriatî". *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 37. İstanbul: DİB, 2010. <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/38/C38012678.pdf>
- Taflioğlu, M. Serkan. *Humeyni İran İslam Devrimi*. Ankara: Kripto Kitaplar, 1. Baskı, 2010.
- Tandoğan, Şeyma Merve. "İran'da Kadın Hareketleri: Beyaz Çarşamba Hareketi Örneği". *İran Çalışmaları Dergisi* 5/2 (31 Aralık 2021), 205-234. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1922472>
- Temiz, Osman. "Dur Demeli Bu Gidişe". *Baran Dergisi* 519 (22 Aralık 2016), 14.
- Tevhid Dergisi. "İran'daki Zafer Bütün Müslümanların Zaferidir". *Tevhid dergisi* 9 (ubat 1979), 10.
- Tevhid Dergisi. "Kadınların Örtünmesi Benim Değil Allah'ın Emri!". *Tevhid dergisi* 13 (19 Mart 1979), 10.
- Tıgılı, Asiye. *İran'da Entelektüel Dinî Düşünce Hareketi*. İstanbul: Mana Yayınları, 1. Baskı, 2017.
- Tiryaki, Fatih-Balkan, Serkan. "İran Mitolojisinin İslam Devrimindeki Rolü & Humeyni ve Şah'ın Söylemlerinin Analizi". *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 1/2 (01 Aralık 2014), 85-113. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tocd/179397>
- Uyar, Mazlum. *Başlangıçtan Günümüze Şii Politik Düşüncesi*. İstanbul: Matbuat Yayıncılık, 1. Baskı, 2020.
- Uzel, Lokman. "Uluslararası İlişkilerde İran'a Açılan Köprü". *İslam Aylık Mecmua* 171 (Kasım 1997), tr.
- Üzer, Musa. "Devrimi Problemlerin Kaynağına Dönüştüren İran'ın Mezhep Savaşı". *Haksöz Dergisi* 299 (ubat 2016), 27.
- Varol, Ahmet. "İpte Oynayan Şeytan". *Ribat Dergisi* 301 (Ocak 2008), 37.
- Varol, Ahmet. "İslami Uyanış Konferansı". *Vuslat Dergisi* 124 (Ekim 2011), 52.
- Yazar, Yusuf. "Devrimin Getirdiği Savaş". *İslam Aylık Mecmua* 48 (Ağustos 1987), 35.
- Yazar, Yusuf. "İmam Humeyni'nin Ölümü ve İran". *İslam Aylık Mecmua* 71 (Temmuz 1989), 52.
- Yeni Zemin Dergisi. "Engel Yanlış Gelenekler". *Yeni Zemin Dergisi* 4 (Nisan 1993), 41.
- Yeniden Millî Mücadele Dergisi. "Humeyni ve Beyin Takımı". *Yeniden Millî Mücadele dergisi* 10/471 (ubat 1979), 3.
- Yeniden Millî Mücadele Dergisi. "İran Yeni Karışıklıkların Peşinde". *Yeniden Millî Mücadele dergisi* 10/471 (ubat 1979), 3.
- Yeniden Millî Mücadele Dergisi. "İran Yönetiminde İkilik". *Yeniden Millî Mücadele dergisi* 10/481 (24 Nisan 1979), 5.
- Yeniden Millî Mücadele Dergisi. "İran'daki Kargaşa Türkiye'yi Nasıl Etkileyecek". *Yeniden Millî Mücadele dergisi* 9/469 (30 Ocak 1979), 3.
- Yeniden Millî Mücadele Dergisi. "İran'daki Son Gelişmeler". *Yeniden Millî Mücadele dergisi* 10/486 (29 Mayıs 1979), 15.

- Yeniden Millî Mücadele Dergisi. "İran'ı Kimler İdare Ediyor?" *Yeniden Millî Mücadele dergisi* 10/479 (10 Nisan 1979), 2.
- Yenigün, Mehmet Mengüç. "Humeyncilik mi, yoksa İslam'ın yeniden dirilişi mi?" *İslami Hareket dergisi* 2/22 (01 Ocak 1980), 3.
- Yetik, Zübeyir. "Böyle mi Sürüp Gider". *Yeni Furkan Dergisi* 38 (Eylül 2010), 15.
- Yılmaz, Kübra. "İran Siyasal Kültüründe Şia: Devrimden Günümüze İran Siyasetinde Şiiliğin Etkisi". *İran Çalışmaları Dergisi* 5/1 (30 Haziran 2021), 103-125.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iranian/issue/62669/899922>
- Yürük, Recep. *İran İslam Devrimi 2500 Yıllık Monarşinin Yıkılışı*. İstanbul: Urzeni Yayınevi, 1. Baskı., 2020.

